

RP 115/2025 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om underhållsstöd, lagen om underhåll för barn och 13 § i lagen om inkomstdatasystemet

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om underhållsstöd, lagen om underhåll för barn och lagen om inkomstdatasystemet ändras. Propositionen grundar sig på regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering och planen för de offentliga finanserna 2025–2028.

I lagen om underhållsstöd föreslås bestämmelser om skyldigheten för en sådan underhållsskyldig förälder som avses i lagen om underhållsstöd att vidta åtgärder i situationer där underhållsstöd betalas på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga och det har skett sådana förändringar i den underhållsskyldiges tidigare fastställda bristande försörjningsförmåga att det kan bedömas att det finns grunder för att höja underhållsbidragets belopp.

I lagen om underhållsstöd föreslås dessutom bestämmelser om att Folkpensionsanstalten ska ha skyldighet att vid behov till välfärdsområdet lämna nödvändiga uppgifter om en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldigs ekonomiska situation som har samband med den underhållsskyldiges försörjningsförmåga som fastställts i det avtal eller den dom som gäller underhållsbidraget. Folkpensionsanstalten ska lämna ut dessa uppgifter i en situation där den på basis av den underhållsskyldiges inkomster och/eller förmögenhet eller förändringar i dessa bedömer att det finns behov av en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga. Dessutom föreslås bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att få föräldrars postadressuppgifter av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen, i syfte att utreda och förhindra missbruk av underhållsstödet. Det föreslås också att lagen om underhållsstöd preciseras i fråga om välfärdsområdets uppgifter och rättigheter i situationer där ett barn får av välfärdsområdet ordnad vård dygnet runt utanför hemmet.

Det föreslås att lagen om underhåll för barn ändras så att välfärdsområdena ska ha rätt att få föräldrarnas inkomst- och skatteuppgifter samt Folkpensionsanstaltens uppgifter om förmåner vid fastställandet av avtal om underhållsbidrag och vid bedömningen av behovet att ändra underhållsbidraget. Enligt förslaget ska det utifrån skyldigheter i gällande lagstiftning föreskrivas om det behöriga välfärdsområdets uppgifter i situationer där välfärdsområdet av Folkpensionsanstalten har fått uppgift om en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldigs ekonomiska situation eller förändring i dennes ekonomiska situation. Det föreslås bestämmelser om att fastställandet av formuläret för de blanketter som ska användas vid fastställande av underhållsbidrag anges vara en uppgift som Institutet för hälsa och välfärd ska sköta.

I lagen om inkomstdatasystemet föreslås bestämmelser om de uppgifter som ska förmedlas och lämnas ut ur inkomstregistret till välfärdsområdet för tillgodoseende av rätten att få uppgifter enligt lagen om underhåll för barn.

I lagen om underhållsstöd och lagen om underhåll för barn föreslås också vissa ändringar av teknisk natur.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2026 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2026.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING.....	5
1 Bakgrund och beredning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Beredning.....	7
2 Nuläge och bedömning av nuläget	8
2.1 Nuläge.....	8
2.1.1 Grundläggande och mänskliga rättigheter, internationella avtal och EU-reglering ..	8
2.1.2 Fastställande och ändring av underhållsbidrag.....	9
2.1.3 Underhållsstödet ersätter och kompletterar underhållsbidraget	17
2.2 Bedömning av nuläget	25
3 Målsättning.....	30
4 Förslagen och deras konsekvenser	30
4.1 De viktigaste förslagen	30
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna.....	31
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser.....	31
4.2.2 Andra konsekvenser för enskilda och för samhället.....	34
5 Alternativa handlingsvägar.....	41
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	41
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	43
5.2.1 System för underhållsstöd.....	43
5.2.2 Lagstiftning och praxis i jämförelseländer	43
6 Remissvar	47
6.1 Samråden med sakkunniga under beredningen	47
6.2 Allmänt om remissvaren.....	48
6.3 Remissvar om de ändringar som föreslås i lagen om underhållsstöd	49
6.4 Remissvar om de ändringar som föreslås i lagen om underhåll för barn	50
6.5 Remissvar om de ändringar som föreslås i lagen om inkomstdatasystemet.....	51
7 Specialmotivering.....	51
7.1 Lagen om underhållsstöd	51
7.2 Lagen om underhåll för barn	56
7.3 Lagen om inkomstdatasystemet.....	58
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	59
9 Ikraftträdande	59
10 Verkställighet och uppföljning	59
11 Förhållande till budgetpropositionen.....	59
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.....	59
LAGFÖRSLAG.....	65
1. Lag om ändring av lagen om underhållsstöd.....	65
2. Lag om ändring av lagen om underhåll för barn	67
3. Lag om ändring av 13 § i lagen om inkomstdatasystemet.....	69
BILAGA.....	70
PARALLELLTEXT	70
1. Lag om ändring av lagen om underhållsstöd.....	70
2. Lag om ändring av lagen om underhåll för barn	74

3. Lag om ändring av 13 § i lagen om inkomstdatasystemet.....	77
---	----

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Enligt lagen om underhåll för barn (704/1975) har barnet rätt till tillräckligt underhåll. Denna rätt ska enligt lagen tillgodoses i första hand genom föräldrarnas underhållsansvar. En förälder kan åläggas att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern inte på annat sätt sörjer för barnets underhåll, barnet inte bor varaktigt tillsammans med föräldern, eller barnet bor växelvis med föräldern och växelvis med den andra föräldern eller någon annan vårdnadshavare.

Uträkningen av underhållsbidragets storlek grundar sig på barnets individuella behov av underhåll. Föräldrarna svarar dock för barnets underhåll enligt förmåga. Barnets behov av underhåll och underhållsbidraget enligt föräldrarnas försörjningsförmåga fastställs antingen genom ett avtal mellan föräldrarna, som bestyrks av välfärdsområdet, eller genom dom av domstol. Vidare kan en domstol stadfästa en förlikning som gäller underhåll av barn. Barnets rätt till underhåll av föräldrarna upphör när barnet fyller 18 år.

Underhållsstöd kan beviljas enligt lagen om underhållsstöd (580/2008) för att komplettera skyddet för barns underhåll i situationer där ett barn inte får tillräckligt underhåll från bägge föräldrarna. Underhållsstödet är skattefri inkomst. Underhållsbidragets och underhållsstödets belopp justeras årligen enligt levnadskostnadsindex. År 2025 är underhållsstödets fulla belopp 198,13 euro per månad. Underhållsstödet verkställs av Folkpensionsanstalten.

Om två föräldrar har fastställts för barnet beror underhållsstödets belopp på det underhållsavtal eller den dom som fastställts. Underhållsstöd betalas antingen till fullt eller till nedsatt belopp.

Underhållsstöd kan betalas till vårdnadshavaren för ett barn under 18 år eller till någon annan person som ansvarar för vården av barnet. Om barnet har fyllt 15 år och bor självständigt kan stödet beviljas och betalas också till barnet självt.

Med underhållsskyldig avses i lagen om underhållsstöd den förälder hos vilken barnet enligt befolkningsdatasystemet inte bor och i fråga om vilken det finns ett av en myndighet fastställt giltigt avtal eller en giltig dom som gäller barnets underhåll. Om två föräldrar har fastställts för barnet kan underhållsstöd betalas i situationer där den underhållsskyldige har försummat att betala det underhållsbidrag som fastställts för honom eller henne eller där inget underhållsbidrag har fastställts över huvud taget, på grund av att den underhållsskyldige förälderns försörjningsförmåga konstaterats vara bristande, eller där underhållsbidrag, på grund av att den underhållsskyldige förälderns försörjningsförmåga konstaterats vara bristande, har fastställts till ett mindre belopp än fullt underhållsstöd. För att kunna få stödet ska den sökande till Folkpensionsanstalten lämna ett av en myndighet fastställt avtal eller en dom om underhåll för barn enligt ovanstående.

Enligt justitieministeriets anvisning för bedömning av storleken på underhållsbidrag till barn¹ ska man i bedömningen av en underhållsskyldig förälders bristande försörjningsförmåga jämföra försörjningsförmågan, uträknad enligt anvisningen, med underhållsstödet till fullt belopp. Av anvisningen framgår att om den underhållsskyldige förälderns förmåga att betala

¹ Justitieministeriets publikation 2007:2. Anvisning för bedömning av storleken på underhållsbidrag till barn. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-423-3>

underhåll är mindre än fullt underhållsstöd anses försörjningsförmågan vara bristande, vilket ska antecknas i avtalet eller domstolsbeslutet.

Om underhållsstöd har beviljats efter att den underhållsskyldige föräldern har försummat att betala ett fastställt underhållsbidrag överförs det obetalda underhållsbidraget till Folkpensionsanstalten för indrivning. De obetalda underhållsbidrag som Folkpensionsanstalten driver in av den underhållsskyldige kallas underhållsbidragsskuld. I situationer där underhållsbidrag har fastställts till ett större belopp än underhållsstöd strävar Folkpensionsanstalten efter att av den underhållsskyldige driva in också skillnaden mellan underhållsbidraget och underhållsstödet och betala denna till barnet. Om Folkpensionsanstaltens indrivningsåtgärder inte ger resultat överförs indrivningen av skulden till utsökning. Om den underhållsskyldige inte klarar av att betala underhållsbidragsskulden kan han eller hon hos Folkpensionsanstalten ansöka om betalningsbefrielse för statens fordran.

I samband med verkställandet av underhållsstöd och andra förmåner har det vid Folkpensionsanstalten observerats att i situationer där underhållsstöd betalas på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga, vilket fastställts genom underhållsavtal eller dom, har den underhållsskyldiges ekonomiska situation stått i strid med avtalet eller domen i fråga. En underhållsskyldig kan ha konstaterats ha bristande försörjningsförmåga vid tidpunkten för upprättandet av underhållsavtalet eller domen, men senare, t.ex. när den underhållsskyldige har fått ett arbete, har Folkpensionsanstalten exempelvis i samband med verkställandet av andra förmåner kunnat upptäcka att hans eller hennes ekonomiska situation har förbättrats i så betydande grad att försörjningsförmågan behöver bedömas på nytt och det underhållsavtal eller den dom som ligger till grund för betalningen av underhållsstödet eventuellt behöver ändras. Enligt Folkpensionsanstalten förekommer det också i viss mån situationer där ett avtal eller en dom som gäller underhåll för barn gör det möjligt att ansöka om underhållsstöd på basis av bristande försörjningsförmåga, trots att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, utifrån de uppgifter som Folkpensionsanstalten har tillgång till, inte verkar vara bristande.

I verkställandet av underhållsstödet har Folkpensionsanstalten också observerat situationer där ett avtalat eller fastställt underhållsbidrag verkar vara för högt i förhållande till den underhållsskyldige förälderns omständigheter. I en sådan situation kan den underhållsskyldige föräldern hamna i återkommande betalningssvårigheter och bli tvungen att ansöka om befrielse från betalning av underhållsbidrag hos Folkpensionsanstalten.

Rätt till underhållsstöd föreligger inte om den i lagen om underhållsstöd avsedda underhållsskyldige föräldern i själva verket bor i samma hushåll som barnet. Både vid Folkpensionsanstalten och i välfärdsområdena har man observerat fall där adressen för barnets ena förälder enligt befolkningsdatasystemet har angetts exempelvis som en så kallad poste restante-adress under långa tidsperioder, trots att barnets bägge föräldrar i själva verket bor på samma adress. I vissa fall är syftet med detta förfarande att få underhållsstöd och andra förmåner.

Underhållsbidrag som i avtal eller domar som gäller underhåll har fastställts till för låga belopp i förhållande till de underhållsskyldigas försörjningsförmåga leder med tanke på den offentliga förvaltningen och de offentliga finanserna till grundlösa förmånsutgifter. Underhållsbidrag som fastställs till för höga belopp i förhållande till den underhållsskyldiges försörjningsförmåga orsakar i sin tur, i och med upprepade resultatlösa indrivnings- och utsökningsåtgärder, extra administrativt arbete och extra kostnader eller ett återkommande behov av att behandla ansökningar om och bevilja befrielse från betalning av underhållsbidrag.

Regeringen offentliggjorde den 25 april 2024 en plan för de offentliga finanserna, där det konstaterades att systemet för underhållsstöd ska ses över så att nivån på underhållsstödet justeras regelbundet på basis av föräldrarnas inkomstuppgifter. I planen för de offentliga finanserna uppskattades ändringen leda till en spareffekt på en miljon euro 2025, tre miljoner euro 2026, fem miljoner euro 2027 och åtta miljoner euro från 2028 framåt. Vidare konstaterades det att det ska bedömas i bredare utsträckning hur väl systemet för underhållsstöd fungerar.²

Revideringen av systemet för underhållsstöd och utvärderingen av systemets effektivitet bidrar också till att genomföra regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering. Enligt regeringsprogrammet ska regeringen utreda möjligheterna att förbättra barnets ställning i svåra skilsmässor och rättsprocesser. Skilsmässofamiljernas sociala trygghet som helhet utreds också av den parlamentariska kommittén för social trygghet, som består av representanter för riksdagspartierna, under kommitténs andra mandatperiod 2023–2027. Enligt regeringsprogrammet ska barnets rättigheter främjas inom alla samhällssektorer.

1.2 Beredning

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte den 6 september 2024 en arbetsgrupp för beredningen av reformen av systemet för underhållsstöd för mandatperioden 2.9.2024–20.6.2025. Enligt beslutet om tillsättande³ hade arbetsgruppen till uppgift att utarbeta förslag på hur systemet för underhållsstöd ska revideras. Förslagen skulle motsvara skrivelsen och besparingsmålet i den plan för de offentliga finanserna som statsminister Petteri Orpos regering fastställt och stärka underhållsstödets ställning som primär stödform när det gäller tryggheten av barnets försörjning. Arbetsgruppens uppgift var att utarbeta ett betänkande och ett utkast till regeringens proposition med förslag till ändring av lagen om underhållsstöd och annan lagstiftning som har nära samband med den. Propositionsutkastet har beretts som en del av arbetsgruppens arbete.

Arbetsgruppen beredde också en komplettering av anvisningen om fastställande av underhållsbidrag till barn med syftet att uppfylla det besparingsmål som fastställts för 2025. Utifrån arbetsgruppens arbete sammanställde social- och hälsovårdsministeriet ett styrdokument för välfärdsområdena om hur underhållsbidraget ska fastställas i situationer där villkoren för att söka underhållsstöd uppfylls på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga⁴. Styrdokumentet publicerades den 2 december 2024. Arbetsgruppens beredningsunderlag finns i den offentliga tjänsten på adressen <https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning> under projektkoden STM092:00/2024.

² Statsminister Orpos regerings ramförhandlingar 15–16.4.2024. Nya anpassningsåtgärder som stärker de offentliga finanserna, s. 4. (Se [https://vm.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+\(korjattu+17.4.\).pdf/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+\(korjattu+17.4.\).pdf?t=1713362187432](https://vm.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+(korjattu+17.4.).pdf/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+(korjattu+17.4.).pdf?t=1713362187432))

³ Beslut om tillsättande: Arbetsgruppen för reformen av systemet för underhållsstöd VN/18381/2024: [ASETTAMISPAATOS elatustukijärjestelmän+uudistamista+valmisteleva+työryhmä.pdf](https://stm.fi/documents/1271139/198978037/2.12.2024_Ohjausasiakirja+elatusavun+vahvistamisesta.pdf/4a2dc36e-3c07-8084-84b7-92d63fa79976/2.12.2024_Ohjausasiakirja+elatusavun+vahvistamisesta.pdf?t=1733133852183).

⁴ Social- och hälsovårdsministeriets styrdokument till välfärdsområdena VN/31429/2024: https://stm.fi/documents/1271139/198978037/2.12.2024_Ohjausasiakirja+elatusavun+vahvistamisesta.pdf/4a2dc36e-3c07-8084-84b7-92d63fa79976/2.12.2024_Ohjausasiakirja+elatusavun+vahvistamisesta.pdf?t=1733133852183

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Nuläge

2.1.1 Grundläggande och mänskliga rättigheter, internationella avtal och EU-reglering

De internationella konventionerna om mänskliga rättigheter är förpliktande för finska staten och garanterar att alla människor har samma och lika rättigheter.

Människorättskonventioner som är bindande för Finland är t.ex. konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen, FördrS 18/1990), den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976), den reviderade Europeiska sociala stadgan (FördrS 80/2002) och den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976). Särskilt viktig med tanke på barns intresse, underhåll och försörjning är FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59–60/1991, nedan konventionen om barnets rättigheter).

Konventionen om barnets rättigheter är förpliktande på lagnivå för de länder som ratificerat den. I artikel 3 i konventionen konstateras det att i alla beslut som rör eller inverkar på barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Artikel 27 gäller barnets rätt till en tillräcklig levnadsstandard. Enligt artikel 27.2 i konventionen är föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet i första hand skyldiga att inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling. Enligt 3 punkten i samma artikel ska konventionsstaterna i enlighet med nationella villkor och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och ska vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder. Enligt punkt 4 i artikeln ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller annan som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet.

I konventionen om barnets rättigheter erkänns också barnets rätt till social trygghet. Enligt artikel 26.1 i konventionen ska konventionsstaterna erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring, och ska vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning. Enligt punkt 2 i artikeln ska förmånerna, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en bidragsansökan från barnet eller för dess räkning.

FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) omfattar bl.a. rätten till arbete och gynnsamma arbetsvillkor, hälsa, boende, mat, utbildning och kultur. I konventionen konstateras det också separat bl.a. att barn och ungdomar bör skyddas mot ekonomiskt och socialt utnyttjande och mot arbete som är skadligt för deras hälsa eller utveckling samt att åtgärder bör vidtas för att minska spädbarnsdödligheten och främja barnets sunda utveckling.

Den reviderade Europeiska sociala stadgan ska trygga och främja de sociala rättigheterna i Europa. Alla som omfattas av medlemsstatens jurisdiktion ska utan diskriminering garanteras dessa rättigheter. De rättigheter som tryggas i stadgan gäller bl.a. arbetslivet, utbildning, boende, hälsa och den sociala tryggheten. Separat tryggas barns och ungas rätt till skydd i arbetslivet och vid anställning samt rätten till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd, inklusive bl.a.

nödvändiga tjänster för vård, fostran och utbildning, skydd mot försummelse, våld och utnyttjande.

Mellan EU-staterna tillämpas i första hand rådets förordning (EG) nr 4/2009⁵ om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet (nedan förordningen om underhållsskyldighet). Förordningen om underhållsskyldighet förenklar den process genom vilken en person som har rätt till underhållsbidrag och som befinner sig i en EU-stat kan ansöka om underhållsbidrag av en underhållsskyldig som befinner sig i en annan medlemsstat. Med stöd av förordningen är det möjligt för den underhållsberättigade och den underhållsskyldige att via centralmyndigheterna lägga fram olika ansökningar i anslutning till indrivningen av underhållsbidrag. Dessa kan gälla till exempel erkännande och verkställighet av existerande beslut om underhållsbidrag i den mottagande staten eller önskan om att få ett nytt beslut.

Inom Haagkonferensen för internationell privaträtt har det utarbetats konventioner som gäller underhållsbidrag och som kan bli tillämpliga om en underhållsskyldig eller en underhållsberättigad inte bor i en EU-stat. Den viktigaste av dessa är konventionen om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar⁶. Syftet med konventionen är att säkerställa en effektiv internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, särskilt genom att inrätta ett övergripande system för samarbete mellan myndigheterna i de fördragsslutande staterna, möjliggöra ansökningar om att erhålla avgöranden om underhåll, tillhandahålla erkännande och verkställighet av avgöranden om underhåll, och ställa krav på effektiva åtgärder för en snabb verkställighet av avgöranden om underhåll. I lagen om centralmyndighet i Finland i vissa internationella ärenden som gäller underhållsbidrag (1076/2010) föreskrivs det om centralmyndigheten i Finland i internationella ärenden om underhållsbidrag och om centralmyndighetens rätt att få uppgifter och annan handräckning av andra myndigheter i sådana ärenden. I lagen föreskrivs det också om rätt till rättshjälp i vissa internationella ärenden som gäller underhållsbidrag. Enligt lagens 2 § är justitieministeriet centralmyndighet i Finland.

Förordningen om underhållsskyldighet och Haagkonventionen om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar kompletteras nationellt av lagen om tillämpning av rådets förordning om underhållsskyldighet och av konventionen om internationell indrivning av underhåll (1077/2010). Mellan de nordiska länderna gäller också den nordiska indrivningskonventionen (FördrS 8/1963)⁷.

2.1.2 Fastställande och ändring av underhållsbidrag

Allmänt

Familjelagstiftningen i Finland betonar principen om delat föräldraskap, vilket innebär att föräldrarna delar på omsorgsansvaret för barnet även efter en skilsmässa. Även om inget direkt mål för att minska fattigdomen har satts upp för systemet för underhåll för barn, är syftet med

⁵ Rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet, EUT L 7, 10.1.2009, s. 1–79.

⁶ Konventionen om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, EUT L 192, 22.7.2011, s. 51–70.

⁷ Konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige angående indrivning av underhållsbidrag (FördrS 8/1963).

systemet att säkerställa att barn får tillräckligt ekonomiskt stöd från båda föräldrarna. Ett viktigt samhälleligt mål för inrättandet av underhållssystemet i Finland har varit att trygga försörjningen för barn som bor i ett hushåll med en förälder och stärka den andra förälderns ekonomiska ansvar.⁸

Bestämmelser om underhåll för barn finns i lagen om underhåll för barn. I 1 kap. i lagen om underhåll för barn föreskrivs det om barns rätt till underhåll och om underhållsansvar. Enligt lagens 1 § har barn rätt till ett tillräckligt underhåll, vilket innebär att barnets materiella och andliga behov ska tillgodoses enligt barnets utvecklingsnivå. Underhållet omfattar den vård, omsorg och utbildning barnet behöver och kostnaderna för detta. Enligt 2 § svarar föräldrarna efter sin förmåga för barnets underhåll. Vid bedömandet av föräldrarnas förmåga att underhålla barnet beaktas deras ålder, arbetsförmåga och möjligheter att delta i förvärvsarbete, beloppet av tillbudsstående medel samt deras övriga, på lag grundade underhållsansvar. Vid bedömning av omfattningen av föräldrarnas underhållsansvar beaktas även barnets förmåga och möjligheter att självt svara för sitt underhåll. Med stöd av 3 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn upphör barns rätt att erhålla underhåll av föräldrarna i regel när barnet fyller aderton år, bortsett från eventuella undantag som gäller kostnader för utbildning.

Allmänna bestämmelser om underhållsbidrag finns i 2 kap. i lagen om underhåll för barn. Enligt 4 § i lagen om underhåll för barn kan en förälder åläggas att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern inte på annat sätt sörjer för barnets underhåll, barnet inte bor varaktigt tillsammans med föräldern, eller barnet bor växelvis med föräldern och växelvis med den andra föräldern eller någon annan vårdnadshavare.

I angelägenheter som rör underhållsbidrag företräds ett minderårigt barn av sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Barnets vårdnadshavare får företräda barnet också när motparten är barnets andra vårdnadshavare, om barnet bor hos någondera föräldern. Bestämmelser om detta finns i 5 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn. Enligt 5 § 2 mom. gäller särskilda bestämmelser för barnatillsyningsmannens skyldighet att bistå barnet i ärenden som gäller underhållsbidrag.

Enligt lagen om underhåll för barn kan underhållsbidrag förordnas att utgå genom ett avtal mellan föräldrarna som fastställs av välfärdsområdet. Underhållsavtalet kan också fastställas i allmän domstol. Vid meningsskiljaktigheter kan parterna begära att saken ska avgöras genom dom av en domstol.

Underhållsbidrag förordnas i de flesta fallen genom ett avtal som fastställts av välfärdsområdet. År 2024 fastställdes sammanlagt 43 538 underhållsavtal inom välfärdsområdenas socialvårdstjänster (barnatillsyningsmannen). Avtalen gällde 4,3 procent av alla personer under 18 år.⁹ År 2024 avgjordes 1 683 ärenden som gällde fastställandet av underhållsbidrag för barn och 219 ärenden som gällde ändring av underhållsbidrag för barn.¹⁰

⁸ Se Jauhiainen et. al. Lapsiperheiden pienituloisuus, sosiaaliturva ja asumisjärjestelyt (Social trygghet och boendearrangemang i barnfamiljer med låga inkomster): Slutrapport för projektet LAPSOSSET. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2024:35, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165895>, s. 137 (på finska med presentationsblad på svenska).

⁹ Institutet för hälsa och välfärd, Statistikrapport 21/2024 (<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151298/Perheoikeudelliset%20palvelut%202024.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

I 6 § i lagen om underhåll för barn föreskrivs det om betalning av underhållsbidrag. Enligt paragrafen ska underhållsbidrag betalas månatligen i förskott, om inte annat avtalats eller bestämts. Underhållsbidrag kan fastställas att utgå med olika belopp för skilda tidsperioder. Underhållsbidrag kan dock fastställas att utgå en gång för alla, om detta är påkallat för tryggnade av barnets framtida underhåll och om det med hänsyn till betalningsförmågan hos den som betalar underhållsbidraget bör anses skäligt. Skyldighet att betala underhållsbidrag upphör då barnet fyller 18 år, om inte annat avtalats eller bestämts.

Fastställande av underhållsbidrag genom avtal

I 3 kap. i lagen om underhåll för barn föreskrivs det om fastställande av underhållsbidrag genom avtal. Enligt 7 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn ska avtal om underhållsbidrag ingås skriftligen. Av avtalet ska tydligt framgå: 1) personuppgifter rörande barnet och dess föräldrar; 2) underhållsbidragets belopp; 3) tidpunkten från vilken underhållsbidraget ska erläggas; 4) när betalningen av underhållsbidrag upphör; 5) när underhållsbidragsposterna förfaller till betalning; samt 6) till vem underhållsbidraget ska utgå. Enligt paragrafens 2 mom. undertecknas avtal om underhållsbidrag av den av barnets föräldrar som förbinder sig att betala underhållsbidraget samt, på ett minderårigt barns vägnar, av barnets i 5 § 1 mom. avsedda företrädare, som oftast är den förälder hos vilken barnet bor. Enligt 3 mom. är ett avtal genom vilket det på barns vägnar avstås från rätt att erhålla underhållsbidrag i framtiden, ogiltigt.

Enligt 8 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn ska avtal om underhållsbidrag för fastställelse föreläggas det välfärdsområde inom vars område barnet är bosatt eller, om barnet inte är bosatt i Finland, det välfärdsområde inom vars område den underhållsskyldige är bosatt. Om ingendera av dem är bosatt i Finland, tillämpas på fastställelse av avtalet vad som föreskrivs i 8 a §.

Enligt 8 § 2 mom. i lagen om underhåll för barn ska välfärdsområdet fastställa avtal om underhållsbidrag, om innehållet i avtalet överensstämmer med lagen om underhåll för barn och avtalet ingåtts i föreskriven form samt i övrigt med iakttagande av bestämmelserna i den lagen. Innan välfärdsområdet fastställer avtalet ska det särskilt pröva, huruvida avtalet kan anses skäligt med hänsyn till barnets rätt att erhålla tillräckligt underhåll, föräldrarnas betalningsförmåga samt andra inverkan omständigheter, i enlighet med vad som föreskrivs i 1–3 och 6 § i den lagen.

Avtal om underhållsbidrag, som fastställts av välfärdsområdet, kan verkställas såsom laga kraft vunnit dom. Om barnets förälder underlåter att betala underhållsbidrag som förordnats genom ett fastställt avtal, kan underhållsbidraget drivas in genom utskökningsåtgärder.

En barnatillsyningsman är på begäran skyldig att ge handräckning till barnatillsyningsmän i andra välfärdsområden i uppgifter som en barnatillsyningsman ska sköta i ärenden som gäller fastställande av underhållsbidrag. Barnatillsyningsmannen är i sådana fall även skyldig att inför domstol och andra myndigheter inom sitt verksamhetsområde företräda andra barnatillsyningsmän när ärenden som hör till deras befattning behandlas.

I 8 c § i lagen om underhåll för barn konstateras det att vad som i den lagen föreskrivs om välfärdsområden tillämpas när det gäller landskapet Åland på kommunerna i landskapet Åland.

För att ett underhållsavtal ska vara verkställbart förutsätts att det har ingåtts i skriftlig form och fastställts av en myndighet. Enligt 17 § 2 mom. i lagen om underhåll för barn föreskrivs det

¹⁰ Källa: Rättsregistercentralen.

närmare om vilka blanketter som ska användas vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag genom förordning av justitieministeriet. Enligt justitieministeriets förordning om blanketter som ska användas i föräldraskaps- och underhållsärenden (169/2024, 2 §) gör justitieministeriet tillgängliga de formulär för blanketter som anges i lagen om underhåll för barn. De nuvarande blanketternas innehåll har utarbetats vid justitieministeriet, och ministeriet har tidigare också ansvarat för distributionen av blanketterna i pappersform till socialvården. Enligt 20 § 2 mom. i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023, nedan kunduppgiftslagen) meddelar Institutet för hälsa och välfärd föreskrifter om kundhandlingarnas datastrukturer och datainnehåll samt om de kodsystém som överallt i landet ska användas i datastrukturerna. Med stöd av denna bestämmelse bekräftar Institutet för hälsa och välfärd på nationell nivå datastrukturen för de kundhandlingar som gäller fastställande av underhållsbidrag.

Enligt 64 § 1 mom. i kunduppgiftslagen har en myndighet inom socialvården trots sekretessbestämmelserna rätt att av statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund avgiftsfritt få uppgifter och utredningar som i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och genomföra därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten. Enligt 64 § 3 mom. i den lagen har en myndighet inom social- och hälsovården rätt att på begäran avgiftsfritt av skattemyndigheten och Folkpensionsanstalten få sekretessbelagda personuppgifter oberoende av kundens samtycke för fastställande av avgift och kontroll av uppgifter. Kunden ska på förhand underrättas om att uppgifterna begärs.

I 5 kap. i lagen om inkomstdatasystemet (53/2018) föreskrivs det om utlämnande av uppgifter ur inkomstregistret. I 5 kap. 13 § i den lagen konstateras att Inkomstregisterenheten förmedlar och lämnar ut sådana uppgifter ur inkomstregistret som en uppgifts användare, trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter, med stöd av någon annan lag har rätt att få av prestationsbetalaren eller av andra uppgifts användare. Uppgifter lämnas ut till användarna för de ändamål som föreskrivs i 13 §. Enligt 13 § 1 mom. 18 punkten kan uppgifter lämnas ut ur inkomstregistret till välfärdsområden t.ex. för att tillgodose rätten att få uppgifter enligt kunduppgiftslagen.

Från välfärdsområdena har man fått uppgift om att det inom de tjänster som tillhandahålls av barnatillsyningsmän i välfärdsområdena råder en uppfattning om att 64 § i kunduppgiftslagen inte kan tillämpas på fastställande av underhållsavtal eller på utredning av underhållsbidragets belopp, och att föräldrarnas inkomst- och skatteuppgifter således inte kan kontrolleras utan föräldrarnas samtycke. Denna tolkning uppges vara en följd av en i välfärdsområdena utbredd tolkning av socialvårdslagen (1301/2014), enligt vilken det att föräldrar besöker barnatillsyningsmannens mottagning inte inleder en kundrelation inom socialvården, varvid inte heller 64 § i kunduppgiftslagen kan tillämpas på skötseln av de uppgifter som i lagen om underhåll för barn har föreskrivits för välfärdsområdena.

Fastställande av underhållsbidrag i domstol

I 4 kap. i lagen om underhåll för barn föreskrivs det om fastställande av underhållsbidrag genom dom. Enligt lagens 9 § kan en domstol fastställa underhållsbidragets belopp och sättet för dess betalning med iakttagande av vad som föreskrivits i 1–3 § och 6 §.

Om det inte är möjligt att fastställa ett avtal om underhåll för barn ska talan väckas i domstol (tingsrätt) mot den andra föräldern, och i denna talan ska det på barnets vägnar och i barnets

namn yrkas på att underhållsbidrag fastställs. Yrkandet på underhållsbidrag kan framställas separat i domstol eller i samband med krav som gäller skilsmässa eller vårdnaden av barnet, boendet och umgängesrätten.

Bestämmelser om rättegångsförfarandet och verkställigheten i anslutning till underhåll för barn finns i 6 kap. i lagen om underhåll för barn. Parter i ett ärende som gäller fastställande av underhållsbidrag och som blir anhängigt genom separat talan är barnet och den förälder av vilken underhållsbidrag krävs. Rätt att på barnets vägnar föra talan har enligt 13 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn vårdnadshavaren eller en intressebevakare som förordnats för barnet. I allmänhet utövas talerätten av den förälder hos vilken barnet enligt befolkningsdatasystemet bor. Enligt 13 a § i lagen om underhåll för barn har också välfärdsområdet i vissa situationer rätt att föra barnets talan i ett underhållsärende.

Tingsrätten på den ort där svaranden har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort är behörig domstol i fråga om talan som gäller underhållsbidrag. Ett yrkande på underhållsbidrag kan även prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den som yrkar på eller får underhållsbidrag har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

Om talan är motiverad, fastställs beloppet av underhållsbidrag och hur det ska betalas genom dom. Vanligtvis fastställs det att underhållsbidraget med stöd av 10 § i lagen om underhåll för barn ska utgå från talans anhängiggörande eller från en i domen angiven senare tidpunkt.

Ändring av underhållsbidrag

Bestämmelser om ändring och återbäring av underhållsbidrag finns i 5 kap. i lagen om underhåll för barn. Ett tidigare fastställt underhållsbidrag och sättet för dess betalning kan enligt 11 § i lagen om underhåll för barn ändras i ett senare skede om det har skett sådana väsentliga förändringar i de förhållanden som enligt 1–3 § ska beaktas när bidraget fastställs, att en ändring av underhållsbidraget kan anses skälig med beaktande av såväl barnets som den förälders förhållanden som betalar underhållsbidrag. Underhållsbidraget kan också ändras om det avtal som gäller underhållsbidraget bedöms vara oskäligt. Det finns således två olika grunder för ändring av underhållsbidrag: väsentlig förändring i förhållandena eller så kallad ursprunglig oskälighet.

Vid prövning av frågan om ändring av underhållsbidrag ska det fastställda underhållsbidraget beaktas till det belopp som följer av lagen om vissa underhållsbidrags bindande vid levnadskostnaderna (660/66). Enligt 11 § 2 mom. kan vid prövning av frågan om ändring av fastställt underhållsbidrag, om särskild orsak föreligger, hänsyn tas även till förhållandena under det år som närmast föregått talans anhängiggörande.

En förälders försörjningsförmåga kan ha förbättrats efter att det ursprungliga underhållsavtalet fastställts eller domen om underhållsbidrag meddelats. Underhållsbidraget kan t.ex. ha fastställts när bägge föräldrarna varit studerande och inte haft någon annan inkomst än studiestödet. Efter en yrkesexamen kan försörjningsförmågan ha förbättrats i så betydande grad att det är möjligt att höja underhållsbidraget. Även befrielse från tidigare underhållsansvar, t.ex. på grund av att ett barn som har bott hos den underhållsskyldige har fyllt 18 år, kan förbättra föräldrarnas försörjningsförmåga i den grad att han eller hon kan förpliktas till att betala mer underhållsbidrag till det barn som bor hos den andra föräldern.¹¹

¹¹ Kangas, U. (2023). Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Alma Talent Oy, s. 247–249.

Beloppet av underhållsbidrag kan också nedsättas på grund av en väsentlig förändring i förhållandena. Inom rättspraxis har en betydande minskning i förvärvsinkomsterna betraktats som en väsentlig förändring, om förändringen inte har berott på att föräldern frivilligt har övergått till ett arbete med sämre lön.¹²

Välfärdsområdenas uppgifter i anslutning till tryggheten av barnets försörjning

Bestämmelser om organiseringsansvaret för socialvården finns i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021) och i lagen om ordnande av social- och hälsovården och räddningsväsendet i Nyland (615/2021, nedan Nylandslagen). Enligt lagen om ordnande av social- och hälsovård svarar välfärdsområdet för ordnandet av social- och hälsovården inom sitt område och har organiseringsansvaret för invånarnas social- och hälsovård. I 1 § 3 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård konstateras det att vad som i lagen föreskrivs om välfärdsområden tillämpas med vissa undantag också på Helsingfors stad till de delar den ordnar social- och hälsovård i enlighet med Nylandslagen. I praktiken motsvarar Helsingfors stads ansvar för ordnandet av socialvården till sitt innehåll och sin omfattning välfärdsområdets organiseringsansvar.

Socialvårdslagen innehåller bestämmelser om de allmänna principerna för socialvård, om främjande av välfärd, om socialservice, om tillhandahållande av socialvård, om att säkerställa kvaliteten på tjänsterna och om ändringssökande i socialvårdsbeslut. Vidare föreskrivs det om socialservice enligt de speciallagar som nämns i lagens 14 §, när denna service hör till välfärdsområdets organiseringsansvar. I 14 § 3 mom. i socialvårdslagen finns en förteckning över andra lagar, i vilka det föreskrivs om uppgifter och tjänster som hör till välfärdsområdets organiseringsansvar. Till dessa hör uppgifter enligt lagen om underhåll för barn (12 punkten). Enligt bestämmelsen om tillämpningsområde i 2 § i socialvårdslagen tillämpas den lagen på välfärdsområdets socialvård, om inte något annat föreskrivs i denna eller någon annan lag.

I lagen om underhållstrygghet (671/1998), som upphävts genom lagen om underhållsstöd, föreskrevs det om underhållsstöd som betalas ur kommunens medel och relaterade kommunala åtgärder för indrivning av underhållsbidrag samt om rätten för det organ som ansvarar för socialvården i kommunen att vidta åtgärder för att fastställa och ändra underhållsbidrag. Syfte var att trygga barnets rätt till tillräckligt underhåll.¹³

Genom lagen om underhållsstöd överfördes 2009 uppgifterna i anslutning till verkställigheten av underhållsstöd till Folkpensionsanstalten, och finansieringen överfördes från kommunerna till staten. Kommunerna fortsatte att ansvara för uppgifterna i anslutning till fastställande och ändring av underhållsbidrag som en del av socialvårdstjänsterna.¹⁴ Efter att välfärdsområdena inrättades har uppgiftsfördelningen, som det hänvisats till ovan, förblivit oförändrad.

I enlighet med hänvisningarna ovan har välfärdsområdet enligt 13 a § i lagen om underhåll för barn rätt att i vissa situationer föra barnets talan när det gäller underhållsbidrag. I paragrafens 1 mom. konstateras det att om ett barn har blivit eller löper fara att bli utan underhåll och föräldrarnas skyldighet att betala underhållsbidrag inte har fastställts, eller om det fastställda

¹² Se HD 1993:116, HD 1987:70, HD 2020:60.

¹³ Se regeringens proposition med förslag till lag om underhållstrygghet (RP 73/1996 rd), s. 9.

¹⁴ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om underhållsstöd och vissa lagar som har samband med den (RP 49/2008 rd).

underhållsbidraget är otillräckligt för barnets underhåll, har välfärdsområdet rätt att föra barnets talan för att fastställa underhållsbidraget eller höja dess belopp.

Vidare konstateras det i 13 a § 2 mom. i lagen om underhåll för barn att om underhållsstöd betalas till barnet har organet rätt att föra talan för att fastställa underhållsbidraget eller höja dess belopp, även om barnet inte blivit eller löper fara att bli utan underhåll. Om underhållsstöd betalas till barnet, har organet även rätt att föra talan för att sänka underhållsbidraget. Med stöd av paragrafens 3 mom. ska organet innan en åtgärd som avses i 1 och 2 mom. vidtas ge barnets vårdnadshavare och underhållsskyldige tillfälle att bli hörd. Med det organ som nämns i 2 och 3 mom. avses i praktiken ett organ inom välfärdsområdet.

Välfärdsområdets rätt att föra talan sträcker sig långt bakåt i historien. En bestämmelse om socialvårdsmyndighetens rätt att föra barnets talan i ett underhållsärende, som huvudsakligen motsvarade gällande 13 a § i lagen om underhåll för barn, fanns redan i lagen om underhållsbidragsförskott (281/1963), som trädde i kraft 1963. Bestämmelserna flyttades till lagen om tryggnad av underhåll för barn (122/1977), genom vilken den förstnämnda lagen upphävdes, och senare till lagen om underhållstrygghet, genom vilken lagen om tryggnad av underhåll för barn upphävdes. Som det konstaterats tidigare upphävdes lagen om underhållstrygghet genom lagen om underhållsstöd, i samband med vilket de ovan avsedda bestämmelserna om rätt att föra talan överfördes till den så kallade gamla socialvårdslagen (710/1982, huvudsakligen upphävd). I samband med helhetsreformen av socialvårdslagen, som trädde i kraft 2015, överfördes paragrafen om rätt att föra talan till lagen om underhåll för barn, och som det konstaterats ovan finns den fortfarande kvar i den lagen.¹⁵ I samband med stiftandet av lagen om ordnande av social- och hälsovården ändrades också 13 a § i lagen om underhåll för barn så att rätten att väcka talan i ett underhållsärende hör till välfärdsområdet, eller dess organ¹⁶.

När det gäller en myndighets rätt att föra talan konstaterades det i den regeringsproposition som ledde till stiftandet av lagen om underhållsstöd att ett kommunalt organ [inom socialvården] även efter att underhållsstödet överförts på Folkpensionsanstalten har rätt att föra talan om fastställande av underhållsbidrag eller höjning av dess belopp, när barnet saknar eller löper fara att bli utan underhåll, samt att ändra underhållsbidraget även i andra situationer, om detta anses vara ändamålsenligt.¹⁷

Enligt specialmotiveringen till 13 a § 1 mom. i lagen om underhåll för barn kan välfärdsområdet föra talan om fastställande av underhållsbidrag eller höjning av dess belopp t.ex. när barnet har blivit utan vårdnadshavare eller när vårdnadshavaren av någon orsak inte på egen hand förmår se till att underhållsbidragsfrågan blir skött. Enligt motiveringen är avsikten att organet ska använda sin talerätt för fastställande av underhållsbidrag endast i exceptionella fall.¹⁸ Enligt

¹⁵ Regeringens proposition till riksdagen med förslag till socialvårdslag och vissa lagar som har samband med den (RP 164/2014 rd).

¹⁶ Se Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagstiftningen om social- och hälsovården och räddningsväsendet samt av vissa andra lagar med anledning av lagstiftningen om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet (RP 56/2021 rd), s. 324.

¹⁷ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om underhållsstöd och vissa lagar som har samband med den (RP 49/2008 rd), specialmotiveringen till 27 f § i socialvårdslagen, som föregick 13 a § i lagen om underhåll för barn, s. 41.

¹⁸ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om underhållsstöd och vissa lagar som har samband med den (RP 49/2008 rd), specialmotiveringen till 27 f § i socialvårdslagen, s. 41.

uppgifter som erhållits i samband med beredningen av regeringens proposition har rätten enligt bestämmelsen i fråga att föra talan om fastställande av underhållsbidrag kunnat användas t.ex. när den förälder hos vilken barnet enligt befolkningsdatasystemet bor har ansökt om utkomststöd och det i samband med detta har framkommit att barnet blivit utan underhåll på grund av att den andra föräldern vägrat att ingå avtal om fastställande av underhållsbidrag, och när det bedöms att den förälder hos vilken barnet bor på grund av sin underordnade ställning eller utmanande livssituation inte klarar av att på egen hand väcka talan i underhållsärendet.

I de ovannämnda förarbetena har organets rätt enligt 13 a § 2 mom. att föra talan om höjning eller nedsättning av underhållsbidragets belopp, när barnets underhåll inte är äventyrat men underhållsstöd betalas till barnet och det vore ändamålsenligt att ändra underhållsbidraget, motiverats med att när underhållsstöd betalas till ett barn ligger det också i samhällets intresse att underhållsstödet till sitt belopp så väl som möjligt motsvarar den underhållsskyldiges betalningsförmåga, eftersom ett underhållsbidrag som är mindre än underhållsstödet ökar utgifterna för underhållsstödet. Detta kan dock också hända när underhållsbidraget klart överstiger den underhållsskyldiges betalningsförmåga.¹⁹ I motiveringen konstateras det t.ex. att det kan vara motiverat att väcka talan om nedsättning av underhållsbidraget om underhållsbidragets belopp med beaktande av de uppgifter om den underhållsskyldiges betalningsförmåga som man har fått kännedom om verkar vara uppenbart överdimensionerat, och det inte är möjligt att sänka det genom avtal. Avsikten är att talan om nedsättning av underhållsbidraget i främsta hand väcks av den underhållsskyldige själv. Den underhållsskyldige kan inte förutsätta att organet för talan för hans eller hennes räkning.²⁰

Enligt 3 mom. ska organet ge såväl barnets vårdnadshavare som den underhållsskyldige tillfälle att bli hörda innan talan enligt paragrafens 1 och 2 mom. väcks. I specialmotiveringen till bestämmelsen konstateras det att avsikten är att möjligheterna att få till stånd ett underhållsavtal ska utredas innan talan väcks.²¹

I 4 § i socialvårdslagen föreskrivs det om klientens intresse. I paragrafen konstateras det att om en person har rätt att få socialvård med stöd av någon annan lag, ska de bestämmelser tillämpas som bäst tillgodoser klientens intresse. Enligt 5 § i socialvårdslagen ska i alla socialvårdsåtgärder som gäller barn i första hand barnets intresse beaktas. Det konstateras att när det gäller barn ska utöver det som nämns i 4 § i socialvårdslagen särskild vikt läggas vid hur olika åtgärdsalternativ och lösningar bäst tryggar 1) en balanserad utveckling och välfärd, 2) möjligheten att få förståelse samt omsorg enligt ålder och utvecklingsnivå, 3) en trygg uppväxtmiljö och såväl fysisk som psykisk integritet, 4) självständighetsprocessen och växandet till att känna ansvar.

Utöver socialvårdslagen innehåller också lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, nedan klientlagen) bestämmelser om klientens rättigheter och de skyldigheter som hör till välfärdsområdet.

¹⁹ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om underhållstrygghet för barn (RP 73/1996 rd), s. 21.

²⁰ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om underhållsstöd och vissa lagar som har samband med den (RP 49/2008 rd), specialmotiveringen till 27 f § 1 mom. i socialvårdslagen, s. 41.

²¹ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om underhållsstöd och vissa lagar som har samband med den (RP 49/2008 rd), s. 41 (specialmotiveringen till 27 f § i den föreslagna socialvårdslagen)

I 11 § i socialvårdslagen föreskrivs det om skyldigheten att ordna socialservice i välfärdsområdena för de stödbehov som räknas upp i den paragrafen. Enligt paragrafen ska service ordnas t.ex. för klientens behov av ekonomiskt stöd och för att stödja en balanserad utveckling och välfärd hos barn. Enligt 13 § i socialvårdslagen har ett barn och dess familj rätt att utan dröjsmål få socialservice som är nödvändig med tanke på barnets hälsa eller utveckling. Servicen ska stödja föräldrarna, vårdnadshavarna och andra personer som svarar för barnets vård och fostran att fostra och dra omsorg om barnet. Paragrafen omfattar också skyldigheten att värna om barnets nödvändiga försörjning.

Enligt 34 § i socialvårdslagen inleds ett socialvårdsärende på ansökan eller när en anställd hos välfärdsområdets socialvård annars i sitt arbete har fått kännedom om en person som eventuellt behöver socialservice. I 36 § i socialvårdslagen förutsätts det att när en anställd hos välfärdsområdets socialvård i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda se till att personens behov av brådskande hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning.

Enligt 2 § i lagen om utkomststöd (1412/1997) föreligger rätt till utkomststöd för var och en som är i behov av stöd och inte kan få sin utkomst genom förvärvsarbete, verksamhet som företagare, med hjälp av andra förmåner som tryggar utkomsten, genom andra inkomster eller tillgångar, genom omvårdnad från en sådan persons sida som är försörjningspliktig gentemot honom eller på något annat sätt. Enligt 2 § 2 mom. i den lagen är var och en skyldig att enligt bästa förmåga dra försorg om sig själv och sitt eget uppehälle samt i den omfattning som bestäms i äktenskapslagen (234/1929), lagen om underhåll för barn och i annan lag om sin makes samt sina minderåriga barns och adoptivbarns uppehälle. Utkomststöd är således en behovsbaserad form av social trygghet som ska tillämpas i sista hand. Av denna anledning kan utkomststöd med stöd av 20 § i lagen om utkomststöd återkrävas av den som är underhållsskyldig gentemot stödmottagaren, om den underhållsskyldige uppsåtligt har försummat sin försörjningsplikt.

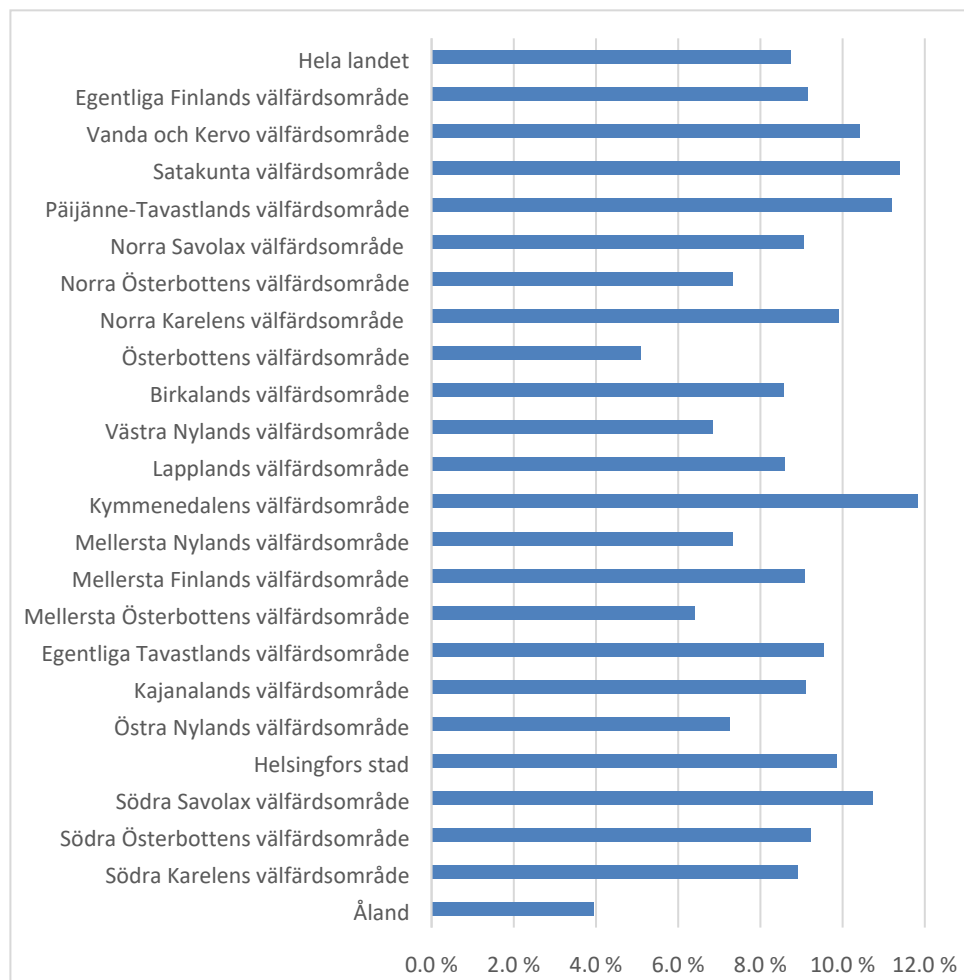
2.1.3 Underhållsstödet ersätter och kompletterar underhållsbidraget

Underhållsstödets syfte, mottagare och verkställighet

Rätt till utbetalning av underhållsstöd av statens medel garanteras enligt lagen om underhållsstöd barn som saknar en andra juridisk förälder samt i situationer där den juridiska förälder hos vilken barnet inte bor försummar att betala ett fastställt underhållsbidrag eller fastställts ha bristande försörjningsförmåga. Folkpensionsanstalten svarar för uppgifter i anslutning till verkställigheten av underhållsstödet samt följer och övervakar att lagen om underhållsstöd och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den följs.

I slutet av 2024 fick cirka 88 500 barn underhållsstöd. Siffran motsvarar cirka 8,7 procent av alla finländare i åldern 0–17 år. Relativt sett fanns det minsta antalet mottagare av underhållsstöd på Åland och det största antalet i Kymmenedalens välfärdsområde, där cirka 12 procent av alla invånare i åldern 0–17 år fick underhållsstöd.

Figur 1. Andelen barn som fått underhållsstöd av alla invånare i åldern 0–17 år enligt välfärdsområde i december 2024. Källa: Kelasto

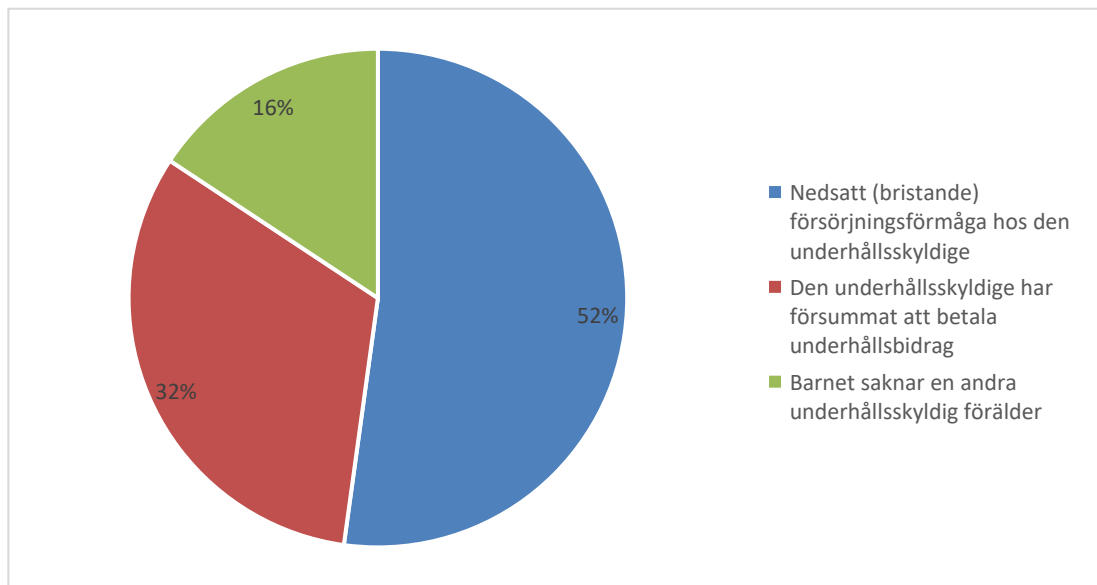

Andelen barn med underhållsstöd är störst i Helsingfors stad, Birkalands välfärdsområde och Egentliga Finlands välfärdsområde, men den relativa andelen barn med underhållsstöd av alla invånare i åldern 0–17 år skiljer sig inte mycket från genomsnittet för hela landet.

Den vanligaste orsaken till utbetalning av underhållsstöd var i slutet av 2021 nedsatt (bristande) försörjningsförmåga hos den underhållsskyldige (37 030 barn) och den näst vanligaste orsaken var att den underhållsskyldige försummat att betala underhållsbidrag (22 785 barn). Dessutom

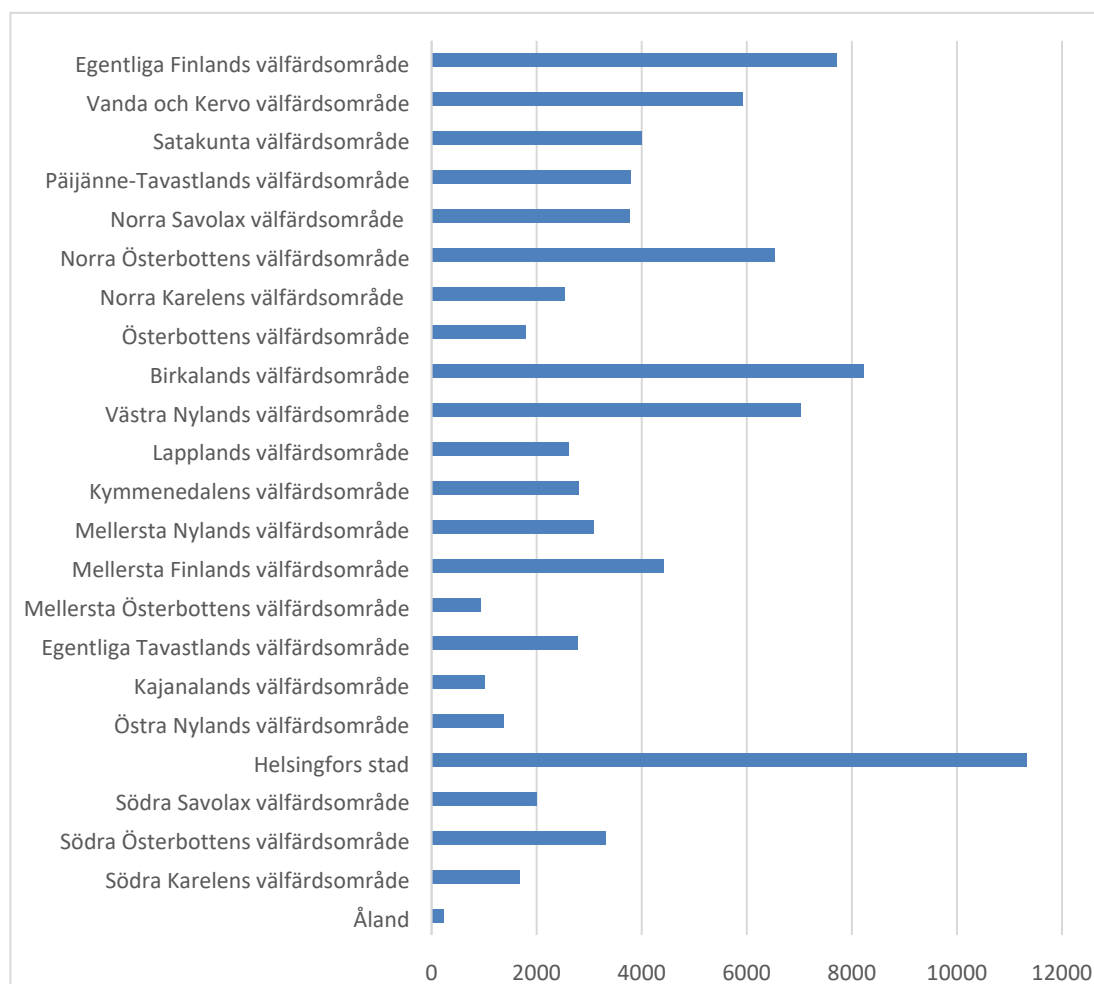
betalades underhållsstöd i 11 148 fall av den orsaken att barnet saknade en andra underhållsskyldig förälder.²²

Figur 2. Grunder för utbetalning av underhållsstöd i slutet av 2021. Ett enskilt barn kan höra till flera kategorier under ett och samma kalenderår. Källa: Laki ja perheiden monimuotoisuus (2023)

²² Sihvonen, E., Koulu, S., Moring, A. & Aarnio, K.: Laki ja perheiden monimuotoisuus. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2023:22. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164824>

Figur 3. Antalet barn med underhållsstöd enligt välfärdsområde i slutet av 2024. Källa: Kelasto

I 1 § i lagen om underhållsstöd föreskrivs det om lagens syfte och tillämpningsområde. Enligt paragrafen är syftet med underhållsstödet att trygga försörjningen av barn under 18 år, när barnet inte får underhållsbidrag av den underhållsskyldiga föräldern. Enligt paragrafen föreskrivs det i lagen om underhållsstöd också om indrivning av underhållsbidrag i anslutning till underhållsstöd.

Lagens 2 § innehåller definitioner som används i lagen om underhållsstöd. Enligt 2 § 1 punkten avses med underhållsbidrag en penningprestation med vilken ett barns förälder på grund av sin underhållsskyldighet periodiskt ska delta i de kostnader som barnets underhåll orsakar och i fråga om vilken betalningsskyldigheten har fastställts genom avtal eller dom enligt lagen om underhåll för barn eller genom beslut, avtal, officiell handling eller annan handling som utfärdats i en främmande stat och som kan verkställas i Finland eller i den främmande stat där den underhållsskyldige har hemort. I 2 punkten konstateras att i samband med beviljande av

underhållsstöd avses med underhållsskyldig den av barnets föräldrar, vars betalningsskyldighet har fastställts genom avtal eller dom och hos vilken barnet enligt befolkningsdatasystemet inte bor. Med underhållsstödtagare avses enligt 4 punkten den som lyfter underhållsstöd. I punkterna 5 och 6 definieras regressfordran och underhållsbidragsfordran. Med regressfordran avses en på underhållsstöd grundad fordran gentemot den underhållsskyldige, och med underhållsbidragsfordran avses regressfordran och den del av underhållsbidraget som barnet har rätt till och som överstiger regressfordran.

I 6 § i lagen om underhållsstöd föreskrivs det om förutsättningar för erhållande av underhållsbidrag. Ett barn har rätt till underhållsstöd, om 1) den underhållsskyldige har försummat att betala underhållsbidrag, 2) underhållsbidrag inte har fastställts för utbetalning på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga, 3) det underhållsbidrag som fastställts för utbetalning är mindre än fullt underhållsstöd enligt 9 § på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga, 4) barnet inte på det sätt som avses i 3 § 1 mom. i föräldraskapslagen (775/2022) har fötts under äktenskapet och faderskapet till barnet inte har fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut, 5) underhållsbidraget inte har kunnat fastställas samtidigt som faderskapet eller moderskapet, eller 6) en adoptivförälder ensam har adopterat ett barn och barnet inte är barn eller adoptivbarn till adoptivföräldrarnas make eller barn till någon som adoptivföräldern lever med under äktenskapsliknande förhållanden.

Som det konstaterats ovan tryggar 6 § 1 punkten i lagen om underhållsstöd att barnet har rätt till underhållsstöd också när den underhållsskyldige har försummat att betala ett fastställt underhållsbidrag antingen helt eller delvis. Med stöd av 2 och 3 punkten utbetalas underhållsstöd när den underhållsskyldiges försörjningsförmåga konstaterats vara bristande. I enlighet med hänvisningarna ovan jämförs beloppet av det underhållsbidrag som har uträknats i samband med bedömningen av huruvida bristandeförsörjningsförmåga föreligger med fullt underhållsstöd. Om beloppet understiger underhållsstödsbeloppet på grund av bristande försörjningsförmåga ska detta nämnas i avtalet eller beslutet om underhåll för barn. Om det fastställda underhållsbidraget är mindre än fullt underhållsstöd av någon annan orsak, utbetalas inte underhållsstöd på basis av bristande försörjningsförmåga.

Enligt 11 § 1 mom. i lagen om underhållsstöd ska underhållsstöd sökas skriftligt hos Folkpensionsanstalten. I 11 § 2 mom. föreskrivs det om vem som kan ansöka om underhållsstöd. Enligt momentet kan ansökan göras av barnets vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan som har den faktiska vårdnaden om barnet samt av barnet självt om detta har fyllt 15 år och bor självständigt. Med anledning av en ansökan som gjorts av någon annan än vårdnadshavaren ska vårdnadshavaren höras. I 3 mom. konstateras det att när underhållsstöd söks på grund av att betalningen av underhållsbidrag försummats ska det till ansökan fogas ett verkställbart underhållsavtal eller en verkställbar dom, eller en utredning över att handlingen finns i utsökningsmyndighetens besittning.

I 11 § 4 mom. föreskrivs det om välfärdsområdets rätt att ansöka om att underhållsstödet ska betalas till det, om barnet får av välfärdsområdet bekostad vård dygnet runt utanför hemmet längre tid än en kalendermånad. Stödet betalas då till välfärdsområdet tidigast från ingången av kalendermånaden efter den under vilken vården började. Välfärdsområdet ska minst två veckor före betalningsdagen enligt 16 § ansöka om att beviljat underhållsstöd betalas till det.

I 12 § 1 mom. i lagen om underhållsstöd konstateras det att om vårdnadshavaren motsätter sig att underhållsstöd beviljas, ska Folkpensionsanstalten innan saken avgörs begära utlåtande om betalning av stödet till någon annan än barnets vårdnadshavare av välfärdsområdet.

Indrivning av underhållsbidragsskuld, betalning till mottagaren och betalningsbefrielser från regressfordran

I 5 kap. i lagen om underhållsstöd föreskrivs det om indrivning av underhållsbidrag. Om underhållsstöd har sökts av den anledningen att den underhållsskyldige föräldern har försummat att betala underhållsbidrag, övergår rätten till underhållsbidraget på Folkpensionsanstalten till den del bidraget motsvarar det betalda underhållsstödet (så kallad regressfordran). Folkpensionsanstalten driver in det obetalda underhållsbidraget av den underhållsskyldige, och om beloppet är större än beloppet av underhållsstöd betalar Folkpensionsanstalten den överstigande delen till barnet. Folkpensionsanstaltens rätt att driva in underhållsbidrag fortbestår så länge det finns en regressfordran som kan drivas in eller, om det gäller utmätning av lön, tills villkoren i 4 kap. 57 § 3 mom. i utsökningsbalken (705/2007) har uppfyllts.

En regressfordran ska drivas in hos den underhållsskyldige inom fem år från ingången av året efter det år under vilket det underhållsbidrag som har försummats och föranlett betalning av underhållsstöd har förfallit till betalning. I annat fall går rätten att få betalning förlorad. En underhållsbidragsskuld preskriberas när fem år förflutit från ingången av det år som följer på det år då underhållsbidraget har förfallit eller underhållsstödet har betalats. Av de medel som fås in av den underhållsskyldige betalas först underhållsbidrag till mottagaren av underhållsbidrag till den del det överstiger det betalda underhållsstödet inklusive dröjsmålsränta på detta underhållsbidrag. De medel som fås in av den underhållsskyldige ska användas till underhållsbidrag för det första kalenderår som indrivningen kan gälla och till dröjsmålsränta på det. När inget återstår av barnets fordran används de medel som fås in av den underhållsskyldige för att ersätta regressfordran.

En underhållsskyldig som har fått kännedom om att underhållsstöd har beviljats kan under den tid Folkpensionsanstalten har rätt att driva in underhållsbidrag fullgöra sin betalningsskyldighet endast genom att betala underhållsbidragsposterna till Folkpensionsanstalten. Betalar inte den underhållsskyldige inom en rimlig frist som Folkpensionsanstalten ställer, till denna de underhållsbidragsposter som förfallit till betalning och är obetalda innan ansökan om underhållsstöd gjordes, eller börjar han eller hon inte frivilligt i tillräcklig grad betala underhållsbidrag, ska Folkpensionsanstalten utan dröjsmål vidta åtgärder för indrivning av underhållsbidragsposterna genom utsökning. Åtgärder behöver dock inte vidtas om det är uppenbart att indrivningen blir resultatlös.

Folkpensionsanstalten ska på ansökan av den underhållsskyldige låta bli att driva in en regressfordran till den del försummelsen att betala underhållsbidrag har berott på den underhållsskyldiges insolvens. Den underhållsskyldige betraktas som insolvent, om hans eller hennes inkomster på grund av arbetsoförmåga eller arbetslöshet eller av någon annan av den underhållsskyldige oberoende orsak vid tidpunkten för försummelsen att betala underhållsbidrag har varit högst 1 338,86 euro²³ i månaden. Inkomstgränsen höjs med 334,72 euro²⁴ för varje barn under 18 år som den underhållsskyldige försörjer med undantag av barn som har beviljats underhållsstöd. Den vanligaste orsaken till betalningsbefrielse är arbetslöshet.

²³ Summan på 2025 års nivå.

²⁴ Summan på 2025 års nivå.

Tabell 1. Underhållsskyldiga 31.12.2024 och underhållsskyldiga med underhållsbidragsskuld 31.12.2024 (ur de underhållsskyldigas perspektiv): Utkomstskydd för arbetslösa och grundläggande utkomststöd från Folkpensionsanstalten.

	Sammanlagt	FPA-arbetslöshetsförmån under 2024	Grundläggande utkomststöd under 2024	Månader med grundläggande utkomststöd i genomsnitt (under 2024)
		antal (%)	antal (%)	
Underhållsskyldiga	50 798	18 023 (35 %)	20 339 (40 %)	7,2 mån.
Underhållsskyldiga med underhållsbidragsskuld	31 481	11 048 (35 %)	11 866 (38 %)	7,4 mån.

Skyldighet att lämna uppgifter och göra anmälan

I 13 § i lagen om underhållsstöd föreskrivs det om skyldighet att lämna uppgifter och göra anmälan. Enligt 1 mom. ska den som ansöker om underhållsstöd lämna Folkpensionsanstalten de uppgifter som behövs för beviljande och betalning av förmånen samt för indrivning av underhållsbidrag hos den underhållsskyldige. Enligt 2 mom. är underhållsstödtagaren skyldig att utan dröjsmål underrätta Folkpensionsanstalten om förändringar i de omständigheter som inverkar på betalningen av underhållsstöd samt om ändringar i anslutning till indrivningen av underhållsbidrag som han eller hon känner till. De förändringar som ska anmälas kan förutom förutsättningarna för betalning av underhållsstöd enligt 6 § och begränsningarna enligt 8 § gälla t.ex. att barnet flyttat utomlands eller avlidit samt förändringar i underhållsbidragets belopp. Om det fastställda underhållsbidraget ändras efter att underhållsstöd beviljats borde underhållsstödtagaren omedelbart lämna det nya avtalet om underhållsbidrag eller domen till Folkpensionsanstalten.

I 3 mom. föreskrivs det om den underhållsskyldiges skyldighet att ge Folkpensionsanstalten utredning om bl.a. sin vistelseort och omständigheter som inverkar på hans eller hennes betalningsförmåga. Denna skyldighet gäller i samband med indrivning av en underhållsbidragsfordran.

I specialmotiveringen till 13 § i lagen om underhållsstöd konstateras det att bestämmelserna i 39 kap. i strafflagen (39/1889) vid behov kan tillämpas på försummelse att lämna uppgifter.²⁵ I strafflagens 39 kap. finns bestämmelser om gäldenärsbrott.

Folkpensionsanstaltens rätt till uppgifter

I 34 § i lagen om underhållsstöd finns bestämmelser om rätt för Folkpensionsanstalten och besvärinstanser enligt lagen om underhållsstöd att få uppgifter. Med stöd av paragrafen har Folkpensionsanstalten utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att av de aktörer som förtecknas där avgiftsfritt få de uppgifter

²⁵ Se RP 49/2008 rd, s. 28.

som är nödvändiga för avgörande av underhållsstöd eller för verkställigheten av andra uppdrag som föreskrivs i lagen om underhållsstöd, i överenskommelser om social trygghet som är bindande för Finland eller i andra internationella författningar om social trygghet. Enligt 1 punkten har Folkpensionsanstalten och besvärsinstanserna rätt att för nämnda ändamål få uppgifter av statliga myndigheter, välfärdsområdesmyndigheter och kommunala myndigheter samt andra offentligt rättsliga samfund, enligt 2 punkten av Pensionsskyddscentralen, pensionsanstalterna, försäkringsanstalterna och andra som beviljar och betalar ut pensioner eller andra ersättningar, enligt 3 punkten av Patientförsäkringscentralen och Trafikförsäkringscentralen och enligt 4 punkten av arbetsgivare, arbetslöshetskassor och arbetsplatskassor.

I enlighet med hänvisningarna ovan har Folkpensionsanstalten, med stöd av 34 § 1 punkten i lagen om underhållsstöd, rätt att för avgörande av underhållsstöd eller för verkställigheten av andra uppdrag som föreskrivs i lagen om underhållsstöd få t.ex. uppgifter från det inkomstregister som förs av Skatteförvaltningen och skatteuppgifter. Inkomstregisterenheten, som förvaltar inkomstdatasystemet, förmedlar och lämnar enligt 5 kap. 13 § 1 mom. i lagen om inkomstdatasystemet ut sådana uppgifter ur inkomstregistret som en uppgifts användare trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter, med stöd av någon annan lag har rätt att få av prestationsbetalaren eller av en annan uppgifts användare till användare som föreskrivs i 1–25 mom. I 17 punkten föreskrivs det om utlämnande av uppgifter till Folkpensionsanstalten. Med stöd av den punkten lämnas till Folkpensionsanstalten ut de inkomstuppgifter och andra uppgifter om alla inkomsttagare i inkomstregistret som Folkpensionsanstalten har rätt att få för verkställigheten av alla pensioner och förmåner som det föreskrivs att den ska verkställa och för verkställigheten av uppdrag enligt EU-förordningar om social trygghet och överenskommelser om social trygghet.

När det gäller uppgifter enligt lagen om underhållsstöd använder Folkpensionsanstalten uppgifter ur inkomstregistret dels i samband återkrav av förmåner och indrivning av underhållsbidragsskulder för att bedöma kundens betalningsförmåga när betalningsarrangemang upprättas, dels för att avgöra kunders ansökningar om betalningsbefrielse för statens fordran som gäller underhållsbidragsskulder. Uppgifter ur registret behövs dessutom vid försäkringsavgöranden enligt lagen om tillämpning av lagstiftningen om bosättningsbaserad social trygghet.

Folkpensionsanstaltens rätt att använda och lämna ut uppgifter för att förhindra missbruk

Enligt Folkpensionsanstalten är det vid missbruk av eller brott mot den sociala tryggheten oftast fråga om fall där en person har hemlighållit eller anmält felaktiga omständigheter som inverkar på beviljandet av förmåner. Den vanligaste formen av missbruk av underhållsstöd är enligt Folkpensionsanstalten sådana fall där det hemlighålls eller inte anmäls att den underhållsskyldige de facto bor tillsammans med det barn för vilket underhållsstöd beviljats. I praktiken utreds missbruk av underhållsstöd med hjälp av uppgifter som fås med stöd av 34 § (rätt till uppgifter) och 35 § (användning av uppgifter som fås för andra förmåner) i lagen om underhållsstöd.

Enligt 36 § i lagen om underhållsstöd har Folkpensionsanstalten rätt att lämna ut uppgifter som är nödvändiga för samkörning av personuppgifter och andra tillsynsåtgärder av engångsnatur som utförs för att utreda brott och missbruk som riktas mot den sociala tryggheten. Enligt förarbetena till lagen har Folkpensionsanstalten rätt att på eget initiativ lämna ut nödvändiga uppgifter när det är fråga om att utreda missbruk eller brott som riktar sig mot den sociala

tryggheten eller om att väcka åtal. Uppgifter kan lämnas ut till myndigheter, t.ex. åklagar- eller förundersökningsmyndigheter för väckande av åtal för brott mot den sociala tryggheten.

Dessutom är ett syfte med 36 § i lagen om underhållsstöd att göra det möjligt att lämna ut sådana uppgifter som behövs för att förebygga och utreda missbruk av den sociala tryggheten och brott som riktar sig mot den vid enstaka utredningssituationer i samband med myndighetssamarbete som har formen av projekt. Bestämmelsen gör det således möjligt för myndigheterna att samköra uppgifter som ska hemlighållas med stöd av lagen om underhållsstöd med andra registeruppgifter om förmånstagare inom de sociala trygghetssystemen.

Underhållsbidrag och underhållsstöd på Åland

Enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) har landskapet Åland lagstiftningsbehörighet i fråga om socialvård. Uppgifter som gäller vårdnaden om barn och umgängesrätt samt fastställande av underhållsbidrag sköts på Åland inom ramen för kommunernas socialservice.

Enligt 27 § i självstyrelselagen för Åland har riket lagstiftningsbehörighet t.ex. i fråga om statsmyndigheternas verksamhet, äktenskap, familjeförhållanden och barns rättsliga ställning samt rättskipning och administrativa ingrepp i den personliga friheten. Lagen om underhåll för barn hör således till rikets lagstiftningsbehörighet. I 8 c § i lagen om underhåll för barn konstateras det att vad som i den lagen föreskrivs om välfärdsområden tillämpas när det gäller landskapet Åland på kommunerna i landskapet Åland.

Lagen om underhållsstöd är med stöd av Ålands landskapslag (2009:7) direkt tillämplig lag på Åland. Enligt republikens presidents förordning (2009:18) svarar Folkpensionsanstalten för skötseln av de förvaltningsuppgifter som ankommer på Ålands landskapsregering enligt vad Folkpensionsanstalten och Ålands landskapsregering närmare avtalar.

2.2 Bedömning av nuläget

Om den underhållsskyldiges försörjningsförmåga i ett fastställt avtal eller en dom om underhållsbidrag har konstaterats vara bristande, kan Folkpensionsanstalten bevilja barnet underhållsstöd. Barnet kan också beviljas underhållsstöd om den underhållsskyldige har försummat att betala det underhållsbidrag som genom avtal eller dom har fastställts för honom eller henne att betala. När Folkpensionsanstalten betalar ut underhållsstöd på grund av försummelse att betala underhållsbidrag uppkommer för Folkpensionsanstalten en regressfordran hos den underhållsskyldige samt en rätt att driva in fordran i fråga.

Folkpensionsanstalten har i samband med verkställandet av underhållsstöd och andra förmåner upptäckt situationer där den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, som genom ett underhållsavtal eller en dom som lämnats till Folkpensionsanstalten i samband med en ansökan om underhållsstöd konstaterats vara bristande, senare verkar ha förbättrats i så betydande grad att den underhållsskyldige kan klara av att själv betala underhållsbidrag till barnet, vilket innebär att underhållsstöd till fullt eller nedsatt belopp inte längre behöver betalas. Den underhållsskyldige kan t.ex. ha varit arbetslös vid tidpunkten för upprättandet av underhållsavtalet eller underhållsdomen men senare ha fått ett arbete, vilket innebär att hans eller hennes försörjningsförmåga har förbättrats.

Barnets behov av underhåll kan vara större än det fulla underhållsstödsbeloppet. Om barnet då får underhållsstöd enligt lagen om underhållsstöd i stället för ett högre underhållsbidrag som

motsvarar föräldrarnas faktiska försörjningsförmåga, tillgodoses inte barnets rätt till ett tillräckligt underhåll som motsvarar föräldrarnas försörjningsförmåga. Undersökningar visar att underhållsbidraget och underhållsstödet spelar en viktig roll när det gäller att minska fattigdomen bland ensamförsörjande mammor, och särskilt underhållsbidraget har observerats minska fattigdomen inom denna grupp på ett effektivt sätt²⁶.

Det uppkommer ingen regressfordran för Folkpensionsanstalten för underhållsstöd som betalas ut på grund av bristande försörjningsförmåga. Även om Folkpensionsanstalten i dessa situationer upptäcker att den underhållsskyldiges ekonomiska situation har förbättrats kan ingen betalning för underhållsstödbeloppet drivas in av den underhållsskyldige till staten. Folkpensionsanstalten får inte heller med stöd av den gällande lagstiftningen ta initiativ till att ändra det underhållsavtal eller den dom som ligger till grund för beviljandet av underhållsstöd.

Folkpensionsanstalten har observerat att när det gäller utbetalning av underhållsstöd på grund av försummelse att betala underhållsbidrag har en del underhållsskyldiga återkommande utmaningar med att betala både det underhållsbidrag som det överenskommits eller förordnats att de ska betala och regressfordran. Resultatlösa åtgärder för indrivning av underhållsbidrag eller utskökningsåtgärder samt återkommande beslut om befrielse från att betala underhållsbidrag orsakar extra administrativt arbete och administrativa kostnader för Folkpensionsanstalten. Om den underhållsskyldiges försörjning försämrats avsevärt men det avtal eller den dom som gäller underhållsbidraget inte inom en rimlig tid kan ändras till att motsvara den underhållsskyldiges faktiska försörjningsförmåga kan detta försvåra den underhållsskyldiges situation²⁷.

En förutsättning för att underhållsstöd ska kunna fås i ovannämnda situationer är att det finns ett underhållsavtal som fastställts av en myndighet, eller en dom. Även om föräldrarnas och/eller barnets omständigheter skulle kräva en ändring av beslutet om underhållsbidrag förblir det tidigare fastställda underhållsavtalet eller den tidigare meddelade domen i kraft, om inte föräldrarna vidtar åtgärder för att fastställa ett nytt avtal. Också rätten till underhållsstöd på grund av bristande försörjningsförmåga kvarstår, om stödet har beviljats på basis av ett tidigare fastställt underhållsavtal eller en tidigare meddelad dom. Då betalas stödet ut trots att den underhållsskyldige föräldrarnas försörjningsförmåga har förbättrats.

En förutsättning för att ett fastställt underhållsavtal eller en dom ska kunna ändras på grund av förändrade omständigheter är att båda föräldrarna är villiga att ingå avtal. Vid meningsskiljaktigheter kan en förälder begära att ärendet ska avgöras genom dom av en domstol. Domstolsprocessen kan dock, bl.a. på grund av den kostnadsrisk som processen medför och risken för att det blir en utdragen process, utgöra ett praktiskt hinder för ändring av avtal eller domar som gäller underhållsbidrag.

Medan underhållsstöd betalas ut har den underhållsskyldige trots sin förbättrade försörjningsförmåga inte nödvändigtvis så hög motivation att vidta åtgärder i en situation där ett underhållsavtal har fastställts på grund av bristande försörjningsförmåga och barnets försörjning tryggas antingen helt eller delvis genom underhållsstöd. Underhållsstödtagaren är inte heller nödvändigtvis motiverad att vidta åtgärder för att uppdatera det fastställda underhållsbidragets belopp om det leder till att underhållsbidragsbeloppet blir lägre än det vid respektive tidpunkt fastställda beloppet av underhållsstöd. Ur stödtagarens synvinkel är det inte relevant om det ekonomiska stöd som tryggar barnets försörjning betalas helt eller delvis av den andra föräldern i form av underhållsbidrag eller av staten i form av underhållsstöd.

²⁶ Se Jauhiainen et. al. 2024, s. 139.

²⁷ Se Jauhiainen et. al. 2024, s. 138–139.

Underhållsstöd som beviljas av Folkpensionsanstalten kan i vissa fall upplevas vara ett mer förutsägbart och säkrare sätt att trygga barnets försörjning.

Lagen innehåller inga bestämmelser om en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldigs skyldighet att på eget initiativ vidta åtgärder för att utreda möjligheterna att höja nivån på underhållsbidraget när den underhållsskyldiges försörjningsförmåga har förbättrats väsentligt efter det att underhållsstöd har beviljats på grund av hans eller hennes bristande försörjningsförmåga. Enligt lagen om underhållsstöd ska den som ansöker om underhållsstöd lämna Folkpensionsanstalten de uppgifter som behövs för beviljande och betalning av förmånen samt indrivning av underhållsbidrag hos den underhållsskyldige, och underhållsstödtagaren ska omedelbart underrätta Folkpensionsanstalten om förändringar i de omständigheter som inverkar på betalningen av underhållsstöd och om sådana förändringar i anslutning till indrivningen av underhållsbidrag som han eller hon känner till.

Om underhållsbidragsbelopp fastställs på en mycket låg nivå på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga för en längre tid utan att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga följs upp leder detta, i och med de grundlösa förmånsutgifterna, till skada för staten, som betalar ut underhållsstödet.

Som det hänvisats till ovan i punkt 2.1.2 har uppgifterna i anslutning till verkställandet av underhållsstödet överförts 2009 från kommunerna till Folkpensionsanstalten. Vid beredningen av den regeringsproposition som ledde till att lagen stiftades (RP 49/2008 rd) konstaterades det i remissvaren, bl.a. från Helsingfors stads socialverk, att kommunerna efter att verkställandet av underhållsstödet överförts till Folkpensionsanstalten saknar information om underhållsbidragens belopp och om huruvida underhållsbidraget motsvarar den underhållsskyldiges betalningsförmåga. Därför ansågs det att det till lagförslaget behöver fogas en skyldighet för Folkpensionsanstalten att vid behov föreslå för det kommunala organet att underhållsbidraget ska ändras. Det beslöts ändå att skyldigheten inte tas in i regeringspropositionen i samband med att verkställandet av underhållsstödet överfördes.

I och med att lagen om underhållsstöd trädde i kraft överfördes finansieringen av underhållsstödet från kommunerna till staten. Som det angetts tidigare fortsatte kommunerna att ansvara för uppgifterna i anslutning till fastställande och ändring av underhållsbidrag, som en del av socialvårdstjänsterna, och när välfärdsområdena inledde sin verksamhet överfördes uppgifterna till dem.

Social- och hälsovårdsutskottet ansåg i samband med behandlingen av det ovannämnda lagförslaget om överföringen av underhållsstödet att när uppgifterna att fastställa underhållsbidrag och verkställa underhållsstöd skiljs åt krävs det att kommunerna och Folkpensionsanstalten samverkar effektivt och smidigt både i övergångsfasen och med att tillämpa lagen. Utskottet konstaterade i sitt betänkande att det att handläggningen av underhållsstöd övertas av Folkpensionsanstalten innebär en viss risk för att kontakten mellan underhållsstödet och tjänsterna för barnfamiljer bryts. Utskottet ansåg att Folkpensionsanstalten och kommunerna behöver intensifiera sitt samarbete (se ShUB 10/2008 rd – RP 49/2008 rd). Det föreskrevs inte separat om samarbetet i samband med överföringen, men utskottet föreslog ett uttalande i frågan, som riksdagen godkände. Riksdagen förutsatte i sitt svar på regeringens

proposition (RSv 69/2008 rd) att social- och hälsovårdsministeriet bevakar hur underhållsstödet verkställs i samverkan mellan kommunerna och Folkpensionsanstalten.²⁸

Folkpensionsanstalten har genomfört samarbetet mellan Folkpensionsanstalten och välfärdsområdena huvudsakligen via det riksomfattande samarbetsnätverk för barnatillsyningsmän som inrättats i anslutning till Folkpensionsanstalten. Syftet med nätverket är att dela information och diskutera frågor som gäller underhållsstöd. Inom nätverket har man strävat efter att uppnå en geografiskt täckande indelning och en tillräcklig omsättning. Folkpensionsanstalten har också träffat barnatillsyningsmän regionalt.

Folkpensionsanstalten har ansett samarbetet vara nyttigt men otillräckligt med tanke på att de underhållsavtal och domar som underhållsstödet grundar sig på måste vara aktuella. En brist som noterats är t.ex. att det inte har föreskrivits om någon rätt för Folkpensionsanstalten, som verkställer underhållsstödet, att till välfärdsområdena, som är behöriga myndigheter i underhållsfrågor, förmedla information om fall där Folkpensionsanstalten har upptäckt att en underhållsskyldig förälders ekonomiska situation inte nödvändigtvis överensstämmer med det underhållsavtal eller den dom som underhållsstödet grundar sig på.

I enlighet med tidigare hänvisningar innehåller lagstiftningen om både socialvård och underhåll för barn bestämmelser om välfärdsområdenas uppgifter när det gäller att trygga underhållet för barn. Som en åtgärd som ska tillämpas i sista hand har välfärdsområdena enligt 13 a § i lagen om underhåll för barn rätt att föra barnets talan för att fastställa eller ändra ett avtal eller en dom som gäller ett barns underhåll. Välfärdsområdena har också rätt att föra barnets talan för att ändra underhållsbidragets belopp i situationer där det betalas underhållsstöd till barnet. Enligt de uppgifter som fåtts från välfärdsområdena använder de sin talerätt ytterst sällan, och i allmänhet vidtar välfärdsområdena inte heller sådana utredningsåtgärder på myndighetsinitiativ som anges i motiveringen till paragrafen i fråga²⁹ för att få till stånd eller ändra ett avtal eller en dom som gäller underhållsbidrag. Utredningar som lämnats till social- och hälsovårdsministeriet ger vid handen att i rådande myndighetspraxis är bevakningen och säkerställandet av att underhållsbidragen bygger på aktuella uppgifter till stor del beroende av föräldrarnas initiativ.

Det att ansvaret för fastställande av underhållsbidrag har skiljts åt från ansvaret för verkställandet och finansieringen av underhållsstödet kan ha påverkat hur motiverade kommunerna, och i nuläget välfärdsområdena, är att säkerställa att underhållsavtalen grundar sig på aktuella uppgifter och att underhållsstöd endast betalas med offentliga medel när detta verkligen behövs. Andra orsaker till myndigheternas nuvarande praxis kan vara t.ex. att det inom välfärdsområdenas familjerättsliga tjänster finns brist på tillräcklig kompetens som behövs i domstolsprocesserna, att kostnaderna för domstolsprocessen blir höga för parterna samt att lagstiftningen, särskilt socialvårdslagen, inom välfärdsområdena tolkas så att när barn och föräldrar inom de familjerättsliga tjänsterna betjänas i anslutning till fastställande av underhållsavtal uppstår åtminstone ingen längre klientrelation inom socialvården för deras del. Det att lagen tolkas så att fastställande av ett underhållsavtal inom ett välfärdsområde inte ger upphov till en klientrelation inom socialvården ens i de fall där den underhållsskyldiges försörjningsförmåga konstateras vara bristande leder till att välfärdsområdet inte nödvändigtvis

²⁸ Se RSv 69/2008 rd,

<https://www.parliament.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ev+69/2008>

²⁹ Se regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om underhållsstöd och vissa lagar som har samband med den (RP 49/2008 rd), s. 40.

får tillräckligt med information vare sig om läget i fråga om ett barns underhåll eller om senare ändringsbehov.

Syftet med den reform av socialvårdslagen som trädde i kraft 2015 var att barnens och klienternas intresse ska tillgodoses bättre inom socialvården. Lagen innehåller flera bestämmelser som syftar till att säkerställa ett tillräckligt, tidigt stöd efter behov samt, med tanke på tjänsterna, bl.a. att trygga en balanserad utveckling, välfärd och ekonomiskt stöd för barnen.

Enligt socialvårdslagen inleds ett socialvårdsärende på ansökan eller när en anställd hos välfärdsområdets socialvård annars i sitt arbete har fått kännedom om en person som eventuellt behöver socialservice. I 36 § i socialvårdslagen konstateras det att när en anställd hos välfärdsområdets socialvård i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda se till att personens behov av brådskanie hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning. Enligt paragrafen ska socialservice ordnas t.ex. för klientens behov av ekonomiskt stöd och för att stödja en balanserad utveckling och välfärd hos barn. Enligt 5 § i socialvårdslagen ska barnets intresse beaktas i första hand i alla socialvårdsåtgärder som gäller barn. Enligt 13 § i socialvårdslagen har ett barn och dess familj rätt att utan dröjsmål få socialservice som är nödvändig med tanke på barnets hälsa eller utveckling. Servicen ska stödja föräldrarna, vårdnadshavarna och andra personer som svarar för barnets vård och fostran att fostra och dra omsorg om barnet. Paragrafen omfattar också skyldigheten att värna om barnets nödvändiga försörjning.

I motiveringen i den regeringsproposition som ledde till stiftandet av socialvårdslagen (RP 164/2014 rd) konstateras det att underhållsskyldigas omsorger är primära i förhållande till socialvårdens åtgärder. När det gäller underhåll för barn hänvisas det i motiveringen i detta sammanhang till föräldrarnas underhållsskyldighet, som det föreskrivs om i lagen om underhåll för barn. Det är således motiverat att anse att också de åtgärder inom socialvården som stöder barns rätt att få tillräckligt underhåll av föräldrarna är primära.

I nuläget vidtar inte myndigheterna i någon större omfattning på eget initiativ åtgärder för att säkerställa att uppgifterna i underhållsavtal och domar är aktuella, i och med att det saknas exaktare bestämmelser om bevakningen av att avtal och domar som gäller barns underhåll bygger på aktuella uppgifter och om åtgärder på myndighetsinitiativ. På grundval av det som sagts ovan kan man dock med fog konstatera att den gällande lagstiftningen i princip ålägger socialvårdsmyndigheterna en skyldighet att vid behov vidta åtgärder för att trygga ett skäligt underhåll som är tillräckligt för barnet och som motsvarar föräldrarnas försörjningsförmåga. När det skett förändringar i livssituationen för såväl barnen som de underhållsskyldiga föräldrarna behöver det kontrolleras att de uppgifter som underhållsavtalen och domarna grundar sig på är aktuella, och föräldrarna tar inte alltid initiativ till att ändra underhållsavtalet eller domen. Undersökningar visar att ålägganden om att betala underhållsbidrag som motsvarar den underhållsskyldige föräldrarnas försörjningsförmåga ökar sannolikheten för att föräldern deltar i den ekonomiska omsorgen om barnet³⁰.

I det forskningsprojekt om social trygghet och boendearrangemang i barnfamiljer med låga inkomster (LAPSOSET) som genomfördes inom ramen för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet (VN TEAS) och som slutfördes hösten 2024 utreddes bl.a. hur väl systemet för underhåll för barn fungerar. I utvecklingsförslagen i slutrapporten om projektet ansågs det vara viktigt att bevaka att avtal och domar som gäller underhållsbidrag bygger på

³⁰ Se Jauhiainen et. al., s. 138–139.

aktuella uppgifter och att föräldrarna erbjuds tillräckligt med stöd för att förnya och ändra underhållsavtalen. Vidare poängterades det att barnatillsyningsmännens roll behöver stärkas när det gäller att förebygga utmaningar i anslutning till underhåll för barn och att också Folkpensionsanstalten behöver få en starkare roll i situationer där den underhållsskyldige föräldern har fått utkomststöd under en lång tid och i övrigt har en uppenbart varaktigt bristande försörjningsförmåga.³¹

Med stöd av 17 § i lagen om underhåll för barn fastställer justitieministeriet innehållet i de blanketter som gäller barns underhåll. Enligt 20 § 2 mom. i kunduppgiftslagen meddelar Institutet för hälsa och välfärd föreskrifter om kundhandlingarnas datastrukturer och datainnehåll samt om de kodsystém som överallt i landet ska användas i datastrukturerna. Det är naturligt att uppgiften att fastställa innehållet i blanketter som gäller barns underhåll åläggs samma aktör som i nuläget sörjer för de riksomfattande dokumentstrukturerna inom socialvården.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att uppnå den utgiftsbesparing i fråga om underhållsstödet som ingår i statsminister Orpos regerings rambeslut för statsfinanserna 2025–2028. Ett annat mål är att förbättra barnets rätt till tillräckligt underhåll enligt föräldrarnas försörjningsförmåga, och samtidigt att främja en ändamålsenlig fördelning av underhållsstödet och på ett effektivare sätt än i nuläget förebygga eventuella missbruk av underhållsstöd.

Vidare strävar man genom reformen efter att precisera och förtydliga vissa bestämmelser i lagen om underhållsstöd och lagen om underhåll för barn.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås det att det i lagen om underhållsstöd, i lagen om underhåll för barn och i lagen om inkomstdatasystemet görs de ändringar som behövs för att uppnå den utgiftsbesparing i fråga om underhållsstödet som ingår i statsminister Orpos regerings rambeslut för 2025–2028. Syftet med förslagen är också att främja barnets rätt till tillräckligt underhåll från den egna föräldern.

I lagen om underhållsstöd föreslås bestämmelser om skyldigheten för en sådan underhållsskyldig förälder som avses i lagen om underhållsstöd att vidta åtgärder i situationer där underhållsstöd betalas på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga och det har skett sådana förändringar i försörjningsförmågan att det kan bedömas finnas grunder för att höja underhållsbidragets belopp.

I lagen om underhållsstöd föreslås också bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att få inkomstuppgifter och skatteuppgifter för den underhållsskyldige för att göra en bedömning av om nödvändiga uppgifter om den underhållsskyldige behöver lämnas till det behöriga välfärdsområdet för en ny bedömning av försörjningsförmågan. Om Folkpensionsanstalten i samband med att det ska fattas beslut om underhållsstöd upptäcker att den underhållsskyldiges ekonomiska situation är sådan att Folkpensionsanstalten bedömer att det finns anledning att göra en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, ska

³¹ Se Jauhiainen et. al., s. 156.

Folkpensionsanstalten enligt förslaget lämna nödvändiga uppgifter om den underhållsskyldige och om sin iakttagelse till det behöriga välfärdsområdet.

I syfte att utreda fall av missbruk av underhållsstöd och förhindra sådana föreslås bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att få föräldrars postadressuppgifter av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen. Det föreslås också att lagen om underhållsstöd ändras så att det föreskrivs om välfärdsområdets rätt att ansöka om underhållsstöd för ett barn, om barnet får av välfärdsområdet bekostad vård dygnet runt utanför hemmet längre tid än en kalendermånad och underhållsstöd inte redan har beviljats för den period för vilken välfärdsområdet ansöker om underhållsstöd. Stödet kan i dessa situationer beviljas till välfärdsområdet tidigast från ingången av kalendermånaden efter den under vilken vården började. Genom ändringen möjliggörs välfärdsområdets rätt att täcka kostnaderna för vårdnaden om barnet i situationer där till exempel en förälder eller någon annan som har den faktiska vårdnaden om barnet inte har ansökt om underhållsstöd eller där mottagaren av underhållsstöd har avslutat underhållsstödet när den faktiska vårdnaden om barnet har överförts till välfärdsområdet. Det föreslås också att skyldigheten att begära utlåtande av välfärdsområdet slopas i situationer där välfärdsområdet ansöker om att underhållsstödet ska beviljas till det.

I lagen om underhåll för barn föreslås bestämmelser om välfärdsområdets skyldighet att med anledning av kontakt som tas av Folkpensionsanstalten och utifrån tillgängliga uppgifter utreda om en ändring av underhållsbidraget kan anses skälig med beaktande av barnets och den förälders förhållanden som betalar underhållsbidrag. När välfärdsområdet kommer fram till att underhållsbidraget behöver ändras, ska välfärdsområdet vidta behövliga åtgärder med tanke på ändring av avtalet eller beslutet om underhållsbidrag.

De rättigheter att få uppgifter som föreskrivs i kunduppgiftslagen ger enligt välfärdsområdenas tolkning inte välfärdsområdet rätt att på eget initiativ, utan föräldrarnas samtycke, kontrollera uppgifter om föräldrarnas ekonomiska situation när ett underhållsavtal fastställs eller när behovet av att ändra underhållsbidragets belopp utreds. Tolkningen försvårar och fördröjer bedömningen av den storlek på underhållsbidraget som kan anses motsvara föräldrarnas försörjningsförmåga. I syfte att förtydliga välfärdsområdets rätt att få uppgifter föreslås det att det i lagen om underhåll för barn föreskrivs om välfärdsområdets rätt att utan föräldrarnas samtycke få nödvändiga uppgifter. Ändringen medför behov att också ändra lagen om inkomstdatasystemet.

Det föreslås vidare att lagen om underhåll för barn ändras så att det föreskrivs att Institutet för hälsa och välfärd, som ansvarar för de riksomfattande dokumentstrukturerna inom socialvården, ska fastställa innehållet i de blanketter som ska användas vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Enligt propositionen ska Folkpensionsanstalten göra en anmälan till det behöriga välfärdsområdet, om Folkpensionsanstalten i sitt beslutsfattande om underhållsstöd upptäcker att uppgifterna i det avtal som upprättats eller den dom som meddelats om barnets underhållsbidrag inte överensstämmer med de uppgifter om den underhållsskyldiges ekonomiska situation som Folkpensionsanstalten har till sitt förfogande.

Folkpensionsanstalten har som stöd för konsekvensbedömningen gjort en sökning i sina register för att få fram alla underhållsskyldiga som har bristande försörjningsförmåga och i vars fall

barnet därför får underhållsstöd. Ur sökningen uteslöts alla underhållsskyldiga som enligt Folkpensionsanstaltens uppgifter får utkomststöd, pension eller utkomstskydd för arbetslösa, eftersom deras försörjningsförmåga inte bedöms ha förbättrats. Då återstår cirka 6 000 underhållsskyldiga³². I fråga om denna grupp av underhållsskyldiga kan en höjning av underhållsbidraget enligt Folkpensionsanstaltens bedömning vara möjlig, eftersom dessa underhållsskyldiga personer ur förmånssynvinkel verkar ha försörjningsförmåga.

Folkpensionsanstalten tar också månatligen emot cirka 1 700 ansökningar om befrielse från betalning av underhållsbidragsfordran. Folkpensionsanstalten skulle sannolikt i en del av dessa fall på det sätt som föreslås i denna proposition göra en anmälan till välfärdsområdet om att underhållsbidraget behöver bedömas på nytt.

Folkpensionsanstalten har uppskattat att antalet fall, där det anmäls att en underhållsskyldig persons tidigare bristande försörjningsförmåga eventuellt behöver bedömas på nytt, kan röra sig om högst cirka 1 000 fall per år³³. Det genomsnittliga underhållsstödet per mottagare var vid utgången av 2024 cirka 282 euro i månaden. Om målsättningarna för propositionen uppnås så att underhållsbidraget kan höjas för cirka 1 000 underhållsskyldiga per år innebär detta en potentiell årlig besparing på cirka 3,4 miljoner euro. Den potentiella besparingen realiseras dock inte fullt ut, eftersom Folkpensionsanstalten genom den föreslagna nya lagstiftningen också ska underrätta välfärdsområdena om underhållsbidrag som visat sig ha fastställts till ett för högt belopp i förhållande till den underhållsskyldiges situation, vilket framkommit i samband med ansökningar om befrielse från att betala underhållsbidrag.

De personer som ansöker om betalningsbefrielse kan antas ha varit i arbetslivet när underhållsavtalet upprättats eller domen meddelats, eftersom det har fastställts att de ska betala underhållsbidrag. Behovet av betalningsbefrielse kan också vara bara tillfälligt under en period av arbetslöshet. Anmälningar om dessa situationer som Folkpensionsanstalten gör till välfärdsområdet kan i vissa fall leda till en nedsättning av underhållsbidragsbeloppet och i andra fall till att den underhållsskyldige fastställs ha bristande försörjningsförmåga, vilket i sin tur i viss mån ökar utgifterna för underhållsstödet.

Om Folkpensionsanstalten gör 200–300 anmälningar per år till välfärdsområdena på grund av betalningsbefrielser innebär det att välfärdsområdena tar emot sammanlagt högst cirka 1 300 anmälningar per år. Majoriteten av dem som ansökt om betalningsbefrielse är också medvetna om att underhållsavtalet kan ändras av välfärdsområdet eller av en domstol. Det är således fortsättningsvis inte nödvändigtvis så att Folkpensionsanstaltens anmälan om att ett underhållsbidrag har fastställts till ett för högt belopp i samtliga fall leder till att underhållsavtalen uppdateras.

³² I Folkpensionsanstaltens bedömning har varje underhållsskyldig beaktats bara en gång, även om denna person kan ha flera barn för vilka ett underhållsavtal har fastställts och underhållsstöd därför utbetalas för flera barn.

³³ Enligt Folkpensionsanstalten är det fråga om en grov uppskattning, och det är osäkert dels för hur många underhållsskyldiga uppgifter kommer att överlåtas, dels hur många underhållsskyldiga som de facto visar sig ha betalningsförmåga, eftersom uppskattningen har gjorts utan tillgång till uppgifter från inkomstregistret. Dessutom bör det noteras att även om man vid välfärdsområdet upptäcker att det finns skäl att höja underhållsbidraget, förutsätter en ändring av ett avtal eller en dom som gäller underhåll för barn i praktiken i regel att ett nytt avtal ska ingås mellan föräldrarna eller att en ny domstolsdom ska meddelas.

Med anledning av hur systemet för avtal och beslutsfattande om underhållsbidrag fungerar har utgiftsbesparingen i fråga om underhållsstödet bedömts kunna uppnås gradvis, allteftersom Folkpensionsanstalten årligen anmäler avtal som inte motsvarar den underhållsskyldiges faktiska försörjningsförmåga till välfärdsområdena och avtalen justeras så att de motsvarar föräldrarnas försörjningsförmåga. Besparingen uppskattas uppgå till cirka 2 miljoner euro 2026, cirka 4 miljoner euro 2027 och cirka 7 miljoner euro 2028.

Utifrån den ovannämnda uppskattningen av det sammanlagda antalet anmälningar per år förväntas det årliga antalet anmälningar som Folkpensionsanstalten gör till varje välfärdsområde bli måttligt. Också i det fall att alla anmälningar skulle leda till att ett nytt avtal fastställs ökar antalet underhållsavtal som fastställs av välfärdsområdena med i genomsnitt cirka 3 procent per välfärdsområde (dvs. i genomsnitt med 43 avtal per välfärdsområde). Den relativa andelen barn med underhållsstöd av alla invånare i åldern 0–17 år varierar mellan 5 och 12 procent per välfärdsområde. Alla anmälningar som Folkpensionsanstalten gör antas dock inte leda till ett nytt underhållsavtal inom välfärdsområdet.

År 2024 fastställdes 74 421 familjerättsliga avtal i välfärdsområdena, och 43 538 av dessa, dvs. cirka 59 procent av alla avtal, var underhållsavtal. Omkostnaderna för de familjerättsliga tjänsterna inom välfärdsområdena i Fastlandsfinland uppgick till sammanlagt 31,5 miljoner euro 2024, och utifrån antalet avtal uppskattas 59 procent, dvs. 18,6 miljoner euro, hänföra sig till verksamheten i anslutning till underhållsavtal. Antalet fastställda underhållsavtal bedöms öka med cirka 2,3 procent. Som det konstaterats ovan är välfärdsområdena emellertid redan med stöd av den gällande lagen om underhåll för barn, liksom även lagstiftningen om socialvård, skyldiga att inom sitt område ansvara för servicebehoven i anslutning till tryggheten av underhållet för barn.

Det föreslås också bestämmelser om en underhållsskyldigs skyldighet att kontakta det behöriga välfärdsområdet för utredning av behovet av att höja underhållsbidraget, om det i den underhållsskyldiges omständigheter har skett sådana förändringar som förbättrar hans eller hennes försörjningsförmåga i väsentlig grad. Det är fråga om en styrande bestämmelse som inte leder till påföljder om den underhållsskyldiga försummar den.

Om barnet har två fastställda föräldrar ska sökanden, för att underhållsstöd ska kunna beviljas, till Folkpensionsanstalten lämna ett underhållsavtal som fastställts av en myndighet eller en dom. Detta förutsätter att sökanden kontaktar den behöriga myndigheten, som de facto i de flesta fallen är välfärdsområdet. Föräldrarna uppmanas dessutom av olika myndigheter, även av Folkpensionsanstalten, till att ändra underhållsavtalet eller domen, om detta anses behövas. Förslagen i propositionen kan bedömas precisera de skyldigheter som välfärdsområdena redan har enligt den gällande socialvårdslagen och lagen om underhåll för barn. Propositionen kan leda till att antalet avtal som fastställs av barnatillsyningsmännen i praktiken ökar, men det är också möjligt att den leder till ett mindre behov av långvarigare eller så kallade korrigeringstjänster. På grund av dessa sinsemellan motsatta konsekvenser bedöms konsekvenserna för välfärdsområdenas omkostnader bli obetydliga.

Tack vare det styrdokument som social- och hälsovårdsministeriet i slutet av 2024 riktade till välfärdsområdena och som gällde fastställande av underhållsavtal är incitamenten bättre för föräldrarna att redan i samband med att underhållsavtalet upprättas se till att det fastställs till rätt belopp och med rätt giltighetstid. Om välfärdsområdena fortsätter att beakta styrdokumentet i fråga kan det på lång sikt minska Folkpensionsanstaltens behov av att göra anmälningar till välfärdsområdena.

Propositionen har konsekvenser för Folkpensionsanstaltens omkostnader. När underhållsbidragsbeslut som inte motsvarar den underhållsskyldigas faktiska försörjningsförmåga börjar anmälas till välfärdsområdena kommer Folkpensionsanstaltens administrativa arbete och kostnader att öka. Samtidigt antas det att en del av de anmälningar som görs till välfärdsområdena leder till att avtal och domar som gäller underhållsbidrag uppdateras t.ex. i sådana fall där underhållsbidraget har visat sig vara för högt i förhållande till den underhållsskyldiges situation, vilket i sin tur för Folkpensionsanstaltens del innebär att behovet av indrivningsåtgärder och upprepade beslut om befrielse från att betala underhållsbidrag minskar till följd av propositionen. På motsvarande sätt kan man anta att antalet klienter med underhållsstöd åtminstone i viss grad minskar, om de underhållsbidrag som ska fastställas i fortsättningen bygger på uppgifter som bättre motsvarar den underhållsskyldiges aktuella ekonomiska situation. På grund av dessa sinsemellan motsatta konsekvenser bedöms konsekvenserna för Folkpensionsanstaltens omkostnader som helhet bli obetydliga.

I sådana fall där underhållsbidraget har fastställts till ett för lågt belopp kan behovet av utkomststöd hos de föräldrar som bor tillsammans med sitt barn minska allteftersom underhållsbidragen justeras så att de bättre motsvarar föräldrarnas faktiska försörjningsförmåga. Propositionen bedöms ändå få obetydliga konsekvenser för utgifterna för utkomststödet.

4.2.2 Andra konsekvenser för enskilda och för samhället

Konsekvenser för grundläggande och mänskliga rättigheter

Propositionen har samband med 19 § 3 mom. i grundlagen. Grundlagens 19 § 3 mom. innehåller en bestämmelse, enligt vilken det allmänna ska stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. De uppgifter som hör till det allmänna stöder de åtgärder som vidtas av dem som svarar för omsorgen om barn. Det allmännas skyldighet att stödja familjens möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt ska granskas som en helhet.

Genom de tjänster som tillhandahålls av välfärdsområdenas barnatillsyningsmän och det underhållsstöd som beviljas av Folkpensionsanstalten stöds barnets rätt till tillräckligt underhåll enligt 1 § i lagen om underhåll för barn och föräldrarnas skyldighet enligt 2 § i samma lag att efter sin förmåga svara för barnets underhåll.

Propositionen hänför sig också till 6 § i grundlagen, enligt vilken alla är lika inför lagen. I bestämmelsen uttrycks utöver kravet på rättslig jämlikhet även en tanke på faktisk jämställdhet. Detta anses inbegripa ett förbud mot godtycke och ett krav på lika behandling i likadana fall. I 6 § 3 punkten i grundlagen sägs att barn ska bemötas som jämlika individer och att de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Bestämmelsen utgör ett argument för särskilt skydd och särskild omsorg för barn eftersom de utgör en omyndig och svagare grupp än de vuxna. (RP 309/1993 rd, s. 45, GrUU 64/2018 rd, s. 2, GrUU 17/2016 rd)

Enligt propositionen ska Folkpensionsanstalten för en ny bedömning av försörjningsförmågan till det behöriga välfärdsområdet lämna ut nödvändiga uppgifter och sina iakttagelser som gäller den underhållsskyldiga och hans eller hennes ekonomiska situation. Folkpensionsanstalten ska lämna ut uppgifterna i fråga, om den enligt en preliminär bedömning anser att den underhållsskyldiges ekonomiska situation ger anledning till att göra en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga. Det föreslås också att lagen om underhåll för barn ska innehålla bestämmelser om välfärdsområdets skyldighet att med anledning av kontakt som tas

av Folkpensionsanstalten och utifrån tillgängliga uppgifter utreda om en ändring av underhållsbidraget kan anses skälig med beaktande av barnets och den förälders förhållanden som betalar underhållsbidrag.

Bakgrunden till propositionen är föräldrarnas skyldighet enligt lagen om underhåll för barn att svara för barnets underhåll efter sin förmåga. Utgångsläget i systemet för underhåll för barn är att säkerställa att barn får tillräckligt ekonomiskt stöd från båda föräldrarna och att föräldrarna sörjer för barnets underhåll. Det underhållsstöd som beviljas av Folkpensionsanstalten ersätter och kompletterar underhållsbidraget i andra hand. Det anmälningförfarande som föreslås för Folkpensionsanstalten aktualiseras inte i situationer där föräldrarna på eget initiativ ser till att underhållsbidraget bygger på aktuella uppgifter så att det motsvarar deras försörjningsförmåga. Det föreslagna förfarandet aktualiseras när det enligt Folkpensionsanstaltens observationer och bedömning finns skäl att bedöma den underhållsskyldiges försörjningsförmåga på nytt. Folkpensionsanstalten kan också utifrån sina observationer bedöma att det inte finns något skäl att bedöma den underhållsskyldiges försörjningsförmåga på nytt. I så fall aktualiseras inte anmälningförfarandet och uppgifterna förmedlas inte vidare till det behöriga välfärdsområdet.

Även välfärdsområdet har prövningsrätt i det föreslagna förfarandet. Utifrån Folkpensionsanstaltens anmälan kan välfärdsområdet efter att ha utrett saken komma fram till att det utifrån de tillgängliga uppgifterna inte kan anses vara rimligt att ändra underhållsbidraget. När situationen bedömts i ett enskilt fall är det möjligt att inga åtgärder behöver vidtas för att ändra det avtal eller beslut som gäller underhållsbidraget.

I propositionen konstateras det att när välfärdsområdet kommer fram till att underhållsbidraget behöver ändras, ska det inom välfärdsområdets familjerättsliga tjänster vidtas behövliga åtgärder med tanke på ändring av avtalet eller beslutet om underhållsbidrag.

Det förfarande som föreslås uppfyller det allmännas skyldighet enligt 19 § 3 mom. att stödja familjens möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. När Folkpensionsanstalten lämnar ut information och välfärdsområdet gör en bedömning och vidtar åtgärder kan resultatet bli ett nytt avtal eller en ny dom om underhållsbidrag, med ett ändrat underhållsbidragsbelopp som ska betalas till barnet.

Propositionen kan ha konsekvenser i sådana fall där underhållsbidrag har betalats till ett barn till ett för lågt belopp i förhållande till den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, trots att det har skett ändringar i hans eller hennes ekonomiska situation. Det föreslagna förfarandet kan öka jämlikheten mellan barnen i situationer där underhållsstöd betalas på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga och välfärdsområdet genom att vidta åtgärder lyckas höja underhållsbidragets belopp så att det överstiger fullt underhållsstöd. Den modell som enligt förslaget ska stärka bevakningen av att underhållsbidraget grundar sig på aktuella uppgifter kan leda till att barnets rätt till tillräckligt underhåll allt oftare tillgodoses via föräldrarnas underhållsansvar.

Det föreslagna förfarandet kan också i vissa situationer öka jämlikheten mellan de underhållsskyldiga. Om Folkpensionsanstalten bestämmer sig för att i enlighet med propositionen lämna ut uppgifter till det behöriga välfärdsområdet i en situation där den har observerat att en underhållsskyldigs ekonomiska situation har försämrats så att hans eller hennes försörjningsförmåga behöver bedömas på nytt, och om man till följd av en utredning som utförts och åtgärder som vidtagits i det behöriga välfärdsområdet lyckas få till stånd ett nytt avtal om underhållsbidrag, i vilket beloppet av det underhållsbidrag som ska betalas till barnet har ändrats och underhållsbidraget därmed sänkts, kan propositionen bidra till att minska antalet fall där en underhållsskyldig blir tvungen att upprepa gånger ansöka om betalningsbefrielse och

förbättra den underhållsskyldiges ekonomiska situation och faktiska möjligheter att fullgöra sina underhållsskyldigheter. På så sätt bidrar propositionen till att främja skyldigheten enligt 19 § 3 mom. i grundlagen att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välbefinnande och individuella uppväxt. Förslagen i propositionen har också konsekvenser som främjar barnens jämlikhet och jämställdheten mellan könen.

Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

När lagen om underhåll för barn stiftades förutsatte riksdagen att social- och hälsovårdsministeriet ska bevaka hur väl samarbetet mellan kommunerna (numera välfärdsområdena) och Folkpensionsanstalten fungerar i verkställandet av underhållsstödet³⁴. Det har noterats att samarbetet behöver utvecklas och stärkas i vissa avseenden. Syftet med lagförslagen i denna proposition är att bidra till att detta behov uppfylls.

Förslaget leder till att samarbetet mellan välfärdsområdenas familjerättsliga tjänster och Folkpensionsanstalten delvis ökar.

Förslagen påverkar innehållet i det arbete som utförs av de myndigheter i välfärdsområdet som verkställer lagstiftningen om underhåll för barn. Med tanke på de skyldigheter som i socialvårdslagen åläggs välfärdsområdena när det gäller t.ex. bedömningen av servicebehov, skyldigheten att tillhandahålla behövliga tjänster samt skyldigheten att beakta barnets och klientens intresse i socialservicen och i beslutsfattandet utgör den utredningsskyldighet som i propositionen föreslås för välfärdsområdena (förslag till en ny 13 b § i lagen om underhåll för barn) snarare en precisering av välfärdsområdets rättigheter och skyldigheter. Den föreslagna bestämmelsen styr välfärdsområdena till att uppfylla de skyldigheter som socialvårdslagen redan innehåller för att bedöma och stödja klientens helhetssituation på det sätt som avses i socialvårdslagen. Propositionens konkreta konsekvenser för myndigheternas verksamhet kan variera mellan och inom välfärdsområdena, beroende på hurdana verksamhetssätt och samarbetsmodeller som redan har genomförts i området på grundval av den gällande lagstiftningen.

Den ändring som föreslås i 13 a § i lagen om underhåll för barn är teknisk. Välfärdsområdets prövningsrätt när det gäller att väcka talan i ett underhållsärende bibehålls således oförändrad. Syftet med propositionen är att behoven av och möjligheterna till att uppdatera avtal eller domar som gäller underhåll för barn utreds i välfärdsområdena, och om uppdateringsbehov konstateras strävar man efter att få till stånd en ändring av underhållsbidragsbeloppet i första hand genom ett avtal mellan föräldrarna som fastställs av välfärdsområdet. Frågan hur stor del av Folkpensionsanstaltens anmälningar till välfärdsområdena som förväntas leda till en talan i ett underhållsärende beror således till stor del på vilka åtgärder som vidtas i välfärdsområdena till följd av varje anmälan.

Den föreslagna bestämmelsen i lagen om underhållsstöd, enligt vilken den underhållsskyldige ska kontakta den behöriga myndigheten för utredning av underhållsbidragsnivå och eventuellt för uppdatering av den i situationer där en tidigare fastställd bristande försörjningsförmåga har förbättrats, kan i viss mån, jämfört med nuläget, öka antalet underhållsskyldiga som kontaktar de tjänster som tillhandahålls av barnatillsyningsmän i välfärdsområdena. Syftet med bestämmelsen är att styra underhållsskyldiga föräldrar till att utreda om det finns behov av att ändra underhållsbidraget i ovannämnda situationer. Som det konstaterats ovan uppmannas

³⁴ Se RSv 69/2008 rd.

föräldrarna redan i nuläget av olika myndigheter att kontakta den behöriga myndigheten och begära en ny bedömning av underhållsbidragets belopp, om deras förhållanden bedöms ha förändrats så att en ny bedömning av underhållsbidraget behöver göras. Således ökar antalet kontakter till de tjänster som tillhandahålls av barnatillsyningsmän i välfärdsområdena sannolikt inte i någon betydande grad till följd av propositionen.

Den uppskattning som presenteras i avsnitt 4.2.1 om att högst cirka 1 300 anmälningar per år lämnas till välfärdsområdena leder i och med propositionen till en skyldighet för välfärdsområdena att utreda situationen i motsvarande omfattning. Det har redan konstaterats ovan att om alla 1 300 anmälningar leder till att ett nytt avtal fastställs ökar antalet underhållsavtal som fastställs av välfärdsområdena med i genomsnitt cirka 3 procent eller 43 avtal per välfärdsområde 2026. Eftersom Folkpensionsanstaltens anmälningar emellertid grundar sig på dess observationer om den underhållsskyldiges ekonomiska situation, kvarstår helhetsbedömningen av situationen hos välfärdsområdet. Det är också möjligt att man i helhetsbedömningen kommer fram till att det inte finns något behov av att ändra det avtal eller den dom som gäller underhållsbidraget.

Konsekvenserna för myndigheterna varierar dock sannolikt mellan olika välfärdsområden. Flest underhållsavtal fastställdes under 2023 i Helsingfors stad, Egentliga Finland och Birkaland. I relation till det totala antalet barn i välfärdsområdet fastställdes flest avtal i Kymmenedalen, Södra Karelen och Södra Savolax. Välfärdsområdena fastställer redan i nuläget avtal för viss tid särskilt när det gäller att fastställa att en underhållsskyldig har bristande försörjningsförmåga. Situationen kan i områdena i fråga leda till ett mindre behov av anmälningar från Folkpensionsanstalten. Områden i vilka mycket långvariga underhållsavtal har upprättats kan proportionellt få ett större antal anmälningar från Folkpensionsanstalten. Folkpensionsanstalten ska göra anmälan också om underhållsbidrag som fastställts i domstol. Antalet anmälningar som Folkpensionsanstalten gör till ett välfärdsområde påverkas också av antalet domar som meddelats i underhållsärenden som gäller barn som bor i välfärdsområdet samt domarnas innehåll.

På längre sikt torde även verkställandet av det ovannämnda styrdokumentet om fastställande av underhållsavtal i välfärdsområdena, som social- och hälsovårdsministeriet utfärdade 2024, minska behovet av anmälningar från Folkpensionsanstalten till välfärdsområdena.

Myndighetsuppgifterna inom välfärdsområdena förtydligas dels genom den föreslagna ändringen i lagen om underhållsstöd när det gäller välfärdsområdets rätt att i vissa situationer vara den som söker underhållsstöd, dels genom ändringsförslaget att inget utlåtande av välfärdsområdet längre behövs om välfärdsområdet är den som söker underhållsstöd. Ändringarna i fråga minskar i viss mån välfärdsområdenas arbetsmängd.

Det föreslås vidare att lagen om underhåll för barn ändras så att det föreskrivs att Institutet för hälsa och välfärd, som ansvarar för de riksomfattande dokumentstrukturerna inom socialvården, ska fastställa formuläret för de blanketter som ska användas vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag.

Konsekvenser för barn och familjer

Enligt lagen om underhåll för barn har barnet rätt till tillräckligt underhåll. Denna rätt ska tillgodoses i första hand genom föräldrarnas underhållsansvar. Barnets behov av underhåll kan vara större än det fulla underhållsstödsbeloppet.

Propositionen stärker myndighetsinitiativet i processen för ändring av ett avtal eller en dom som gäller underhållsbidrag i situationer där underhållsstöd betalas till ett barn på basis av en underhållsskyldig förälders bristande försörjningsförmåga. I praktiken kan föräldrarna undvika att initiera en ändring av ett avtal eller en dom som gäller underhållsbidrag på grund av en ovilja att rubba balansen i samarbetet mellan föräldrarna. Resultatet kan då bli att underhållsansvaret fördelar sig orättvist och att det tillräckliga underhåll som barnet har rätt till med stöd av lag eventuellt äventyras. Den starkare myndighetsintervention som föreslås kan bidra till att minska konflikterna mellan föräldrar och på så sätt också främja välfärden för barn som kan leva i utmanande förhållanden. Propositionen främjar således barnets rätt enligt artikel 27 i konventionen om barnets rättigheter till tillräckligt underhåll från den egna föräldern.

Målet med propositionen är samtidigt att förbättra ställningen för de underhållsskyldiga vars försörjningsförmåga har visat sig vara lägre än vad som bedömts vid fastställandet av underhållsbidraget i avtalet eller domen. Genom att främja avtal och domar som grundar sig på den faktiska försörjningsförmågan, vid behov genom myndighetsåtgärder, bidrar propositionen till att minska den individuella belastningen i situationer där underhållsbidraget har visat sig vara så högt att den underhållsskyldiga har blivit tvungen att ansöka om betalningsbefrielse upprepade gånger. På så sätt kan propositionen också stödja resurserna hos underhållsskyldiga föräldrar som avses i lagen om underhåll för barn. Undersökningar visar att ålägganden om att betala underhållsbidrag som motsvarar den underhållsskyldige förälderns försörjningsförmåga ökar sannolikheten för att föräldern deltar i den ekonomiska omsorgen om barnet³⁵. Om barnets underhållsbidrag på grund av en försämring i den underhållsskyldigas försörjningsförmåga sänks till en nivå som är lägre än underhållsstödet, kan barnet få rätt till underhållsstöd, som betalas av Folkpensionsanstalten.

Folkpensionsanstalten lämnar inte ut uppgifter till välfärdsområdet om situationer i vilka någon av parterna har spärrmarkering. I fråga om dessa barn och deras föräldrar förblir situationen till denna del oförändrad.

Konsekvenser för jämställdheten mellan könen och likabehandlingen

Både internationella och inhemska undersökningar visar att underhållsbidraget kan inverka på hushållens försörjning på många sätt. Underhållsbidraget och underhållsstödet spelar en viktig roll när det gäller att minska fattigdomen bland ensamförsörjande mammor, och särskilt underhållsbidraget minskar fattigdomen på ett effektivt sätt. Samtidigt kan betalning av underhållsbidrag öka fattigdomen i hushåll med en förälder med låga inkomster, och på så sätt också öka fattigdomen bland barn som bor i dessa hushåll. För pappor med låga inkomster går en större del av inkomsterna till betalning av underhållsbidrag jämfört med pappor med högre inkomster, och granskat enligt hushållsstruktur är fattigdom vanligast i hushåll med ensamboende underhållsskyldiga pappor.³⁶

Cirka 85 procent av de underhållsstöddtagare som avses i lagen om underhållsstöd, dvs. föräldrar som bor med barnet, är kvinnor. Största delen av de underhållsskyldiga som avses i lagen om underhållsstöd är män. Kvinnornas ekonomiska ställning kan förbättras om underhållsbidragsbeloppet höjs i situationer där den underhållsskyldiga förälderns försörjningsförmåga, som tidigare bedömts vara bristfällig, har förbättrats så att underhållsbidraget höjs till en nivå som överstiger underhållsstödet.

³⁵ Se Jauhiainen et. al., s. 139.

³⁶ Se Jauhiainen et. al., s. 139

Av remissvaren om propositionen framgår att när inkomsterna minskar kan de underhållsskyldiga få svårt att klara av att betala det underhållsbidrag som fastställts för dem utöver sina andra skulder, vilket kan leda förutom till skuldsättning även till skamkänslor i förhållande till barnet. Remissinstanserna konstaterar också att de underhållsskyldiga ofta inte ens vet om i vilka situationer det underhållsbidrag som fastställts för dem kan justeras nedåt. De föreslagna åtgärderna som kan vidtas på myndighetsinitiativ för att justera underhållsbidraget till en skälig nivå i situationer där underhållsbidraget verkar ligga på en för hög nivå förbättrar i synnerhet männens ställning.

En del underhållsstötagare (kvinnor), och även de barn som bor i samma hushåll, kan bli utsatta för våld eller hot om våld från den underhållsskyldige. I sådana fall kan det vara fråga om våld i nära relationer eller så kallat hedersvåld. Underhållsstötagaren kan ha ansökt om och fått spärrmarkering, som gäller hemort, bostadsort eller adress och andra kontaktuppgifter. Kontaktuppgifter som skyddas med spärrmarkering kan komma till myndigheterna för behandling.

Behandling och utlämnande av skyddade uppgifter är alltid förknippat med en risk för att uppgifterna avslöjas. Om detta händer kan hälsan eller säkerheten hos underhållsstötagaren eller hans eller hennes familj äventyras. Av bestämmelserna om spärrmarkering framgår dock att uppgifter som omfattas av spärrmarkering aldrig får lämnas ut till andra än myndigheter. I regel ska man undvika att lämna ut uppgifter som omfattas av spärrmarkering även till andra myndigheter. Under beredningen av propositionen har det ansetts att uppgifter som skyddas genom spärrmarkering inte heller ska lämnas ut med stöd av de lagändringar som föreslås i denna proposition.

En bedömning av de sammantagna konsekvenserna

Utöver denna promemoria gör social- och hälsovårdsministeriet en bedömning av de sammantagna konsekvenserna av de ändringar i den sociala tryggheten och i de lagar om social- och hälsovårdstjänster som föreslås. I de promemorior som publiceras av social- och hälsovårdsministeriet bedöms de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i utkomstskyddet under regeringsperioden för mottagarna av utkomststöd och inkomstfördelningen samt tillgodoseendet av olika människogrupper grundläggande och mänskliga rättigheter.

Bedömningarna blir färdiga samtidigt som budgetlagarna ges till riksdagen och de kompletterar de konsekvensbedömningar som ingår i regeringspropositionerna vid riksdagsbehandlingen. Bedömningspromemoriorna publiceras i Statsrådets tjänst för projektinformation med beteckningen STM062:00/2025.

Konsekvenser för informationshanteringen

Enligt propositionen ska Folkpensionsanstalten lämna ut nödvändiga uppgifter till det behöriga välfärdsområdet, om det i samband med beslutsfattandet underhållsstöd upptäcks att uppgifterna i det avtal som upprättats eller den dom som meddelats om underhållsbidraget inte överensstämmer med de uppgifter om den underhållsskyldiges ekonomiska situation som Folkpensionsanstalten har till sitt förfogande. Välfärdsområdet föreslås trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter få rätt att avgiftsfritt av Skatteförvaltningen och Folkpensionsanstalten få de uppgifter som är nödvändiga för fastställande av underhållsbidrag eller för utredning av om det finns skäl att ändra underhållsbidragets belopp.

Enligt 34 § i socialvårdslagen inleds en klientrelation i socialvården på ansökan eller när handläggningen av ett ärende som inletts på ett annat sätt påbörjas eller när en person ges socialservice. Enligt den nya 13 b § som föreslås i lagen om underhåll för barn ska välfärdsområdet i fortsättningen utifrån Folkpensionsanstaltens anmälan utreda den underhållsskyldiges situation. I samband med det inleds ärendet hos socialvården. I 37 § i kunduppgiftslagen konstateras det att skyldigheten att anteckna klientuppgifter inom socialvården börjar då tjänstetillhandahållaren har blivit informerad om att en person är i behov av service eller har börjat lämna socialservice.

Inkomstuppgifter är sekretessbelagda, liksom även klientuppgifter inom socialvården, och inga ändringar föreslås i detta avseende. Folkpensionsanstalten skickar anmälan med hjälp av skyddade metoder för informationsförmedling som redan används mellan välfärdsområdena och Folkpensionsanstalten, t.ex. skyddad e-post. Förfarandet för att skicka och ta emot anmälningar i välfärdsområdet orsakar således inga ändringar i informationssystemen. Eftersom ärendet inleds i välfärdsområdet och klientrelationen inom socialvården uppstår på basis av anmälan, ska välfärdsområdet göra de anteckningar i klientuppgifterna inom socialvården som förutsätts i kunduppgiftslagen. Enligt handboken om Kanta-tjänsterna för aktörer inom socialvården³⁷ (avsnitt 8.4.2), som publicerats av Institutet för hälsa och välfärd, utgör tryggheten av underhållsbidrag för barn en socialservice, där ett underhållsavtal mellan barnets föräldrar bedöms och fastställs. Det handlar om socialservice som ges barnets föräldrar men som också omfattar deras barn. Därmed kan klienterna i ett underhållsbidragsärende vara barnets föräldrar och ett barn som fyllt 15 år och som bor självständigt. I så fall ska klienthandlingar utarbetas för föräldern och det 15 år fyllda barnet som bor självständigt. Barn som bor med sina föräldrar har partsställning i ärendet.

I anteckningarna ska det observeras att sekretessbelagda inkomstuppgifter inte får avslöjas för utomstående. Om uppgifter antecknas i klientuppgifterna för ett barn gäller det alltså att se till att uppgifterna t.ex. inte blir tillgängliga för barnet eller den andra vårdnadshavaren i tjänsten Mina Kanta-sidor, såvida det inte är fråga om en parts rätt att ta del av en handling enligt 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, nedan offentlighetslagen). Antecknandet görs med hjälp av de dokumentstrukturer som fastställts av Institutet för hälsa och välfärd, och således behövs inga ändringar i informationssystemet eller nya dokumentstrukturer. Välfärdsområdena är redan användare av inkomstregistret, och därför medför ibruktagandet inga ändringar i informationssystemen.

Konsekvenser för dataskyddet

De föreslagna ändringarna av bestämmelserna om behandlingen av uppgifter gäller uppgifter som är sekretessbelagda enligt offentlighetslagen. Ändringarna gäller dock inte personuppgifter som konstitutionellt sett är känsliga uppgifter eller särskilda kategorier av personuppgifter i enlighet med artikel 9 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/679) om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (nedan dataskyddsförordningen).

Den behandling av personuppgifter som avses i den här propositionen faller under tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen. Dataskyddsförordningen tillämpas i regel på all behandling av personuppgifter. Bestämmelser om de registrerades rättigheter finns i artiklarna 15–22 i dataskyddsförordningen. I artikel 5 i dataskyddsförordningen uppräknas de

³⁷ Se Institutet för hälsa och välfärd: Handbok om Kanta-tjänsterna för aktörer inom socialvården, <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/pages/viewpage.action?pageId=125252135>.

principer som ska följas vid behandling av personuppgifter, och som ska beaktas. Personuppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade och de ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål (ändamålsbegränsning). Dessutom ska personuppgifterna vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas (uppgiftsminimering) och de ska vara riktiga och om nödvändigt uppdaterade. Personuppgifterna får förvaras i en form som möjliggör identifiering av den registrerade endast så länge som det är nödvändigt för de ändamål för vilka personuppgifterna behandlas (lagringsminimering) och uppgifterna ska behandlas på ett sätt som säkerställer lämplig säkerhet för personuppgifterna, inbegripet skydd mot obehörig eller otillåten behandling och mot förlust, förstöring eller skada genom olyckshändelse, med användning av lämpliga tekniska eller organisatoriska åtgärder (integritet och konfidentialitet).

För behandling av personuppgifter behövs en rättslig grund i enlighet med artikel 6 i dataskyddsförordningen. Den rättsliga grunden för uppgiftsbehandling enligt denna proposition är artikel 6.1 c i den allmänna dataskyddsförordningen, det vill säga fullgörandet av en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Det redogörs närmare för den rättsliga grunden för uppgiftsbehandling i avsnitt 12 i denna proposition. En korrekt och rimlig behandling av personuppgifter i förhållande till ändamålet med behandlingen genomförs genom att de registrerade informeras om behandlingen av kunduppgifter och genom att rätten för personer som behandlar kunduppgifter att behandla kunduppgifter binds till sådana kunduppgifter som är nödvändiga för skötseln av deras lagstadgade uppgifter. Att åtkomsträtten bestäms enligt de lagstadgade uppgifterna skyddar de registrerades motiverade förväntningar på behandlingen av personuppgifter vid Folkpensionsanstalten och inom socialvården.

Personuppgifter ska skyddas särskilt noggrant. En av skyddsåtgärderna är inbyggt dataskydd och dataskydd som standard i enlighet med artikel 25 i dataskyddsförordningen. Enligt artikel 25 i dataskyddsförordningen ska den personuppgiftsansvarige i samband med behandlingen genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder, vilka är utformade för ett effektivt genomförande av dataskyddsprinciper så att kraven i den här förordningen uppfylls och den registrerades rättigheter skyddas. I skyddsåtgärderna ska den nyaste tekniken och genomförandekostnaderna beaktas. Den personuppgiftsansvarige ansvarar för att utföra de lämpliga och specifika åtgärder som nämns i dataskyddsförordningen.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Propositionen har beretts som en del av det arbete som utförs av arbetsgruppen för reformen av systemet för underhåll i syfte att uppnå det sparmål i fråga om underhållsstödet som satts upp i rambeslutet för statsfinanserna. Man har övervägt olika modeller för att säkerställa att uppgifterna i de underhållsavtal eller den dom som ligger till grund för underhållsstödet är aktuella. Under arbetets gång föreslogs t.ex. en modell där barnatillsyningsmannen eller en domstol, i sådana fall där den redan när underhållsbidraget fastställs första gången bedömer att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga är bristande, i underhållsavtalet eller domen utöver försörjningsförmågan också ska fastställa en inkomstgräns. När den överskrids ska försörjningsförmågan inte längre anses vara bristande. I denna modell ska underhållsstöd betalas till barnet när inkomstgränsen överskrids, men för den tidsperiod under vilken inkomstgränsen överskrids ska skyldigheten att betala ett underhållsbidrag som motsvarar underhållsstödsbeloppet överföras på den underhållsskyldige, varvid Folkpensionsanstalten kan driva in underhållsbidraget som en regressfordran till staten. En fördel med modellen ansågs vara att underhållsansvaret överförs på den underhållsskyldige snabbare än i den modell där välfärdsområdet utreder situationen i samarbete med föräldrarna.

Arbetsgruppen föreslog också en modell där Folkpensionsanstalten ges rätt enligt lag att utreda behovet av att ändra underhållsbidraget samt, vid behov, väcka talan i underhållsärendet i situationer som avses i 13 a § 2 mom. i lagen om underhåll för barn, där man vid utbetalning av underhållsstöd upptäcker ett eventuellt behov av att bedöma den underhållsskyldiges försörjningsförmåga på nytt och ändra avtalet eller domen, och detta inte lyckas genom ett avtal mellan föräldrarna. Vidare föreslogs ett alternativ där Folkpensionsanstalten ges rätt enligt lag att dra in underhållsstödet, om Folkpensionsanstalten utifrån tillgängliga uppgifter upptäcker att den underhållsskyldiges ekonomiska förhållanden har förbättrats. Ett annat alternativ som föreslogs var att föreskriva att avtal och domar som gäller underhåll för barn ska gälla en viss tid i situationer där den underhållsskyldige förälderns försörjningsförmåga har konstaterats vara bristande.

När det gäller förslaget om Folkpensionsanstaltens roll ansågs det, med beaktande av t.ex. de uppgifter som Folkpensionsanstalten ålagts i den gällande lagstiftningen och de resurser som Folkpensionsanstalten anvisats med tanke på dessa uppgifter, att fastställande av nivån på underhållsbidrag för barn eller väckande av talan för att ändra underhållsbidrag inte passar in i Folkpensionsanstaltens nuvarande uppgiftshelhet.³⁸ Vidare bedömdes det att inga besparingar heller kan uppnås genom att uppgifterna i anslutning till talerätten överförs från välfärdsområdena till Folkpensionsanstalten. Det ansågs vara motiverat att välfärdsområdena även i fortsättningen ska ansvara för fastställande av underhållsbidrag och väckande av talan i underhållsärenden, eftersom de har den bästa kompetensen för och erfarenheten av bedömning av underhållsbidrag och eventuella vidare åtgärder i anslutning till detta. I samband med fastställandet av underhållsbidrag avtalas det ofta också om barnets boende och om umgängesrätten. Detta är en annan orsak till att det inte kan anses vara ändamålsenligt att dela upp den ovannämnda helheten mellan två olika myndigheter.

Förutom föräldrarnas inkomster och förmögenhet inverkar också andra förhållanden på beloppet av underhållsbidraget, t.ex. barnets behov av underhåll eller förändringar i föräldrarnas eventuella andra underhållsansvar. En helhetsbedömning av situationen kan leda till slutsatsen att en förälder har en godtagbar orsak till att inte delta fullt ut i sitt barns underhåll. I sådana fall uppfylls inte syftet med lagen om underhåll för barn genom den ovan angivna modellen med en inkomstgräns, i vilken grunden för bristande försörjningsförmåga slopas och underhållsansvaret överförs på den underhållsskyldige enbart på basis av en överskridning av inkomstgränsen som konstateras av Folkpensionsanstalten.

Underhållsstöd utbetalas i situationer där barnet och den person som är underhållsskyldig gentemot honom eller henne bor i olika hushåll. Eftersom det är fråga om två separata hushåll och barnet har rätt till tillräckligt underhåll kan ett entydigt justeringsförfarande, som tillämpas på flera andra förmåner och som går ut på att förmånen kan dras in när mottagarens inkomster överstiger en viss inkomstgräns, inte tillämpas på underhållsstöd. En entydig indragning av stödet kan ha en betydande negativ effekt på både barnens och kvinnornas ställning, eftersom en klar majoritet av underhållsstödtagarna är kvinnor. Även om det upptäcks att den underhållsskyldige förälderns inkomster bör räcka till att täcka barnets underhåll utan underhållsstöd har det således ansetts att utbetalningen av underhållsstöd inte kan dras in utan justering av det avtal eller den dom som gäller underhållsärendet, eftersom barnets rätt till tillräckligt underhåll i så fall äventyras. Denna lösning kan försämra den ekonomiska situationen

³⁸ Även boende- och umgängesarrangemangen inverkar på beloppet av underhållsbidraget för ett barn, och Folkpensionsanstalten har inte tillgång till denna typ av uppgifter.

för den förälder som bor med barnet och hans eller hennes förmåga att trygga en tillräcklig levnadsstandard för barnet.

Underhållsavtal för viss tid fastställs redan i nuläget särskilt i välfärdsområdena. En risk med lagstadgade visstidsavtal ansågs dock vara att antalet så kallad avtalslösa situationer kan öka. Om föräldrarna efter att visstidsavtalet löpt ut inte lyckas upprätta ett nytt avtal om underhållet, kan barnets rätt till underhåll äventyras. Ett ökat antal avtalslösa situationer skulle sannolikt också leda till en ökning i användningen av utkomststöd och utgifterna för utkomststödet.

De ovan beskrivna modellerna konstaterades förutsätta såväl en mer omfattande bedömning av behoven av att ändra lagstiftningen och myndigheternas, särskilt Folkpensionsanstaltens, uppgifter som en mer omfattande konsekvensbedömning i fråga om t.ex. konsekvenserna för barn och familjer och konsekvenserna för jämställdheten och likabehandlingen.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

5.2.1 System för underhållsstöd

Utöver Finland är det endast de övriga nordiska länderna, Belgien och Frankrike som har ett system för underhållsstöd. I dessa länder har barnens underhåll tryggats antingen med hjälp av ett underhållsstöd eller genom ett underhållsbidrag som betalas i förskott, om den andra föräldern inte betalar underhållsbidrag. Underhållsstöd kan betalas i flera olika situationer, och grunderna för utbetalning av underhållsstöd varierar mellan olika länder.³⁹

Systemen för underhållsstöd fungerar enligt två olika logiker. Underhållsstöd kan utbetalas endast till ett belopp som motsvarar det underhållsbidrag som den underhållsskyldige ska betala, varvid det allmännas roll främst handlar om att driva in underhållsbidrag och betala ut det indrivna underhållsbidraget till barnet. Förskott på underhållsbidrag kan betalas ut, om en förälder försummar att betala underhållsbidrag. En förälder kan också begära att betalningen av underhållsbidraget ska ske via en myndighet, om föräldern t.ex. inte vill få betalningarna direkt av den andra föräldern eller om det har varit problem med betalningarna av underhållsbidraget. Danmark och Belgien är exempel på länder med ett system som bygger på denna logik.

I system som fungerar enligt den andra logiken ser en offentlig aktör till att alla barn som inte får underhållsbidrag från den andra föräldern får sitt underhåll tryggt genom ett underhållsstöd. Den offentliga aktören strävar efter att, i den mån det är möjligt, av den underhållsskyldige driva in den summa som betalats ut i form av underhållsstöd. Den offentliga aktören bär risken för att indrivningsåtgärderna misslyckas. Enligt Haapanen och Hakovirta påminner Finlands, Sveriges, Norges och Frankrikes system för underhållsstöd mest om varandra avseende betalningsgrunderna. I dessa länder tryggar underhållsstödet barnets underhåll i de flesta situationerna, inte endast när betalningen av underhållsbidrag försummas eller när det finns en risk för detta. Underhållsstöd kan i dessa länder betalas, om den underhållsskyldige föräldern inte betalar underhållsbidrag, eller om barnet saknar en underhållsskyldig förälder.⁴⁰

³⁹ Haapanen, M. & Hakovirta, M. (2020). Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: 11 maan vertailu. FPA:s forskning, arbetspapper 156/2020. s. 21.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/6a118fc3-1270-44f8-8ee7-aab3ccf083ad/content>.

⁴⁰ Haapanen, M. & Hakovirta, M. (2020). Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: 11 maan vertailu. FPA:s forskning, arbetspapper 156/2020. s. 21–22.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/6a118fc3-1270-44f8-8ee7-aab3ccf083ad/content>.

5.2.2 Lagstiftning och praxis i jämförelseländer

Sverige

I Sverige ingår bestämmelser om underhåll för barn i föräldrabalken (1949:381). Enligt 7 kap. 2 § i föräldrabalken ska en förälder fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet eller har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern. Underhållsbidraget fastställs genom dom eller avtal.

Föräldrarna kan avtala sinsemellan om storleken på underhållsbidraget. I Sverige är den behöriga myndigheten i familjeförmånsfrågor Försäkringskassan på förmånstagarens hemort. Försäkringskassan erbjuder på sin webbplats ett beräkningsverktyg som föräldrarna kan använda till hjälp för att räkna ut beloppet på det underhållsbidrag som ska betalas⁴¹. Om föräldrarna kommer överens om saken sinsemellan ingår de ett muntligt eller skriftligt avtal om det underhållsbidragsbelopp som ska betalas.

Försäkringskassan kan fastställa underhållsavtalet mellan föräldrarna i vissa situationer. Underhållsavtalet mellan föräldrarna behöver inte fastställas officiellt av Försäkringskassan, om föräldrarna sinsemellan kan komma överens om underhållsbidragets storlek och avtalet inte gäller underhållsstöd. Försäkringskassan kan fastställa avtalet t.ex. om det i samband med ansökan om underhållsstöd behövs en bedömning av huruvida det underhållsbidragsbelopp som föräldrarna kommit överens om är tillräckligt.⁴²

I Sverige erbjuder kommunernas socialtjänst avgiftsfria samarbetssamtal för föräldrarna vid skilsmässa som involverar barn. Under samarbetssamtalet kan föräldrarna komma överens om t.ex. vårdnaden om och försörjningen av barnet samt barnets boende. Samtalen kan leda till ett muntligt eller skriftligt avtal mellan föräldrarna.⁴³

Om föräldrarna inte kan komma överens om beloppet av det underhållsbidrag som ska betalas kan följande steg vara att ärendet förs vidare till tingsrätten. Om ärendet förs vidare till tingsrätten fastställer domstolen underhållsbidragets storlek genom dom. Stämningsansökan till tingsrätten kan i första hand lämnas av den förälder hos vilken barnet bor.

Bestämmelser om underhållsstöd finns i socialförsäkringsbalken (2010:110). I 18 kap. i socialförsäkringsbalken föreskrivs det om förutsättningar för erhållande av underhållsstöd. Enligt 18 kap. 2 § i socialförsäkringsbalken har ett barn rätt till underhållsstöd under de förutsättningar som anges i 4 §, om föräldrarna inte bor tillsammans och en av föräldrarna är boförfälder. Enligt 18 kap. 4 § i socialförsäkringsbalken lämnas underhållsstöd endast om

⁴¹ Försäkringskassan. Beräkningsverktyg för underhållsbidrag.

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/berakningsverktyg-for-underhallsbidrag#!/>

⁴² Försäkringskassan. Betala underhållsbidrag till den andra föräldern.

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/barnet-bor-inte-hos-dig/betala-underhallsbidrag-till-den-andra-foralder>

⁴³ Försäkringskassan. Underhållsbidrag från den andra föräldern.

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/barnet-bor-hos-dig/underhallsbidrag-fran-den-andra-foralder>

barnets boförälder bor i Sverige. Om barnet är underårigt krävs dessutom att boföräldern är vårdnadshavare för barnet.

Underhållsstöd kan beviljas t.ex. om den bidragsskyldige inte alls betalar underhållsbidrag eller betalar bara delar av det. I socialförsäkringsbalken föreskrivs det dock om situationer där ingen rätt till underhållsstöd föreligger. Enligt 18 kap. 8 § i socialförsäkringsbalken lämnas underhållsstöd inte om barnets mor är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet eller föräldraskapet enligt föräldrabalken till barnet fastställt. Enligt 18 kap. 9 § i socialförsäkringsbalken lämnas underhållsstöd inte om det finns anledning att anta att en bidragsskyldig förälder i rätt ordning betalar underhåll med minst det belopp som skulle betalas ut som underhållsstöd till barnet. Underhållsstöd lämnas inte heller om det är uppenbart att den bidragsskyldige föräldern på något annat sätt ser till att barnet får motsvarande underhåll.

Enligt 18 kap. 10 § i socialförsäkringsbalken lämnas underhållsstöd inte om boföräldern trots föreläggande enligt 19 kap. 30 § utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till de åtgärder som begärs. I 19 kap. 30 § i socialförsäkringsbalken föreskrivs det att om underhållsbidrag inte är fastställt, kan Försäkringskassan förelägga boföräldern att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt. Försäkringskassan kan också förelägga boföräldern att vidta eller medverka till åtgärder för att få fastställt ett underhållsbidrag som inte uppenbart understiger vad den bidragsskyldige bör betala. Om Försäkringskassan begär det ska boföräldern till Försäkringskassan ge in en skriftlig handling om fastställt underhållsbidrag som kan ligga till grund för indrivning av bidraget.

Försäkringskassan betalar ut underhållsstödet på ansökan månatligen till den förälder som har vårdnaden om barnet och som barnet bor hos stadigvarande. I ansökan ska det uppges om underhållsbidraget har fastställts genom dom, avtal eller annat beslut. Vidare ska det uppges om den bidragsskyldige betalar underhållsbidrag, och i så fall till vilket belopp. Dom, avtal eller annat beslut är dock inget villkor för att underhållsstöd ska kunna beviljas. Försäkringskassan utreder om förutsättningarna för erhållande av underhållsstöd uppfylls.

I Sverige har underhållsstödet graderats enligt barnets ålder. År 2025 är underhållsstödet 1 673 svenska kronor i månaden fram till utgången av den månad under vilken barnet fyller 7 år. I fråga om barn i åldern 7–15 år är underhållsstödet 1 823 kronor i månaden, och i fråga om barn som fyllt 15 år är det 2 223 kronor i månaden.⁴⁴

Om den bidragsskyldige inte alls betalar underhållsbidrag kan barnets boförälder få fullt underhållsstöd från Försäkringskassan. Om den bidragsskyldige till boföräldern betalar underhållsbidrag som till sitt belopp är mindre än fullt underhållsstöd, kan Försäkringskassan betala ut kompletterande underhållsstöd så att barnet får ett totalt belopp som motsvarar fullt underhållsstöd. I 18 kap. 23 § 2 mom. i socialförsäkringsbalken föreskrivs det dock att om det underhållsbidrag som har blivit fastställt uppenbart understiger vad den bidragsskyldige bör betala i underhållsbidrag till barnet och detta kan läggas boföräldern till last, lämnas inte underhållsstöd med högre belopp än underhållsbidraget.

I 19 kap. i socialförsäkringsbalken föreskrivs det om bidragsskyldigas betalningsskyldighet mot Försäkringskassan. När Försäkringskassan betalar ut underhållsstöd till ett barn och det finns en

⁴⁴ Försäkringskassan. Underhållsstöd från Försäkringskassan.

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/barnet-bor-hos-dig/underhallsstod-fran-forsakringskassan>

bidragsskyldig förälder, ska denna förälder betala ett belopp till Försäkringskassan som helt eller delvis motsvarar underhållsstödet. Betalningsskyldigheten fastställs av Försäkringskassan genom ett administrativt förfarande. Vilket belopp som ska återbetalas beror på hur många barn den bidragsskyldige har vårdnaden om och på summan av hans eller hennes årsinkomster för de två senaste åren. Den summa som den bidragsskyldige ska återbetala är dock aldrig högre än det belopp som Försäkringskassan betalar i form av underhållsstöd till barnet. Försäkringskassan räknar en gång per år ut hur stort belopp som ska återbetalas utifrån uppgifter från Skatteverket.⁴⁵

Om den bidragsskyldige inte klarar av att återbetala något till Försäkringskassan kan den bidragsskyldige ansöka om uppskov av betalningarna helt eller delvis t.o.m. för ett helt år.

Medan underhållsstöd betalas ut är både den bidragsskyldige och underhållsstötagaren skyldiga att underrätta Försäkringskassan om förändringar som kan inverka på barnets rätt till underhållsstöd.⁴⁶ I fråga om underhållsstöd gäller en strikt återbetalningsskyldighet. Om underhållsstöd har beviljats felaktigt eller till ett för stort belopp ska Försäkringskassan förelägga den som mottagit betalningarna att betala tillbaka underhållsstödet.⁴⁷

Danmark

I Danmark avtalar i allmänhet föräldrarna sinsemellan om underhållsbidraget och dess belopp. Om föräldrarna inte kan komma överens om underhållsbidragets storlek kan de be det danska familjerättscentret (Familieretshuset) att fastställa underhållsbidragsbeloppet. Familjerättscentret fastställer underhållsbidraget endast på ansökan. Familjerättscentret räknar ut underhållsbidragets storlek utifrån vissa standardbelopp. Underhållsbidraget består av ett grundbelopp och ett fast tillägg, som tillsammans bildar ett minimiunderhållsbidrag (normalbidrag). I Danmark kan en underhållsskyldig förälder med höga inkomster bli tvungen att betala förhöjt underhållsbidrag. Familjerättscentret fastställer det procentuella tillägget utifrån den underhållsskyldiges bruttoinkomster och antalet barn som han eller hon har vårdnaden om. Det är möjligt att söka ändring i ett beslut av familjerättscentret som gäller underhållsbidrag genom besvär hos familjerättsdomstolen (Familieretten).⁴⁸

Om den underhållsskyldige inte betalar underhållsbidraget i tid kan boföräldern i vissa fall ansöka om förskott på underhållsbidrag (forskudsvis udbetaling af børnebidrag) hos den myndighet som ansvarar för utbetalningen av förmåner (Udbetaling Danmark). År 2025 var förskottet på underhållsbidrag 1 603 danska kronor i månaden per barn. Udbetaling Danmark betalar ut förskott på underhållsbidrag endast om danska familjerättscentret har fattat ett underhållsbidragsbeslut i ärendet. Udbetaling Danmark driver in det utbetalda förskottet på underhållsbidrag hos den underhållsskyldige. När förskott på underhållsbidrag betalas till

⁴⁵ Försäkringskassan. Betala för barnets underhåll till Försäkringskassan.

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/barnet-bor-inte-hos-dig/betala-for-barnets-underhall-till-forsakringskassan>.

⁴⁶ Försäkringskassan. Underhållsstöd från Försäkringskassan.

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/barnet-bor-hos-dig/underhallsstod-fran-forsakringskassan>

⁴⁷ Se Socialförsäkringsbalk 108 kap. 8 §.

⁴⁸ Familieretshuset. Child Support. <https://familieretshuset.dk/en/your-life-situation/your-life-situation/child-support>

boföräldern är denna skyldig att underrätta Udbetaling Danmark om förändringar som inverkar på beloppet av underhållsbidraget.

Norge

I Norge avtalar i allmänhet föräldrarna sinsemellan om underhållsbidraget och dess belopp samt om arrangemangen i anslutning till betalningen av underhållsbidrag. Om föräldrarna inte kan komma överens om saken fastställs underhållsbidragsbeloppet av den norska socialskyddsmyndigheten (Arbeids- og velferdsetaten, Nav).⁴⁹

När det finns ett avtal mellan föräldrarna om underhållsbidraget eller när socialskyddsmyndigheten har fastställt underhållsbidragets belopp kan föräldrarna begära att Norges skattemyndighet (Skatteetaten) ska administrera betalningarna av underhållsbidraget. Då tar skattemyndigheten ut underhållsbidraget av den underhållsskyldige och betalar det till den andra föräldern. Förfarandet medför inga kostnader för föräldrarna.⁵⁰

Om den underhållsskyldige försummar sin betalningsskyldighet överförs ärendet till socialskyddsmyndighetens indrivningscenter för behandling. Socialskyddsmyndigheten kan i vissa situationer betala ett bidragsförskott till mottagaren av underhållsbidraget. Bidragsförskottet är ett behovsprövat stöd.⁵¹ År 2024 var bidragsförskottet 2 460 norska kronor i månaden per barn.⁵²

Vardera parten kan överklaga socialskyddsmyndighetens beslut om underhållsbidrag. Detta gäller både storleken på det underhållsbidrag som fastställts av socialskyddsmyndigheten och det beslut som socialskyddsmyndighetens indrivningscenter fattat om att driva in betalningarna av underhållsbidrag.⁵³

6 Remissvar

6.1 Samråden med sakkunniga under beredningen

Social- och hälsovårdsministeriet ordnade den 28 april 2025 ett samråds- och diskussionsmöte om propositionsutkastet via Teams-kanalen. I mötet deltog företrädare för tolv välfärdsområden, Barnombudsmannens byrå, Förbundet för underhållsansvariga rf, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Isät lasten asialla ry, Centralförbundet för barnskydd rf, Mannerheims Barnskyddsförbund rf, Miessakit ry, nätverket Stjärnfamiljer, Nyfamiljerna i Finland rf, Förbundet för ensamstående föräldrar rf, Julkiset oikeusavustajat ry, Rättstjänstverket och Helsingfors tingsrätt. Inbjudna var även Käräjätuomarit ry och Finlands Advokater. Utkastet till

⁴⁹ Nordiskt samarbete. Underhållsbidrag i Norge. <https://www.norden.org/sv/info-norden/underhallsbidrag-i-norge>

⁵⁰ Nav. Child support. <https://www.nav.no/barnebidrag/en#payment> Ks. myös Norjan veroviranomaisen sivut. <https://www.skatteetaten.no/en/person/Payment-and-collection/General-information-concerning-payments-and-collection/The-Collection-Agency-for-Child-Support-and-Overpaid-Benefits/>

⁵¹ Nav. Bidragsforskudd. <https://www.nav.no/bidragsforskudd>. Se även Haapanen, M. & Hakovirta, M. (2020). Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: 11 maan vertailu. FPA:s forskning, arbetspapper 156/2020, s. 21–22.

⁵² MISSOC Comparative tables. <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/>

⁵³ Nordiskt samarbete. Underhållsbidrag i Norge. <https://www.norden.org/sv/info-norden/underhallsbidrag-i-norge>

regeringsproposition har beretts med beaktande av responsen från samråds- och diskussionsmötet.

Utkastet till regeringsproposition var på remiss i tjänsten utlåtande.fi under perioden 2.6.2025–30.6.2025. Ett utlåtande begärdes av sammanlagt 64 parter, och dessutom kunde alla intresserade ge ett utlåtande via tjänsten Utlåtande.fi.

Remisstiden var kortare än den rekommenderade remisstiden på sex veckor. Den kortare remisstiden motiverades med att ett stort antal intressentgrupper som är väsentliga med tanke på propositionen involverades i beredningsprocessen. Regeringens proposition bereddes av en förvaltningsövergripande arbetsgrupp⁵⁴ med företrädare för bland annat välfärdsområdena, Folkpensionsanstalten, Institutet för hälsa och välfärd och Domstolsverket. Två diskussionsmöten för centrala intressentgrupper ordnades också under beredningsprocessen, det första i juni 2024 när projektet inleddes och det andra, som det nämnts ovan, i april 2025 när propositionens centrala innehåll hade utarbetats.

Ett remissvar lämnades via ärendehanteringssystemet Vahva.

Sammanlagt lämnades 42 remissvar. Följande instanser yttrade sig: Ålands landskapsregering, Förbundet för underhållsansvariga rf, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Södra Österbottens välfärdsområde, Helsingfors stads social- och hälsovård och räddningsväsende, Helsingfors tingsrätt, Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab, Isät lasten asialla ry, Kajanalands välfärdsområde, Folkpensionsanstalten, Mellersta Finlands välfärdsområde, Mellersta Nylands välfärdsområde, Kymmenedalens välfärdsområde, Lapplands välfärdsområde, Lasten oikeudet ry, Centralförbundet för Barnskydd, Mannerheims Barnskyddsförbund ry, Miessakit ry, Nätverket Stjärnfamiljer, Justitiekanslersämbetet, Justitieministeriet, Rättstjänstverket, Rädda Barnen rf, Birkalands välfärdsområde, Österbottens välfärdsområde, Norra Karelens välfärdsområde, Norra Savolax välfärdsområde, Päijänne-Tavastlands välfärdsområde, Satakunta välfärdsområde, Finlands Advokater, Nyfamiljerna i Finland rf, Garantistiftelsen sr., Jämställdhetsombudsmannens byrå, Institutet för hälsa och välfärd, Dataombudsmannens byrå, Vanda-Kervo välfärdsområde, Egentliga Finlands välfärdsområde, Förbundet för ensamstående föräldrar rf samt två enskilda personer. Utsökningsverket angav att det avstår från att lämna något yttrande.

Ett sammandrag av yttrandena och andra relevanta dokument finns på ministeriets webbplats på adressen <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM002:00/2025>.

6.2 Allmänt om remissvaren

Remissinstanserna understödde målsättningarna i propositionsutkastet. Samtidigt framförde de anmärkningar om och preciseringar i såväl lagförslagen som motiveringen inklusive konsekvensbedömningarna. Flera preciseringar och kompletteringar har gjorts i motiveringen utifrån remissvaren.

Enligt remissinstanserna är det viktigt att fästa vikt vid handledningen, stödet och förhandsinformerandet av både myndigheterna och föräldrarna. De ansåg det vara viktigt att

⁵⁴ Arbetsgruppen för reformen av systemet för underhållsstöd.
<https://stm.fi/hanke?tunnus=STM092:00/2024>

följa upp vilka konsekvenser reformen får för resursbehovet i fråga om de familjerättsliga tjänsterna.

Flera remissinstanser lyfte utöver sitt yttrande om propositionsutkastet också fram mer omfattande utvecklingsbehov i anslutning till lagstiftningen om underhåll för barn, det familjerättsliga service- och beslutssystemet samt barnens och familjernas sociala trygghet. I flera yttranden poängterades det att systemet för underhåll för barn behöver ses över. Det ansågs vara viktigt att värna om barnets intresse och ställning genast efter en skilsmässa och att sträva efter att så kallade avtalslösa situationer inte uppstår. Domstolarnas roll i beslutsfattandet om underhållsbidrag bör enligt remissinstanserna övervägas noggrant och preciseras. Särskilt välfärdsområdena ville fästa uppmärksamhet vid att domstolarna oftare kan fastställa en bristande försörjningsförmåga för flera år, ibland t.o.m. ända tills barnet blir myndigt. I många yttranden poängterades att myndigheternas bevakning och åtgärder i frågor som rör underhåll för barn behöver stärkas.

Enligt flera remissinstanser behöver det föreskrivas om att Folkpensionsanstalten i fortsättningen ska följa upp den ekonomiska situationen förutom för underhållsskyldiga enligt lagen om underhållsstöd även för föräldrar som får underhållsstöd, och vid behov underrätta det behöriga välfärdsområdet om förändringar i situationen för att initiera en utredning av behovet av att justera underhållsbidraget. Ett förslag med detta innehåll ansågs inte kunna tas in i propositionen, eftersom det skulle innebära att i lag ålägga Folkpensionsanstalten att göra mer långtgående bedömningar av föräldrarnas försörjningsförmåga. Detta hör inte till Folkpensionsanstaltens uppgifter och behörighet.

Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab ansåg det vara nödvändigt att komplettera bedömningen av de ekonomiska konsekvenserna med avseende på välfärdsområdenas resurser. Justitiekanslersämbetet lyfte fram behovet av att komplettera konsekvensbedömningen genom att koppla den till de grundläggande och mänskliga rättigheterna och ta in ett särskilt avsnitt om detta i propositionen. Detta har beaktats i regeringens proposition.

6.3 Remissvar om de ändringar som föreslås i lagen om underhållsstöd

När det gäller den nya föreslagna 13 a § i lagen om underhållsstöd, som gäller en ny skyldighet för den underhållsskyldige att vidta åtgärder, ansågs bestämmelsen sannolikt få en vag effekt i och med att försummelse av skyldigheten inte leder till påföljder. En del remissinstanser ansåg också att det i lagen om underhållsstöd behöver föreskrivas om en lika skyldighet för bägge föräldrar att vidta åtgärder. I vissa remissvar poängterades det att bestämmelsen behöver preciseras så att skyldigheten förtydligas. På grundval av remissvaren förtydligades ordalydelsen i den föreslagna 13 a § och specialmotiveringen kompletterades. Det ansågs inte vara möjligt att införa påföljder för försummelse av den skyldighet att vidta åtgärder som bestämmelsen medför, eftersom detta skulle kräva en mer omfattande reform av systemet för och lagstiftningen om underhåll för barn. Förslaget att föreskriva om en skyldighet för bägge föräldrar att vidta åtgärder ansågs vara onödigt, eftersom det redan i 13 § 1 och 2 mom. i lagen om underhållsstöd föreskrivs om en skyldighet för underhållsstöntagare att lämna uppgifter och göra anmälan.

Folkpensionsanstalten betonade i sitt yttrande behörighetsfördelningen mellan myndigheterna och konstaterade att Folkpensionsanstaltens behörighet omfattar verkställandet av underhållsstöd enligt lagen om underhållsstöd samt att de underhållsskyldiga föräldrarnas försörjningsförmåga och underhållsbidragets storlek bedöms, och underhållsbidraget fastställs, av välfärdsområdena eller av en domstol med stöd av lagen om underhåll för barn. Angående kommentaren om bedömningen av den underhållsskyldiges ekonomiska situation betonade

Folkpensionsanstalten att bedömningen oundvikligen grundar sig på en mycket grov observation utifrån personens inkomst- och skatteuppgifter och att Folkpensionsanstalten inte i det sammanhanget kan ta ställning till riktigheten i underhållsbidragets storlek eller den underhållsskyldiges faktiska försörjningsförmåga. Folkpensionsanstalten ansåg att propositionen bör preciseras så att det inte uppstår oklarheter om uppgiftsfördelningen mellan myndigheterna. Motiveringen i propositionen har preciserats till många delar utifrån yttrandet.

I yttrandena om 36 § i lagen om underhållsstöd fästes uppmärksamhet vid Folkpensionsanstaltens prövningsrätt vid utlämnandet av uppgifter. Justitieministeriet konstaterade att den föreslagna bestämmelsen inte är bunden till villkoret om uppgifternas behövlighet eller nödvändighet på det sätt som grundlagsutskottet förutsätter. Justitieministeriet ansåg att bestämmelsen i den föreslagna formen bör bindas till nödvändighetsvillkoret, eftersom syftet inte är att bestämmelsen ska innehålla en uttömmande förteckning över alla uppgifter som ska lämnas ut. Också Folkpensionsanstalten ansåg i sitt yttrande att eftersom det föreslagna 36 § 3 mom. inte innehåller någon uttömmande förteckning över alla uppgifter som ska lämnas ut, bör rätten att lämna ut uppgifter till denna del bindas till nödvändiga uppgifter. Vidare fäste justitieministeriet i sitt yttrande uppmärksamhet vid utnyttjandet av det nationella handlingsutrymmet. Förslaget preciserades utifrån dessa yttranden. Man beslöt också att ur paragrafen stryka hänvisningen till 35 § i lagen om underhållsstöd, efter att Folkpensionsanstalten föreslagit detta i sitt yttrande på den grund att ordalydelsen i 35 § i lagen om underhållsstöd i själva verket inte gör det möjligt att bevaka den underhållsskyldiges ekonomiska situation.

Välfärdsområdena poängterade i sina yttranden om motiveringen till det föreslagna 36 § 3 mom. att det är viktigt att Folkpensionsanstalten när den lämnar ut i paragrafen avsedda uppgifter underrättar det behöriga välfärdsområdet om det underhållsavtal eller den dom som ligger till grund för beviljandet av underhållsstöd. I remissvaren konstaterades det att ett välfärdsområde endast känner till de underhållsavtal som har fastställts av välfärdsområdet i fråga, vilket innebär att information om t.ex. domar som meddelats i underhållsärenden behöver begäras separat. Det ansågs att välfärdsområdets utredningsarbete minskar om informationen i fråga börjar lämnas ut. Eftersom uppgifterna i avtal eller domar som gäller ett underhållsärende är av väsentlig betydelse för välfärdsområdets utredning av behovet av att ändra ett underhållsbidrag, ansågs det finnas ett behov av att komplettera specialmotiveringen till det föreslagna 36 § 3 mom. på det sätt som önskats i remissvaren.

Dataombudsmannen konstaterade att med tanke på dels det att en förälder måste ha låga disponibla inkomster för att kunna bli beviljad betalningsbefrielse, dels det faktum att underhållsbidraget för ett barn inte alltid kan grunda sig på en rent matematisk uträkning, verkar det inte vara motiverat att Folkpensionsanstalten med stöd av 36 § i lagen om underhållsstöd ska lämna ut uppgifter om en underhållsskyldigs ansökan om betalningsbefrielse till välfärdsområdet. De övriga remissinstanserna ansåg att åtgärder på myndighetsinitiativ behöver möjliggöras även i dessa situationer och motiverade denna åsikt bl.a. med att konstatera att de underhållsskyldiga som avses i lagen om underhållsstöd inte nödvändigtvis klarar av att på eget initiativ vidta åtgärder för att lösa situationen. Som det konstateras i propositionen bygger förslagen på undersökningar som visar att sådana ålägganden om att betala underhållsbidrag som motsvarar den underhållsskyldige förälderns försörjningsförmåga ökar sannolikheten för att föräldern deltar i den ekonomiska omsorgen om barnet. Syftet med propositionen är också att främja det allmännas skyldighet enligt 19 § 3 mom. i grundlagen att stödja dem som svarar för omsorgen om barn så att dessa har möjlighet att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Enligt lagen om underhåll för barn ska underhållsbidraget vara rimligt med hänsyn till betalningsförmågan hos den förälder som betalar det. På ovan angivna grunder stannade man

för att förslaget om Folkpensionsanstaltens utlämnande av uppgifter också vid betalningsbefrielse ska ingå i förslaget.

Flera välfärdsområden lyfte bl.a. fram ett behov av att antingen precisera regleringen eller ge välfärdsområdena anvisningar om hur klientrelationer inleds inom socialvården, om anteckning av klientuppgifter samt om uppgifternas partsoffentlighet i situationer där Folkpensionsanstalten i enlighet med en föreslagna 36 § i lagen om underhållsstöd lämnar ut uppgifter till välfärdsområdet om en iakttagelse av den underhållsskyldiges ekonomiska situation. Särskilt välfärdsområdena ansåg att såväl Folkpensionsanstalten som välfärdsområdena behöver få tillräckligt detaljerade anvisningar om lagens verkställighet. De påpekade också att det behöver säkerställas att välfärdsområdena inte får upprepade anmälningar om en och samma situation från Folkpensionsanstalten. Utifrån remissvaren kompletterades propositionen med en bedömning av konsekvenserna för informationshanteringen. Remissvaren beaktas också i genomförandet och uppföljningen av reformen.

När det gäller den föreslagna ändringen i 34 § i lagen om underhållsstöd, enligt vilken Folkpensionsanstalten under de förutsättningar som anges i paragrafen har rätt att få uppgifter också av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen, ansåg Dataombudsmannen att det av propositionsutkastet inte framgår om enbart en utdelningsadress är ett tillräckligt bevis på att den underhållsskyldige bor på samma adress som den som får underhållsstöd. Specialmotiveringen till paragrafen har på denna grund kompletterats.

6.4 Remissvar om de ändringar som föreslås i lagen om underhåll för barn

Remissinstanserna föreslog ändringar i de föreslagna 8 d § och 13 b § i lagen om underhåll för barn. Det föreslogs att det till 8 d § i lagen om underhåll för barn, som ska förtydliga välfärdsområdenas rätt att få information vid utförandet av uppgifter enligt lagen om underhåll för barn, ska läggas till en rätt att få information också från Folkpensionsanstalten på samma sätt som det föreskrivs i 64 § i kunduppgiftslagen. Förslaget till 8 d § i lagen om underhåll för barn har kompletterats till denna del. Det ansågs att det i specialmotiveringen till 8 d § och 13 b § behöver beskrivas mer exakt hur processen för fastställande och ändring av underhållsbidraget för ett barn går till. Motiveringen har preciserats och kompletterats ur denna synvinkel.

Den ändring som föreslås i 13 a § 2 och 3 mom. i lagen om underhåll för barn är teknisk. Av remissvaren framgick det dock att det redan nu råder en ganska utbredd ovisshet om innehållet i den gällande paragrafen och att välfärdsområdets talerätt, som ingår i paragrafen och som i och för sig redan har varit i kraft i många år, behöver preciseras på lagnivå. Vidare behöver det tas fram anvisningar om hur talerätten ska utövas. Utifrån remissvaren gjordes inga ändringar i själva paragrafen i lagförslaget, men specialmotiveringen preciserades så att det framgår tydligare av den att den ändring som föreslås i paragrafen i fråga är teknisk.

6.5 Remissvar om de ändringar som föreslås i lagen om inkomstdatasystemet

Ålands landskapsregering fäste i sitt yttrande uppmärksamhet vid den ändring som föreslås i 5 kap. 13 § 1 mom. 18 punkten i lagen om inkomstdatasystemet när det gäller att lämna ut uppgifter ur inkomstdatasystemet till välfärdsområden för att tillgodose rätten att få uppgifter enligt lagen om underhåll för barn. Landskapsregeringen ansåg att lagen om inkomstdatasystemet bör innehålla motsvarande bestämmelser som gäller Åland, så att socialvårdsmyndigheten på Åland får motsvarande rätt att få uppgifter ur inkomstregistret vid utförandet av uppgifter enligt lagen om underhåll för barn.

Remissvaret behandlades i samband med den fortsatta beredningen och man kom fram till att den föreslagna ändringen i 13 § 1 mom. 18 punkten, där det hänvisas till de rättigheter att få uppgifter som det föreskrivs om i lagen om underhåll för barn, också tryggar den åländska socialvårdsmyndighetens rätt att få uppgifter enligt lagen om underhåll för barn, eftersom det i 8 c § i lagen om underhåll för barn konstateras att det som i lagen om underhåll för barn föreskrivs om välfärdsområden tillämpas i landskapet Åland på kommunerna i landskapet.

7 Specialmotivering

7.1 Lagen om underhållsstöd

4 kap. Ansökan om samt beviljande och utbetalning av underhållsstöd

11 §. *Ansökan om underhållsstöd.* Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökan om underhållsstöd samt utbetalning av förmånen till välfärdsområdet. Enligt 2 mom. kan ansökan om underhållsstöd göras av barnets vårdnadshavare eller intressebevakare. Om föräldrarna eller andra personer har gemensam vårdnad om barnet, är avsikten att stödansökan görs av den vårdnadshavare hos vilken barnet bor. Rätt att ansöka om underhållsstöd har också den som har den faktiska vårdnaden om barnet utan att vara barnets juridiska vårdnadshavare. Ansökan kan också göras av barnet självt om detta har fyllt 15 år och bor självständigt. Om den som ansöker om underhållsstöd är någon annan än barnets vårdnadshavare, kan ärendet inte avgöras förrän barnets vårdnadshavare har getts tillfälle att bli hörd i ärendet.

Det föreslås att 2 mom. ändras så att det i momentet också föreskrivs om välfärdsområdets rätt att vara den som ansöker om underhållsstöd, om barnet får av välfärdsområdet bekostad vård dygnet runt utanför hemmet längre tid än en kalendermånad. Genom ändringen vill man göra det möjligt för välfärdsområdet att täcka kostnaderna för vårdnaden om barnet i situationer där till exempel en förälder eller någon annan som har den faktiska vårdnaden om barnet inte har ansökt om underhållsstöd. I någon mån har det också förekommit situationer där mottagaren av underhållsstöd har avslutat underhållsstödet i en situation där den faktiska vårdnaden om barnet har överförts till välfärdsområdet på det sätt som beskrivs i momentet.

Med stöd av de föreslagna nya bestämmelserna har välfärdsområdet rätt att ansöka om underhållsstöd för barnet, om underhållsstöd inte redan har beviljats för den period för vilken välfärdsområdet ansöker om underhållsstöd. En förutsättning för att välfärdsområdet ska kunna vara sökande är att det barn för vilket underhållsstöd söks får av välfärdsområdet bekostad vård dygnet runt utanför hemmet under en längre tid än en kalendermånad. Stödet kan beviljas till välfärdsområdet tidigast från ingången av kalendermånaden efter den under vilken vården började. Till denna del motsvarar förutsättningarna för att vara sökande bestämmelserna i 4 mom. i gällande paragraf om välfärdsområdets rätt att ansöka om att beviljat underhållsstöd ska betalas det, med undantag för den tidsfrist som krävs för betalningsyrkanden, dvs. att de ska framställas två veckor före betalningsdagen för underhållsstödet.

När välfärdsområdet är sökande har det rätt att med stöd av 15 § i lagen om underhållsstöd få ett skriftligt beslut i ärendet. Även i övrigt ska välfärdsområdet omfattas av bestämmelserna som gäller sökandena och mottagarna av stöd, till exempel skyldigheten att lämna uppgifter och underrätta om omständigheter som inverkar på beviljandet och utbetalningen av förmånen.

12 §. *Utlåtande av välfärdsområdet.* Paragrafen innehåller bestämmelser om Folkpensionsanstaltens skyldighet att begära utlåtande av välfärdsområdet. I 1 mom. regleras situationer där underhållsstöd inte har beviljats när ansökan görs samt situationer där

underhållsstöd redan har beviljats. Om någon annan än barnets vårdnadshavare ansöker om underhållsstöd och vårdnadshavaren motsätter sig att underhållsstöd beviljas, ska Folkpensionsanstalten innan saken avgörs begära utlåtande om betalning av stödet till någon annan än barnets vårdnadshavare av det välfärdsområde där barnet har sin hemkommun.

Med stöd av de i denna regeringsproposition föreslagna ändringarna i 11 § i lagen om underhållsstöd kan den som ansöker om underhållsstöd under vissa förutsättningar också vara välfärdsområdet. När välfärdsområdet är sökande är det inte motiverat att det begär utlåtande av sig själv i anslutning till sin egen ansökan. Därför föreslås det att 1 mom. kompletteras så att om den som ansöker om underhållsstöd är välfärdsområdet, begärs inget utlåtande av välfärdsområdet. Välfärdsområdet ska dock genom sin ansökan lägga fram en utredning om att de förutsättningar för att kunna vara sökande som anges i 11 § föreligger. Dessutom föreslås det att 1 mom. förtydligas genom att termen betalning ersätts med termen beviljande.

13 a §. *Den underhållsskyldiges skyldighet att vidta åtgärder för justering av underhållsbidragets belopp.* Paragrafen är ny och dess syfte är att framhäva att underhållsansvaret har företräde framför underhållsstöd som betalas av statens medel. Skyldigheten att vidta åtgärder visar detta ansvar. Det gäller situationer där underhållsstöd har beviljats på grund av att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga konstaterats vara bristande. I paragrafen föreslås bestämmelser om en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldigs skyldighet att kontakta det behöriga välfärdsområdet för utredning av behovet av att höja underhållsbidraget i situationer där det i den underhållsskyldiges omständigheter har skett sådana väsentliga förändringar som bedöms förbättra försörjningsförmågan under en längre tid. Sådana i 11 § i lagen om underhåll för barn avsedda förändringar i omständigheterna kan vara till exempel förbättrad arbetsförmåga, en inkomstökning som kan bedömas bli långvarig till exempel på grund av sysselsättning efter arbetslöshet eller avslutade studier, en inkomstökning på grund av förändringar som gäller arbetsplatsen eller av någon jämförbar orsak samt en ökning av de disponibla medlen. En förbättrad försörjningsförmåga kan också bero på att det övriga underhållsansvaret minskat till exempel i en situation där ett barn som den underhållsskyldige har underhållsansvar för har uppnått myndighetsåldern. I de situationer som avses i paragrafen ska den underhållsskyldige kontakta det behöriga välfärdsområde som avses i 8 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn för en ny bedömning av beloppet av underhållsbidraget och ändring av avtalet eller domen om underhållsbidraget.

Enligt 8 § i lagen om underhåll för barn är det behöriga välfärdsområdet i regel det välfärdsområde inom vars område barnet är bosatt.

Till Folkpensionsanstaltens uppgifter hör uppgifter enligt lagen om underhållsstöd. Eftersom det inte hör till Folkpensionsanstaltens uppgifter att fastställa underhållsbidrag eller bedöma behovet av att ändra underhållsbidrag, ska Folkpensionsanstalten vid behov hänvisa en sådan underhållsskyldig som avses i lagen om underhållsstöd att sköta ärendet hos välfärdsområdet i syfte att göra en ny bedömning av underhållsbidragets belopp. Bestämmelsen medför behov av att Folkpensionsanstalten informerar de underhållsskyldiga som avses i lagen om underhållsstöd om den föreslagna skyldigheten att vidta åtgärder och om att välfärdsområdet är behörig myndighet i ärendet.

Som tillräcklig information till kunden ska betraktas till exempel allmän information på Folkpensionsanstaltens webbplats om den underhållsskyldiges skyldighet att vidta åtgärder och hänvisning till denna del till rätt myndighet, dvs. det behöriga välfärdsområdet.

8 kap. Erhållande och utlämnande av uppgifter

34 §. Rätt till uppgifter. Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt för Folkpensionsanstalten och besvärinstanser enligt lagen om underhållsstöd att få uppgifter. Med stöd av paragrafen har Folkpensionsanstalten utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att av de aktörer som förtecknas där avgiftsfritt få de uppgifter som är nödvändiga för avgörande av underhållsstöd eller för verkställigheten av andra uppdrag som föreskrivs i lagen om underhållsstöd, i överenskommelser om social trygghet som är bindande för Finland eller i andra internationella författningar om social trygghet. Med stöd av 1 punkten har Folkpensionsanstalten och besvärinstanserna rätt att för nämnda ändamål få uppgifter av statliga myndigheter, välfärdsområdesmyndigheter och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, med stöd av 2 punkten av Pensionsskyddscentralen, pensionsanstalterna, försäkringsanstalterna och andra som beviljar och betalar ut pensioner eller andra ersättningar, med stöd av 3 punkten av Patientförsäkringscentralen, Trafikförsäkringscentralen och med stöd av 4 punkten av arbetsgivare, arbetslöshetskassor och arbetsplatskassor.

I det föreslagna nya 3 mom. i 36 § i lagen om underhållsstöd föreslås bestämmelser om Folkpensionsanstaltens nya uppgift som innebär skyldighet att kontrollera och vid behov lämna ut nödvändiga uppgifter om den underhållsskyldiges ekonomiska situation till välfärdsområdet i en situation där Folkpensionsanstalten på basis av uppgifter som gäller den underhållsskyldiges inkomster och förmögenhet eller ändring i dessa bedömer att det finns behov att göra en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga. För att fullgöra uppgiften ska Folkpensionsanstalten med stöd av 34 § 1 mom. ha rätt att få uppgifter också ur det inkomstregister som Skatteförvaltningen för samt skatteuppgifter.

Såsom konstateras ovan har Folkpensionsanstalten med stöd av 1 mom. 1 punkten rätt att kontrollera en underhållsskyldig förälders skatteuppgifter samt med stöd av 1 mom. 4 punkten en underhållsskyldig förälders inkomstuppgifter i inkomstdatasystemet. I enlighet med hänvisningarna ovan lämnas med stöd av 13 § 1 mom. 17 punkten i lagen om inkomstdatasystemet till Folkpensionsanstalten ut de inkomstuppgifter och andra uppgifter om alla inkomsttagare i inkomstregistret som Folkpensionsanstalten har rätt att få för verkställigheten av alla pensioner och förmåner som det föreskrivs att den ska verkställa och för verkställigheten av uppdrag enligt EU-förordningar om social trygghet och överenskommelser om social trygghet. Den nya uppgift som avses i 36 § 3 mom. i den föreslagna lagen om underhållsstöd utgör en del av verkställigheten av förmånen i begreppets vida bemärkelse.

Det föreslås att det till 1 mom. fogas en ny 5 punkt, med stöd av vilken det i fortsättningen ska finnas rätt att få uppgifter av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen (415/2011), om förutsättningarna i paragrafen uppfylls. Genom ändringen förtydligas rättsläget och främjas Folkpensionsanstaltens möjlighet att vid behov av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen inhämta uppgifter om vart posten till mottagaren av underhållsstöd eller den underhållsskyldige faktiskt delas ut. Eftersom rätt till underhållsstöd enligt lagen om underhållsstöd inte föreligger om barnet bor hos den underhållsskyldige föräldern, är det vid behov nödvändigt att få denna uppgift vid beviljande av underhållsstöd och vid utredning av missbruk. Rätten att få uppgifter av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen främjar utredningen av var den underhållsskyldige eller stödmottagaren faktiskt är bosatt vid misstanke om missbruk av underhållsstöd eller vid utredning av huruvida grunderna för beviljande av förmånen uppfylls i samband med ansökan. I oklara situationer kan uppgifter om utdelningsadressen, som en del av helhetsprövningen,

utnyttjas vid bedömningen av var en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldig faktiskt är bosatt.

36 §. Rätt att lämna ut uppgifter. Paragrafen innehåller bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att lämna ut uppgifter. Enligt 1 mom. har Folkpensionsanstalten utöver vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att till ett ministerium, Skatteförvaltningen och inrättningar eller sammanslutningar som har hand om det lagstadgade sociala trygghetssystemet och som administrerar sociala trygghetsförmåner som påverkas av underhållsstöd lämna personbeteckning och andra identifieringsuppgifter i fråga om en person som fått underhållsstöd, uppgifter om det utbetalda stödet samt övriga därmed jämförbara uppgifter som är nödvändiga för samkörning av personuppgifter och andra tillsynsåtgärder av engångsnatur som utförs för att utreda brott och missbruk som riktar mot den sociala tryggheten. Enligt 2 mom. har Folkpensionsanstalten rätt att lämna i 1 mom. nämnda uppgifter också till polis- och åklagarmyndigheterna, om uppgifterna är nödvändiga för att utreda brott eller väcka åtal.

Det föreslås att nya 3 och 4 mom. fogas till paragrafen. Dessutom föreslås det att paragrafens rubrik ändras så att den bättre motsvarar det nya innehållet.

Enligt det föreslagna 3 mom. ska Folkpensionsanstalten under vissa förutsättningar ha skyldighet att på eget initiativ lämna nödvändiga uppgifter till välfärdsområdet. Folkpensionsanstalten ska i enskilda fall trots sekretessbestämmelserna på eget initiativ till det behöriga välfärdsområdet lämna de uppgifter som är nödvändiga för en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga i situationer där försörjningsförmågan i enlighet med 6 § 2 eller 3 punkten i lagen om underhållsstöd konstaterats vara bristande, om den underhållsskyldiges ekonomiska situation på basis av de uppgifter som avses i 34 § 1 punkten i lagen om underhållsstöd bedöms ha förbättrats väsentligt jämfört det belopp för underhållsbidraget som fastställts i den handling enligt 2 § 1 punkten i lagen om underhållsstöd som delgetts Folkpensionsanstalten.

Granskningen ska göras i fråga om sådana avtal eller domar om underhållsbidrag eller andra handlingar till följd av vilka underhållsbidraget fastställts som gällt i mer än ett år och där försörjningsförmågan har konstaterats vara helt eller delvis bristande. I praktiken ska Folkpensionsanstalten kontrollera den underhållsskyldiges aktuella uppgifter i inkomstregistret och skatteuppgifter som den har tillgång till. Förvärvsinkomsterna beaktas i granskningen till bruttobelopp, kapitalinkomsterna till nettobelopp. Avsikten är att Folkpensionsanstalten vid bedömningen av behovet av att lämna ut uppgifter ska göra en grov bedömning utifrån dessa uppgifter. Uppgifter ska lämnas från Folkpensionsanstalten till välfärdsområdet, om det vid granskningen av den underhållsskyldiges inkomster bedöms att den underhållsskyldige i framtiden kan delta i underhållet för barnet i större utsträckning än vad som fastställts i den handling som gäller underhållsbidraget.

Avsikten är inte att Folkpensionsanstalten ska granska eventuella andra faktorer som påverkar försörjningsförmågan. En noggrannare bedömning av försörjningsförmågan och situationen som helhet ska i enlighet med lagen om underhåll för barn göras av det behöriga välfärdsområdet.

Enligt det föreslagna 4 mom. ska Folkpensionsanstalten i enskilda fall trots sekretessbestämmelserna på eget initiativ till det behöriga välfärdsområdet lämna de uppgifter som är nödvändiga för en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga i situationer där den underhållsskyldige upprepade gånger har beviljats betalningsbefrielse med

stöd av 21 § i lagen om underhållsstöd. I praktiken kan skyldigheten att lämna uppgifter aktualiseras, om den underhållsskyldiges ekonomiska situation kan antas ha förändrats varaktigt efter det att han eller hon ansökt om och under en lång tid upprepade gånger beviljats betalningsbefrielse från regressfordran som rör underhållsstöd.

Folkpensionsanstalten blir inte med stöd av de föreslagna ändringarna skyldig att systematiskt granska den underhållsskyldiges ekonomiska situation. Granskningen kan i enskilda fall vid behov göras i samband med annan förmånsverksamhet och baserar sig då på uppgifter som tas fram manuellt. Utgångspunkten är att uppgifter som gäller samma situation inte ska lämnas ut flera gånger.

De nödvändiga uppgifter som Folkpensionsanstalten trots sekretessbestämmelserna ska lämna till välfärdsområdet för ny bedömning av försörjningsförmågan innehåller en iakttagelse av den underhållsskyldiges ekonomiska situation. Dessutom ska Folkpensionsanstalten lämna ut uppgifter om det avtal eller den dom om underhållsbidraget eller någon annan handling som ligger till grund för utbetalningen av underhållsstödet, såsom uppgifter om nivån på underhållsbidraget, tidpunkten när underhållsbidraget fastställts och den myndighet som fastställt underhållsbidraget. Syftet med att lämna ut dessa uppgifter är att en noggrannare utredning av situationen ska kunna göras inom välfärdsområdet. Dessutom ska Folkpensionsanstalten förmedla de identifieringsuppgifter för den underhållsskyldige som den förfogar över, vilka omfattar personens namn och födelsedatum samt kontaktuppgifter. Avsikten är inte att Folkpensionsanstalten med stöd av den föreslagna paragrafen ska lämna ut av någon annan myndighet fastställda handlingar som gäller ett barn, såsom avtal eller domar som gäller underhåll för ett barn, eller uppgifter som hänför sig till närmare fastställande av underhållsbidraget, till exempel uppgifter som fåtts om andra förmåner.

Avsikten är inte att till någon del överföra bedömningen av underhållsbidragets belopp till Folkpensionsanstalten, utan att göra det möjligt att förmedla uppgifter till det välfärdsområde som är behörigt i ärendet. Fastställandet av underhållsbidrag ska fortfarande höra till de behöriga myndigheter som avses i lagen om underhåll för barn. Folkpensionsanstalten tar i sin bedömning och genom sin anmälan inte ställning till underhållsbidragets rätta belopp eller huruvida förutsättningarna för ändring av underhållsbidraget uppfylls. Uppgifterna ska lämnas ut till det behöriga välfärdsområde som avses i 8 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn, dvs. i regel till det välfärdsområde inom vars område barnet är bosatt.

Kontaktuppgifter som skyddas med spärrmarkering kan komma till Folkpensionsanstalten för behandling. Bestämmelser om spärrmarkering finns i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009). Spärrmarkering kan sökas av personer som har grundad och uppenbar anledning att misstänka att deras eller familjens hälsa eller säkerhet är hotad. Av bestämmelserna om spärrmarkering framgår att uppgifter som omfattas av spärrmarkering aldrig får lämnas ut till andra än myndigheter. Enligt de uppförandekoder för spärrmarkeringar i befolkningsdatasystemet som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata fastställt i syfte att tillämpa dataskyddslagstiftningen och främja god informationshantering kan spärrmarkerade uppgifter lämnas ut till myndigheter endast i begränsad utsträckning⁵⁵. Under beredningen av propositionen har det ansetts att skyddade uppgifter om den underhållsskyldige

⁵⁵ Se Uppförandekoder för spärrmarkeringar i befolkningsdatasystemet av den 10 januari 2025 (DVV/V/01686/2024-2), s. 4.

eller stödmottagaren inte heller ska lämnas ut med stöd av de lagändringar som föreslås i denna proposition. Det föreslås ingen skyldighet att lämna ut uppgifter om fall med spärrmarkering.

7.2 Lagen om underhåll för barn

7 a §. Det föreslås att det till lagen fogas en ny 7 a § där det föreskrivs att Institutet för hälsa och välfärd, som ansvarar för styrningen av välfärdsområdenas socialvårdstjänster samt för de riksomfattande dokumentstrukturerna inom socialvården, ska fastställa formuläret för de blanketter som används vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag. Enligt den föreslagna paragrafen ska Institutet för hälsa och välfärd fastställa formuläret för de blanketter som används i avtalet. På grund av den föreslagna nya 7 a § upphävs gällande 17 § 2 mom.

8 d §. Det föreslås att det i lagen tas in en ny 8 d § där det föreskrivs om välfärdsområdets rätt att trots sekretessbestämmelserna på begäran avgiftsfritt av Skatteförvaltningen och Folkpensionsanstalten, oberoende av samtycke av föräldern, få sådana sekretessbelagda personuppgifter om föräldern som är nödvändiga för fastställande av underhållsbidrag och för utredning av om det finns skäl att ändra underhållsbidragets belopp på det sätt som avses i 11 §.

Välfärdsområdet ska på förhand informera om att de registrerade uppgifterna kan komma att begäras och kontrolleras. Enligt artikel 12 i dataskyddsförordningen ska den registrerade informeras om behandlingen av personuppgifter. Den personuppgiftsansvarige ska ge den registrerade all information som avser behandlingen av personuppgifter i en koncis, klar och tydlig, begriplig och lätt tillgänglig form. När informationen ges ska det framgå varifrån uppgifterna kommer.

I artikel 14.1–14.4 i dataskyddsförordningen föreskrivs det om uppgifter som ska tillhandahållas den registrerade om uppgifterna erhålls från någon annan än den registrerade själv. Enligt punkt 5 i artikeln ska punkterna 1–4 dock inte tillämpas om erhållande eller utlämnande av uppgifter föreskrivs genom unionsrätten eller genom en medlemsstats nationella rätt som den registrerade omfattas av och som fastställer lämpliga åtgärder för att skydda den registrerades berättigade intressen. Eftersom bestämmelser om informationsskyldigheten och avvikelse från den finns i dataskyddsförordningen, innebär den föreslagna bestämmelsen inte den informationsskyldighet som avses i dataskyddsförordningen, och avsikten är inte att genom bestämmelsen anpassa skyldigheterna enligt dataskyddsförordningen. Det är fråga om en åtgärd för att skydda de registrerades intressen. I den praktiska verksamheten är det skäl att fästa särskild vikt också vid den informering om behandlingen av personuppgifter som förutsätts enligt dataskyddsförordningen.

Om Skatteförvaltningens uppgifter och/eller Folkpensionsanstaltens förmånsuppgifter kontrolleras samtidigt som föräldrarna är på möte hos barnatillsyningsmannen, kan informationen om kontrollen av uppgifterna ges muntligen och antecknas som en del av anteckningarna i klienthandlingarna inom socialvården. Om uppgifter begärs utan att föräldrarna är närvarande, ska välfärdsområdet planera tillvägagångssättet för hur informeringen sker.

Bestämmelsen hänför sig till fullgörandet av välfärdsområdenas uppgifter enligt lagen om underhåll för barn. Uppgifterna är en del av socialvården. Bestämmelsen förtydligar rättsläget i fråga om välfärdsområdenas barnatillsyningsmäns rätt att få uppgifter. I fråga om barnatillsyningsmannens tjänster inom välfärdsområdena har det tolkats att kunduppgiftslagens 64 § om rätt för myndigheter inom social- och hälsovården att få uppgifter inte kan tillämpas på tjänster som tillhandahålls med stöd av lagen om underhåll för barn, varvid inte heller

föräldrarnas inkomst- eller skatteuppgifter eller Folkpensionsanstaltens förmåsuppgifter för närvarande kan kontrolleras utan samtycke av föräldrarna.

Syftet med bestämmelsen är att bedömningen av underhållsbidragets korrekthet i enlighet med lagen om underhåll för barn och justitieministeriets anvisning om underhållsbidrag förbättras samt att skötseln av välfärdsområdenas uppgifter enligt lagen om underhåll för barn som en del av socialvårdens lagstadgade uppgifter förtydligas.

13 a §. Paragrafen innehåller bestämmelser om välfärdsområdets rätt att under vissa förutsättningar föra talan för att fastställa underhållsbidraget eller ändra dess belopp.

Vid preciseringen och uppdateringen av lagstiftningen i anknytning till reformen av tjänsterna och strukturerna inom social- och hälsovården och räddningsväsendet (RP 56/2021 rd) har det blivit kvar inkonsekvent terminologi i 2 och 3 mom. Det föreslås att 2 och 3 mom. ändras tekniskt så att hänvisningen till organ ändras till en hänvisning till välfärdsområdet. På så sätt kommer 2 och 3 mom. att motsvara den terminologi som används i 1 mom.

13 b §. Bestämmelsen är ny. Syftet med den är att förbättra bedömningen av underhållsbidragets aktualitet. Syftet är också att förtydliga att välfärdsområdenas uppgifter enligt lagen om underhåll för barn sköts som en del av socialvårdens lagstadgade uppgifter.

I paragrafen föreslås bestämmelser om välfärdsområdets utredningsskyldighet och skyldighet att vidta åtgärder i en situation där välfärdsområdet av Folkpensionsanstalten har tagit emot uppgifter som avses i 36 § i lagen om underhållsstöd. Enligt bestämmelsen ska välfärdsområdet, efter att ha tagit emot de uppgifter från Folkpensionsanstalten som avses i 36 § i lagen om underhållsstöd, vidta åtgärder för att utreda om de förutsättningar för ändring av det fastställda underhållsbidragets belopp som anges i 11 § i lagen om underhåll för barn uppfylls. När välfärdsområdet utreder situationen ska det utöver de uppgifter som Folkpensionsanstalten lämnat ut med stöd av 36 § 3 mom. i lagen om underhållsstöd också kunna använda till exempel i föreslagna 8 d § avsedda inkomstuppgifter för föräldrarna i inkomstdatasystemet och skatteuppgifter för föräldrarna och andra uppgifter om barnets situation som det har tillgång till. Vid bedömningen av om förutsättningarna uppfylls ska välfärdsområdet vidta behövliga åtgärder för att utreda om avtalet eller domen om underhållsbidrag kan ändras. Avsikten är att välfärdsområdet utifrån tillgängliga uppgifter, i enlighet med 11 § i lagen om underhåll för barn ska utreda om en ändring av underhållsbidraget kan anses skälig med beaktande av barnets och den förälders förhållanden som betalar underhållsbidrag. Om det redan utifrån de preliminära uppgifter som välfärdsområdet har tillgång till konstateras att det avtal eller den dom som gäller underhållsbidraget motsvarar de faktiska omständigheterna, behöver åtgärder för att ändra avtalet eller domen inte inledas.

Som en del av sin utredningsskyldighet och skyldighet att vidta åtgärder ska välfärdsområdet i första hand kontakta den underhållsskyldige, om vars försörjningsförmåga Folkpensionsanstalten har gjort en anmälan enligt 36 § 3 mom. i den föreslagna lagen om underhållsstöd till välfärdsområdet. Välfärdsområdet kan enligt prövning också utöva sin rätt enligt 13 a § att föra talan under de förutsättningar som anges i den paragrafen.

Det föreslås att det i paragrafen tas in en hänvisning till 8 § i lagen om underhåll för barn när det bestäms vilket välfärdsområde som är behörigt i ärendet. Med stöd av hänvisningen bestäms det välfärdsområde som är behörigt i ärendet i enlighet med 8 §, vilket innebär att det välfärdsområde inom vars område barnet är bosatt i regel är behörigt i ärendet. Om barnet inte är bosatt i Finland, är det behöriga välfärdsområdet det inom vars område den underhållsskyldige är bosatt.

16 a §. Paragrafens 2 mom. innehåller en hänvisning till lagen om underhållsstöd. Eftersom hänvisningen i 2 mom. första gången nämns i författningstexten, innehåller den också författningsnumret för lagen om underhållsstöd. I den föreslagna nya 13 b § hänvisas det till lagen om underhållsstöd, varvid den föreslagna paragrafen kommer att innehålla den första hänvisningen till lagen om underhållsstöd. Av denna anledning görs i 16 a § 2 mom. en teknisk ändring genom vilken författningsnumret för lagen om underhållsstöd stryks i momentet.

17 §. Enligt 2 mom. utfärdas närmare bestämmelser om vilka blanketter som ska användas vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag genom förordning av justitieministeriet. Det föreslås att 2 mom. upphävs på grund av de bestämmelser som tas in i den föreslagna 7 a §.

7.3 Lagen om inkomstdatasystemet

13 §. *Uppgiftsanvändares rätt att få uppgifter ur inkomstdatasystemet.* Paragrafen innehåller bestämmelser om till vilka uppgiftsanvändare och för vilka ändamål enligt någon annan lag uppgifter får förmedlas och lämnas ut ur inkomstregistret. I enlighet med det inledande stycket i 1 mom. förmedlas och lämnas sådana uppgifter ut ur inkomstregistret till uppgiftsanvändare som uppgiftsanvändaren trots sekretessbestämmelserna har rätt att få av prestationsbetalaren eller av andra uppgiftsanvändare. I praktiken innebär detta att prestationsbetalaren beslutar om lämnande av uppgifter till inkomstregistret, men Inkomstregisterenheten beslutar om förmedling av uppgifter ur inkomstregistret till uppgiftsanvändarna. Inkomstregisterenheten kan lämna ut uppgifterna till en uppgiftsanvändare alltid när det i speciallagen föreskrivs att uppgiftsanvändaren har rätt att få uppgifterna antingen direkt av prestationsbetalaren eller av en annan uppgiftsanvändare.

I 1 mom. finns en förteckning över de uppgiftsanvändare som får uppgifter ur inkomstdatasystemet samt över de användningsändamål för vilka uppgifterna lämnas ut. I 18 punkten föreskrivs det om välfärdsområdets rätt att få uppgifter. Enligt den punkten förmedlar och lämnar inkomstregisterenheten ut sådana uppgifter ur inkomstregistret som en uppgiftsanvändare trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter, med stöd av någon annan lag har rätt att få av prestationsbetalaren eller av andra uppgiftsanvändare 18) till välfärdsområden för bestämmande av de klientavgifter som avses i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), för bestämmande av värdet på de servicesedlar som avses i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009) samt för att tillgodose rätten att få uppgifter enligt lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023).

Det föreslås att 1 mom. 18 punkten ändras så att välfärdsområdet utöver sin tidigare rätt att få uppgifter ska ha rätt att få uppgifter för skötseln av uppgifter enligt lagen om underhåll för barn. Välfärdsområdets uppgifter enligt lagen om underhåll för barn hänför sig till fastställande av avtal om underhållsbidrag eller ändring av det fastställda underhållsbidragets belopp genom avtal mellan föräldrarna, till den 13 b § som föreslås i denna proposition och som gäller välfärdsområdets skyldighet att utreda behovet av fastställande eller ändring av underhållsbidrag samt till välfärdsområdets rätt enligt 13 a § att väcka talan för fastställande, höjning eller sänkning av underhållsbidrag för barn. Också ett fel i den gällande svenska texten korrigeras.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I propositionen föreslås det att 17 § 2 mom. i lagen om underhåll för barn upphävs. Enligt 17 § 2 mom. i lagen om underhåll för barn utfärdas närmare bestämmelser om vilka blanketter som ska användas vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag genom förordning av

justitieministeriet. Bestämmelser om saken finns i 2 § i justitieministeriets förordning om blanketter som ska användas i föräldraskaps- och underhållsärenden (169/2024). Enligt paragrafen görs formulären för blanketterna enligt följande bestämmelser i lagen om underhåll för barn tillgängliga av justitieministeriet: ett sådant avtal om underhållsbidrag enligt 7 § som föreläggs välfärdsområdet för fastställelse samt beslut av välfärdsområdet enligt 8 § i ett ärende som gäller fastställelse av avtal om underhållsbidrag. Förslaget om upphävande av 17 § 2 mom. i lagen om underhåll för barn leder till att de med stöd av bemyndigandet utfärdade bestämmelserna i förordningen upphävs, dvs. att 2 § i ovannämnda förordning av justitieministeriet upphävs.

Det föreslås att det till lagen fogas en ny 7 a §, enligt vilken Institutet för hälsa och välfärd ska fastställa formuläret för de blanketter som används i avtalet. Det är motiverat att ändringen görs på det föreslagna sättet, eftersom Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för styrningen av socialvårdstjänsterna.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna träder i kraft den 1 januari 2026.

10 Verkställighet och uppföljning

För att säkerställa ett enhetligt och verkningsfullt genomförande av de föreslagna ändringarna är det väsentligt att sörja för informationen, utbildningen och uppföljningen i anknytning till regleringen. Social- och hälsovårdsministeriet följer verkställigheten av lagen i samarbete med Folkpensionsanstalten och Institutet för hälsa och välfärd. Avsikten är att välfärdsområdena, som ansvarar för de familjerättsliga tjänster som ingår i socialvårdstjänsterna, ska ges anvisningar som stöd för verkställigheten av regleringen.

11 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2026 och avses bli behandlad i samband med den. Syftet med förslaget är att minska förmånsutgifterna för underhållsstödet, och förslagets ekonomiska konsekvenser hänför sig till moment 33.10.50 Familjeförmåner i statsbudgeten.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

I bedömningen av den föreslagna regleringen är grundlagens 6 § (jämlighet), 10 § (skydd för privatlivet), 19 § (rätt till social trygghet), 22 § (respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna) och 121 § (kommunal självstyrelse) av betydelse. Av betydelse är också konventionen om barnets rättigheter, vilken det hänvisas till ovan.

Enligt grundlagens 19 § 3 mom. ska det allmänna stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Bestämmelsen fastställer en uppgift för det allmänna att uttryckligen stödja verksamheten för dem som ansvarar för omsorgen om barn och bestämmelsen omfattar även en materiell dimension i fråga om stödet för barnfamiljer. Enligt de förarbeten till lagen som gäller momentet är det en uppgift för det allmänna att stödja personen som ansvarar för omsorgen om barn. I förarbetena nämns som exempel på sådana stödssystem som förverkligar avsikten i bestämmelsen barndagvårdssystemet, verksamhet i enlighet med barnskyddslagen samt materiellt stöd för barnfamiljer till exempel i form av barnbidrag och beskattningsåtgärder samt psykologiskt stöd i form av rådgivningstjänster. Enligt förarbetena ska barnets välfärd förstås i

vid bemärkelse som både materiell och psykisk välfärd. Bestämmelsen ska sålunda granskas tillsammans med de andra grundläggande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna.⁵⁶ Grundlagsutskottet har till exempel konstaterat i sitt utlåtande GrUU 17/2021 rd att bestämmelsen å ena sidan avser social- och hälsovårdens preventiva verksamhet och å andra sidan utvecklandet av förhållandena i samhället inom det allmänna olika verksamhetssektorer i en riktning som allmänt främjar befolkningens hälsa.

Enligt artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. FN:s kommitté för barnets rättigheter rekommenderade i sina slutsatser från juni 2023 att Finland garanterar att principen om barnets bästa tillämpas korrekt och systematiskt i alla sektorer där man skyddar barnets rättigheter, med iakttagande av kommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa. Dessutom rekommenderade kommittén att barnens tillräckliga försörjning ska tryggas genom att undvika sådana nedskärningar i den sociala tryggheten som påverkar barn som löper risk att drabbas av fattigdom och utslagning.⁵⁷

Enligt artikel 27.2 i konventionen är föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet i första hand skyldiga att inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling. Enligt 3 punkten i samma artikel ska konventionsstaterna i enlighet med nationella villkor och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och ska vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder. Enligt punkt 4 i artikeln ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller annan som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet.

I konventionen om barnets rättigheter erkänns också barnets rätt till social trygghet. Enligt artikel 26.1 i konventionen ska konventionsstaterna erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring, och ska vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning. Enligt punkt 2 i artikeln ska förmånerna, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en bidragsansökan från barnet eller för dess räkning.

I 6 § i grundlagen fastställs den grundläggande rättigheten jämlikhet. Enligt bestämmelsen är alla lika inför lagen, och ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. I den grundläggande rättigheten ingår ett krav på både formell och faktisk jämlikhet. Enligt 3 mom. i den paragrafen ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. I 6 § i grundlagen ingår dessutom en skyldighet att främja jämställdhet mellan könen.

⁵⁶ Se till exempel RP 309/1993 rd, s. 76 och GrUB 25/1994 rd.

⁵⁷ Se slutsatserna från FN:s kommitté för barnets rättigheter om Finlands kombinerade femte och sjätte rapport (CRC/C/FIN/CO/5–6), [utrikesministeriets officiella finska version](#) den 28 juli 2023, s. 4, 10.

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Utgångspunkten är således att de grundläggande fri- och rättigheterna också omfattar barn. I praktiska situationer kan frågan dock komma att återföras till vem som för barnets talan i frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna. I motiveringen i regeringens proposition (RP 309/1993 rd) konstateras uttryckligen att man med bestämmelsen vill betona att barn ska bemötas som jämlika i förhållande till den vuxna befolkningen, som personer som i princip har samma grundläggande fri- och rättigheter som de vuxna, och som inbördes jämlika. Bestämmelsen understryker dessutom att varje barn ska bemötas som en individ, inte enbart som ett objekt för åtgärder.

Jämlikhet inför lagen innebär att fall som i fråga om rättsligt relevanta aspekter liknar varandra ska avgöras på samma sätt. Detta förutsätter dock inte att alla människor ska bemötas likadant i alla avseenden, om inte de förhållanden som inverkar på ärendet är likadana. Däremot ska rättsligt relevanta skillnader mellan människor och förhållanden identifieras och beaktas i beslutsfattandet för att säkerställa faktisk jämlikhet. Bestämmelsen utgör inget hinder för nödvändig positiv särbehandling för att trygga den faktiska jämlikheten, dvs. åtgärder som förbättrar ställningen och förhållandena för en viss grupp (t.ex. kvinnor, barn och minoriteter) (RP 309/1993 rd). Utöver särbehandlingens godtagbarhet har utskottet i sin praxis även fäst avseende vid om den valda lösningen står i rätt proportion till det eftersträlvade målet (se t.ex. GrUU 61/2018 rd, GrUU 59/2018 rd, GrUU 57/2016 rd, s. 3–4, GrUU 52/2016 rd, GrUU 23/2012 rd, s. 2, GrUU 60/2010 rd, s. 3, GrUU 38/2006 rd, s. 3/II).

Såsom det beskrivs i propositionens avsnitt om jämlikhet och jämställdhet mellan könen är kvinnor oftare än män mottagare av underhållsstöd, och de som betalar underhållsbidrag (underhållsskyldiga enligt lagen om underhållsstöd) är oftast män. De föreslagna bestämmelserna om den underhållsskyldiges skyldighet att vidta åtgärder, uppföljningen av nivån på underhållsbidrag på initiativ av myndighet, tillgången till information i samband med uppföljningen samt utlämnande och behandling av uppgifter berör i synnerhet män. När det till följd av att uppgifter lämnas ut från Folkpensionsanstalten till det välfärdsområde som är behörigt i ett ärende som gäller underhåll vidtas åtgärder inom välfärdsområdet i syfte att bedöma om det finns behov att ändra underhållsbidraget vidtas åtgärderna dock utifrån en individuell bedömning. På grund av systemet för avtal och beslut om underhållsbidrag samt den föreslagna regleringen riktar sig propositionens konsekvenser dock i viss mån till båda könen.

Med tanke på propositionens godtagbarhet är det av betydelse om det uppställda målet skulle kunna uppnås på något annat sätt. Syftet med propositionen är att de avtal eller domar om underhållsbidrag som ligger till grund för utbetalningen av underhållsstöd ändras i de situationer där det bedöms att det behövs samt att det därigenom uppnås besparingar i statsfinanserna. Målet är dock också att ändra avtal eller domar om underhållsbidrag också när beloppet av det underhållsbidrag som fastställts för en underhållsskyldig som avses i lagen om underhållsstöd har visat sig vara för högt och därigenom förbättra den underhållsskyldiges ställning i en svår ekonomisk situation. En utvidgning av myndigheternas rätt att få uppgifter och ett ökat informationsutbyte mellan myndigheterna i fråga om en viss grupp underhållsskyldiga samt en precisering av bestämmelserna om familjerättsliga tjänster med tanke på bedömningen av underhållsbidragets riktighet är sådana lagstiftningsåtgärder som kan genomföras relativt snabbt och genom vilka man å ena sidan kan uppnå det sparmål som uppställts och å andra sidan främja barnets rätt till tillräckligt underhåll av den egna föräldern eller, om föräldrarnas försörjningsförmåga har försämrats, barnets rätt att av statens medel få underhåll (underhållsstöd). Genomförande av mer omfattande och principiella lagstiftnings- och systemändringar skulle förutsätta separat beredning, en mer omfattande konsekvensbedömning, involvering av intressentgrupper samt tillräckligt med tid för genomförandet.

Vidare främjar propositionens bestämmelser om utlämnande av information mellan myndigheter och om det stöd som erbjuds föräldrar det allmännas skyldighet enligt 19 § 3 mom. i grundlagen att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Undersökningar visar att sådana ålägganden om att betala underhållsbidrag som motsvarar den underhållsskyldige föräldrarnas försörjningsförmåga ökar sannolikheten för att föräldern deltar i den ekonomiska omsorgen om barnet⁵⁸.

I denna regeringsproposition skapas inga nya skyldigheter för välfärdsområdena jämfört med de befintliga, utan regleringen och rättsläget förtydligas i fråga om välfärdsområdenas utredningsskyldighet i situationer där underhållsstöd betalas till barnet. Såsom det konstateras i regeringspropositionens motivering och konsekvensbedömningar kan föräldrarna redan nu kontakta välfärdsområdet för att ändra avtalet eller domen om underhållsbidraget, och de blir också vid behov anvisade av myndigheterna att göra det. Propositionen försvagar inte skyldigheten att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna i 22 § i grundlagen till vilken hör att staten ansvarar för att se till att områden enligt 121 § 4 mom. i grundlagen har praktiska förutsättningar att klara av sina uppgifter (GrUU 38/2022 rd, GrUU 26/2017 rd, s. 23).

Bestämmelserna i 10 § i grundlagen tryggar skyddet för privatlivet som en grundläggande rättighet för var och en. Riksdagens grundlagsutskott har i sin utlåtandepraxis (GrUU 14/1998 rd) lyft fram sådana frågor som utifrån bestämmelsen om grundläggande fri- och rättigheter gällande skydd för personuppgifter absolut bör regleras. Vid beredningen av det lagförslag som ingår i propositionen har särskild vikt fästs vid att det utfärdas detaljerade bestämmelser på lagnivå om syftet med utlämnandet av uppgifter och om innehållet i de personuppgifter som lämnas ut.

Förslaget är relevant med avseende på det skydd för privatlivet och skydd för personuppgifter som tryggas i 10 § i grundlagen. Skyddet enligt 10 § i grundlagen kompletteras av skyddet för privatlivet enligt artikel 8 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) samt skyddet för privatlivet som tryggas i artikel 7 och skyddet för personuppgifter som tryggas i artikel 8 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag. Grundlagsutskottet har tidigare ansett det viktigt att i fråga om skyddet för personuppgifter reglera till exempel registreringens syfte, innehållet i de registrerade personuppgifterna och tillåtna användningsändamål (GrUU 25/1998 rd). Det har krävts att regleringen av dessa faktorer på lagnivå ska vara heltäckande och detaljerad. I övrigt utgör dataskyddsförordningens detaljerade bestämmelser, som tolkas och tillämpas i enlighet med de rättigheter som garanteras i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, överlag en tillräcklig rättslig grund även med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen (GrUU 14/2018 rd, s. 4).

Grundlagsutskottet har ansett att en bestämmelse om rätten att få uppgifter vid utlämnande av sekretessbelagda uppgifter ska bindas antingen till kravet på att uppgifterna är behövliga eller till kravet på att uppgifterna är nödvändiga. När det gäller kravet på behövliga uppgifter är det fråga om att myndigheternas rätt att få information kan bindas till behövliga uppgifter för ett visst syfte, om lagen ger en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna. Om

⁵⁸ Se Jauhiainen et. al., s. 139

innehållet däremot inte anges i form av en förteckning har grundlagsutskottet förutsatt att det i lagstiftningen ska ingå ett krav på att informationen är nödvändig för ett visst syfte (t.ex. GrUU 62/2018 rd, s. 5–6).

Den nytta som eftersträvas med lagförslagen kan inte uppnås utan konsekvenser för skyddet för de registrerades privatliv. Skyddet för privatlivet begränsas i propositionen dock inte mer än vad som behövs med tanke på uppgifternas användningsändamål. Syftet med propositionen är att främja en ändamålsenlig fördelning av underhållsstödet, minska grundlösa utgifter för underhållsstöd och på så sätt åstadkomma besparingar i statsfinanserna. Målet är samtidigt att förbättra barnets rätt till ett tillräckligt underhåll i enlighet med föräldrarnas försörjningsförmåga. Uppgifter från Folkpensionsanstalten ska kunna lämnas ut till det behöriga välfärdsområdet också i situationer där Folkpensionsanstalten märker ett eventuellt behov av en ny bedömning av försörjningsförmågan på grund av att den underhållsskyldige upprepade gånger har svårigheter att klara av att betala det avtalade eller ålagda underhållsbidraget. Avsikten är att Folkpensionsanstalten ska vidta åtgärder i situationer där den märker att föräldrarna inte själva tar initiativ till att ändra det avtal eller den dom om underhållsbidraget som ligger till grund för utbetalningen av underhållsstödet. Redan i den gällande lagstiftningen (jämför ovannämnda 13 a § i lagen om underhåll för barn samt förarbetena till den) har välfärdsområdet getts rätt att på myndighetsinitiativ vidta åtgärder för att ändra avgörandet om underhållsbidrag för ett barn, dvs. under vissa förutsättningar säkerställa aktualiteten hos avtalet eller domen om underhållsbidraget i en situation där föräldrarna inte själva är aktiva. Den föreslagna regleringen är en nödvändig och proportionell åtgärd i förhållande till det mål som eftersträvas med den. I propositionen har strävan varit att begränsa de negativa konsekvenserna för skyddet för privatlivet genom att avgränsa rätten till information och informationsbehandlingen. Den rätt att få och lämna ut uppgifter som ingår i förslaget binds på ett riktigt sätt endast till vad som är nödvändigt. Även det informationsinnehåll som ska omfattas av rätten att få uppgifter förtecknas i lagförslaget och specialmotiveringen.

Användning av det nationella handlingsutrymmet

Dataskyddsförordningen är direkt tillämplig lagstiftning i EU:s medlemsstater, inom ramen för vilken det är möjligt att utfärda eller behålla endast sådan nationell lagstiftning som preciserar eller kompletterar bestämmelserna i förordningen. Nationell lagstiftning som preciserar dataskyddsförordningen är möjlig i de fall när dataskyddsförordningen uttryckligen medger nationellt handlingsutrymme för medlemsstaterna. Grundlagsutskottet har framhållit att det i regeringens propositioner finns anledning att särskilt i fråga om bestämmelser som är av betydelse med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna tydligt klargöra ramarna för det nationella handlingsutrymmet (GrUU 26/2017 rd, s. 42, GrUU 2/2017 rd, s. 2, GrUU 44/2016 rd, s. 4). Utskottet anser att dataskyddsförordningens detaljerade bestämmelser, som tolkas och tillämpas i enlighet med de rättigheter som garanteras i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, överlag utgör en tillräcklig rättslig grund även med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen. Korrekt tolkade och tillämpade motsvarar bestämmelserna i dataskyddsförordningen enligt utskottets uppfattning också den nivå på skyddet för personuppgifter som bestäms utifrån Europakonventionen. Det är därmed inte längre av konstitutionella skäl nödvändigt att speciallagstiftningen inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde heltäckande och detaljerat föreskriver om behandling av personuppgifter. Grundlagsutskottet har också ansett att man med tanke på tydligheten bör förhålla sig restriktiv när det gäller att införa nationell speciallagstiftning. Sådan lagstiftning bör vara avgränsad till nödvändiga bestämmelser inom ramen för det nationella handlingsutrymme som dataskyddsförordningen medger.

För behandlingen av personuppgifter ska det finnas en sådan allmän rättslig grund som avses i artikel 6 i dataskyddsförordningen. I artikel 6.1 i dataskyddsförordningen föreskrivs det om villkor som ska vara uppfyllda för att behandlingen av personuppgifter ska vara laglig. Behandlingen av personuppgifter är enligt artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen tillåten om behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige.

Den föreslagna regleringen grundar sig på bemyndigandet i artikel 6.2 i dataskyddsförordningen, som gör det möjligt att precisera artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen genom nationell lagstiftning. I förslaget används det nationella handlingsutrymme som grundar sig på artikel 6.3 i dataskyddsförordningen till den del förslaget innehåller särskilda bestämmelser om behandlingen av personuppgifter.

En lämplig rättslig grund för behandlingen av personuppgifter enligt 34 och 36 § i lagförslag 1 och enligt 8 d och 13 b § i lagförslag 2 är artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, enligt vilken behandling av personuppgifter är tillåten när behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Behandlingen av personuppgifter kan härledas från en uppgifts- och behörighetsbestämmelse som gäller myndigheten. Förslagen i propositionen preciserar dels de uppgifter i anslutning till verkställigheten av underhållsstöd som Folkpensionsanstalten ansvarar för, dels välfärdsområdenas uppgifter enligt lagen om underhåll för barn och socialvårdslagen när det gäller säkerställandet av ett tillräckligt och skäligt underhåll för barn. Den registrerades rättigheter vid sådan behandling grundar sig på dataskyddsförordningen.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om underhållsstöd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om underhållsstöd (580/2008) 11 § 2 mom., 12 § 1 mom., 34 § 3 och 4 punkten
samt rubriken för 36 §, av dem 12 § 1 mom. sådant det lyder i lag 552/2022, och
fogas till lagen en ny 13 a §, till 34 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 552/2022, en ny 5
punkt och till 36 § nya 3 och 4 mom. som följer:

11 §

Ansökan om underhållsstöd

Ansökan kan göras av barnets vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan som har
den faktiska vårdnaden om barnet samt av barnet självt om detta har fyllt 15 år och bor
självständigt. Ansökan kan göras av välfärdsområdet om barnet får av välfärdsområdet bekostad
vård dygnet runt utanför hemmet längre tid än en kalendermånad och underhållsstöd inte har
beviljats. Stödet beviljas då till välfärdsområdet tidigast från ingången av kalendermånaden
efter den under vilken vården började. Med anledning av en ansökan som gjorts av någon annan
än vårdnadshavaren ska vårdnadshavaren höras.

12 §

Utlåtande av välfärdsområdet

Om någon annan än barnets vårdnadshavare ansöker om underhållsstöd och vårdnadshavaren
motsätter sig att underhållsstöd beviljas, ska Folkpensionsanstalten innan saken avgörs begära
utlåtande om beviljande av stödet till någon annan än barnets vårdnadshavare av det
välfärdsområde där barnet har sin hemkommun. Om sökanden är välfärdsområdet, begärs inget
utlåtande.

13 a §

Den underhållsskyldiges skyldighet att vidta åtgärder för justering av underhållsbidragets belopp

Om underhållsstöd har beviljats på grund av att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga
konstaterats vara bristande och det i den underhållsskyldiges omständigheter har skett
väsentliga förändringar som förbättrar försörjningsförmågan, ska den underhållsskyldige
kontakta det behöriga välfärdsområde som avses i 8 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn för
utredning av behovet att höja underhållsbidraget.

34 §

Rätt till uppgifter

Folkpensionsanstalten och besvärinstanserna enligt denna lag har utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att avgiftsfritt få de uppgifter som är nödvändiga för avgörande av underhållsstöd eller för verkställigheten av andra uppdrag som föreskrivs i denna lag, i överenskommelser om social trygghet som är bindande för Finland eller i andra internationella författningar om social trygghet

-
- 3) av Patientförsäkringscentralen och Trafikförsäkringscentralen,
 - 4) av arbetsgivare, arbetslöshetskassor och arbetsplatskassor,
 - 5) av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen (415/2011).

36 §

Utlämnande av uppgifter

Folkpensionsanstalten ska i enskilda fall trots sekretessbestämmelserna på eget initiativ till det behöriga välfärdsområdet lämna de uppgifter som är nödvändiga för en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, om underhållsbidraget har fastställts i enlighet med 6 § 2 eller 3 punkten minst ett år före granskningstidpunkten och om Folkpensionsanstalten vid granskningstidpunkten i fråga om den underhållsskyldiges ekonomiska situation på basis av de uppgifter som den fått med stöd av 34 § 1 punkten märker att det finns behov att eventuellt göra en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga.

Folkpensionsanstalten ska i enskilda fall trots sekretessbestämmelserna på eget initiativ till det behöriga välfärdsområdet lämna de uppgifter som är nödvändiga för en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, om den underhållsskyldige upprepade gånger har beviljats betalningsbefrielse med stöd av 21 §.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut upphävs i lagen om underhåll för barn (704/1975) 17 § 2 mom., sådant det lyder i lag 15/2015, *ändras* 13 a § 2 och 3 mom. samt 16 a § 2 mom., sådana de lyder, 13 a § 2 och 3 mom. i lag 1307/2014 och 16 a § 2 mom. i lag 582/2008, och *fogas* till lagen nya 7 a, 8 d och 13 b § som följer:

3 kap.

Fastställande av underhållsbidrag genom avtal

7 a §

Institutet för hälsa och välfärd fastställer formuläret för de blanketter som används i avtalet.

8 d §

Välfärdsområdet har trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att på begäran avgiftsfritt av Skatteförvaltningen och Folkpensionsanstalten få de uppgifter som är nödvändiga för fastställande av underhållsbidrag eller för utredning av om det finns skäl att ändra underhållsbidragets belopp på det sätt som avses i 11 §. Föräldrarna ska på förhand underrättas om att uppgifterna begärs.

13 a §

Om underhållsstöd betalas till barnet, har välfärdsområdet rätt att föra barnets talan för att fastställa underhållsbidraget eller höja dess belopp, även om barnet inte blivit eller löper fara att bli utan underhåll. Om underhållsstöd betalas till barnet, har välfärdsområdet även rätt att föra talan för att sänka underhållsbidraget.

Välfärdsområdet ska innan en åtgärd som avses i 1 och 2 mom. vidtas ge barnets vårdnadshavare och underhållsskyldige tillfälle att bli hörd.

13 b §

Efter att ha tagit emot de uppgifter från Folkpensionsanstalten som avses i 36 § i lagen om underhållsstöd (580/2008) ska det i 8 § 1 mom. avsedda välfärdsområdet vidta åtgärder för att utreda om de förutsättningar för ändring av det fastställda underhållsbidragets belopp som anges i 11 § uppfylls. När välfärdsområdet bedömer att förutsättningarna kan vara uppfyllda ska välfärdsområdet vidta åtgärder för att ändra avtalet eller domen om underhållsbidrag.

16 a §

I lagen om underhållsstöd bestäms om fördelningen av prestationer mellan den fordran som tillkommer ett barn som är berättigat till underhållsbidrag och Folkpensionsanstaltens regressfordran då förutom underhållsbidrag även underhållsstöd som erlagts till barn är föremål för indrivning.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om inkomstdatasystemet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om inkomstdatasystemet (53/2018) 13 § 1 mom. 18 punkten, sådan den lyder i lag 729/2023, som följer:

13 §

Uppgiftsanvändares rätt att få uppgifter ur inkomstdatasystemet

Inkomstregisterenheten förmedlar och lämnar ut sådana uppgifter ur inkomstregistret som en uppgiftsanvändare trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter, med stöd av någon annan lag har rätt att få av prestationsbetalaren eller av andra uppgiftsanvändare, som följer:

18) till välfärdsområden för bestämmande av de klientavgifter som avses i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), för bestämmande av värdet på de servicesedlar som avses i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009) samt för att tillgodose rätten att få uppgifter enligt lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) och lagen om underhåll för barn (704/1975);

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 22 september 2025

Statsminister

Petteri Orpo

Minister för social trygghet Sanni Grahn-Laasonen

1.

Lag

om ändring av lagen om underhållsstöd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om underhållsstöd (580/2008) 11 § 2 mom., 12 § 1 mom., 34 § 3 och 4 punkten
samt rubriken för 36 §, av dem 12 § 1 mom. sådant det lyder i lag 552/2022, och
fogas till lagen en ny 13 a §, till 34 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 552/2022, en ny 5
punkt och till 36 § nya 3 och 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

4 kap.

**Ansökan om samt beviljande och
utbetalning av underhållsstöd**

11 §

Ansökan om underhållsstöd

Underhållsstöd söks skriftligt hos
Folkpensionsanstalten.

Ansökan kan göras av barnets
vårdnadshavare, intressebevakare eller någon
annan som har den faktiska vårdnaden om
barnet samt av barnet självt om detta har fyllt
15 år och bor självständigt. Med anledning av
en ansökan som gjorts av någon annan än
vårdnadshavaren ska vårdnadshavaren höras.

När underhållsstöd söks på grund av att
betalningen av underhållsbidrag försumrats
ska det till ansökan fogas en sådan
verkställbar handling som avses i 2 § 1
punkten eller en utredning över att handlingen
finns i utökningsmyndighetens besittning.

Välfärdsområdet kan ansöka om att
underhållsstödet ska betalas till det, om barnet
får av välfärdsområdet bekostad vård dygnet
runt utanför hemmet längre tid än en
kalendermånad. Stödet betalas då till
välfärdsområdet tidigast från ingången av
kalendermånaden efter den under vilken
vården började. Välfärdsområdet ska minst
två veckor före betalningsdagen enligt 16 §

Föreslagen lydelse

4 kap.

**Ansökan om samt beviljande och
utbetalning av underhållsstöd**

11 §

Ansökan om underhållsstöd

Ansökan kan göras av barnets
vårdnadshavare, intressebevakare eller någon
annan som har den faktiska vårdnaden om
barnet samt av barnet självt om detta har fyllt
15 år och bor självständigt. *Ansökan kan
göras av välfärdsområdet om barnet får av
välfärdsområdet bekostad vård dygnet runt
utanför hemmet längre tid än en
kalendermånad och underhållsstöd inte har
beviljats. Stödet beviljas då till
välfärdsområdet tidigast från ingången av
kalendermånaden efter den under vilken
vården började.* Med anledning av en ansökan
som gjorts av någon annan än
vårdnadshavaren ska vårdnadshavaren höras.

Gällande lydelse

ansöka om att beviljat underhållsstöd betalas till det.

12 §

Utlåtande av välfärdsområdet

Om någon annan än barnets vårdnadshavare ansöker om underhållsstöd och vårdnadshavaren motsätter sig att underhållsstöd beviljas, ska Folkpensionsanstalten innan saken avgörs begära utlåtande om betalning av stödet till någon annan än barnets vårdnadshavare av det välfärdsområde där barnet har sin hemkommun.

Om det ansöks om att underhållsstödet ska betalas till någon annan än stödtagaren och stödtagaren motsätter sig detta, ska Folkpensionsanstalten innan saken avgörs begära utlåtande av det i 1 mom. avsedda välfärdsområdet om hur underhållsstödet betalas i enlighet med barnets fördel samt ge stödtagaren tillfälle att bli hörd i saken.

Folkpensionsanstalten ska i de situationer som avses i 1 och 2 mom. avgöra ärendet i enlighet med välfärdsområdets utlåtande.

Föreslagen lydelse

12 §

Utlåtande av välfärdsområdet

Om någon annan än barnets vårdnadshavare ansöker om underhållsstöd och vårdnadshavaren motsätter sig att underhållsstöd beviljas, ska Folkpensionsanstalten innan saken avgörs begära utlåtande om beviljande av stödet till någon annan än barnets vårdnadshavare av det välfärdsområde där barnet har sin hemkommun. *Om sökanden är välfärdsområdet, begärs inget utlåtande.*

—————

13 a §

Den underhållsskyldiges skyldighet att vidta åtgärder för justering av underhållsbidragets belopp

Om underhållsstöd har beviljats på grund av att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga konstaterats vara bristande och det i den underhållsskyldiges omständigheter har skett väsentliga förändringar som förbättrar försörjningsförmågan, ska den underhållsskyldige kontakta det behöriga välfärdsområde som avses i 8 § 1 mom. i lagen om underhåll för barn för utredning av behovet att höja underhållsbidraget.

Gällande lydelse

8 kap.

Erhållande och utlämnande av uppgifter

34 §

Rätt till uppgifter

Folkpensionsanstalten och besvärsinstanserna enligt denna lag har utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att avgiftsfritt få de uppgifter som är nödvändiga för avgörande av underhållsstöd eller för verkställigheten av andra uppdrag som föreskrivs i denna lag, i överenskommelser om social trygghet som är bindande för Finland eller i andra internationella författningar om social trygghet

1) av statliga myndigheter, välfärdsområdesmyndigheter och kommunala myndigheter samt andra offentligt rättsliga samfund,

2) av Pensionsskyddscentralen, pensionsanstalterna, försäkringsanstalterna och andra som beviljar eller betalar ut pensioner eller andra ersättningar,

3) av Patientförsäkringscentralen och Trafikförsäkringscentralen, och

4) av arbetsgivare, arbetslöshetskassor och arbetsplatskassor.

36 §

Rätt att lämna ut uppgifter

Utöver vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) har Folkpensionsanstalten utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att till ett ministerium, skatteförvaltningen och inrättningar eller sammanslutningar som har hand om det lagstadgade sociala trygghetssystemet och som administrerar sociala trygghetsförmåner som påverkas av underhållsstöd lämna

Föreslagen lydelse

8 kap.

Erhållande och utlämnande av uppgifter

34 §

Rätt till uppgifter

Folkpensionsanstalten och besvärsinstanserna enligt denna lag har utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att avgiftsfritt få de uppgifter som är nödvändiga för avgörande av underhållsstöd eller för verkställigheten av andra uppdrag som föreskrivs i denna lag, i överenskommelser om social trygghet som är bindande för Finland eller i andra internationella författningar om social trygghet

3) av Patientförsäkringscentralen och Trafikförsäkringscentralen,

4) av arbetsgivare, arbetslöshetskassor och arbetsplatskassor,

5) av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen (415/2011).

36 §

Utlämnande av uppgifter

Folkpensionsanstalten ska i enskilda fall trots sekretessbestämmelserna på eget initiativ till det behöriga välfärdsområdet lämna de uppgifter som är nödvändiga för en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, om underhållsbidraget har fastställts i enlighet med 6 § 2 eller 3 punkten minst ett år före

Gällande lydelse

personbeteckning och andra identifieringsuppgifter i fråga om en person som fått underhållsstöd, uppgifter om det utbetalda stödet samt övriga därmed jämförbara uppgifter som är nödvändiga för samkörning av personuppgifter och andra tillsynsåtgärder av engångsnatur som utförs för att utreda brott och missbruk som riktar mot den sociala tryggheten.

Folkpensionsanstalten har rätt att lämna i 1 mom. nämnda uppgifter också till polis- och åklagarmyndigheterna, om uppgifterna är nödvändiga för att utreda brott eller väcka åtal.

Föreslagen lydelse

granskningstidpunkten och om Folkpensionsanstalten vid granskningstidpunkten i fråga om den underhållsskyldiges ekonomiska situation på basis av de uppgifter som den fått med stöd av 34 § 1 punkten märker att det finns behov att eventuellt göra en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga.

Folkpensionsanstalten ska i enskilda fall trots sekretessbestämmelserna på eget initiativ till det behöriga välfärdsområdet lämna de uppgifter som är nödvändiga för en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, om den underhållsskyldige upprepade gånger har beviljats betalningsbefrielse med stöd av 21 §.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut upphävs i lagen om underhåll för barn (704/1975) 17 § 2 mom., sådant det lyder i lag 15/2015, ändras 13 a § 2 och 3 mom. samt 16 a § 2 mom., sådana de lyder, 13 a § 2 och 3 mom. i lag 1307/2014 och 16 a § 2 mom. i lag 582/2008, och fogas till lagen nya 7 a, 8 d och 13 b § som följer:

Gällande lydelse

3 kap.

Fastställande av underhållsbidrag genom avtal

6 kap.

Rättegångsförfarande och verkställighet

13 a §

Om ett barn har blivit eller löper fara att bli utan underhåll och förälderns skyldighet att betala underhållsbidrag inte har fastställts, eller om det fastställda underhållsbidraget är otillräckligt för barnets underhåll, har välfärdsområdet rätt att föra barnets talan för

Föreslagen lydelse

3 kap.

Fastställande av underhållsbidrag genom avtal

7 a §

Institutet för hälsa och välfärd fastställer formuläret för de blanketter som används i avtalet.

8 d §

Välfärdsområdet har trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter rätt att på begäran avgiftsfritt av Skatteförvaltningen och Folkpensionsanstalten få de uppgifter som är nödvändiga för fastställande av underhållsbidrag eller för utredning av om det finns skäl att ändra underhållsbidragets belopp på det sätt som avses i 11 §. Föräldrarna ska på förhand underrättas om att uppgifterna begärs.

6 kap.

Rättegångsförfarande och verkställighet

13 a §

Gällande lydelse

att fastställa underhållsbidraget eller höja dess belopp.

Om underhållsstöd betalas till barnet, har organet rätt att föra talan för att fastställa underhållsbidraget eller höja dess belopp, även om barnet inte blivit eller löper fara att bli utan underhåll. Om underhållsstöd betalas till barnet, har organet även rätt att föra talan för att sänka underhållsbidraget.

Organet ska innan en åtgärd som avses i 1 och 2 mom. vidtas ge barnets vårdnadshavare och underhållsskyldige tillfälle att bli hörd.

Föreslagen lydelse

— — — — —
Om underhållsstöd betalas till barnet, har *välståndsområdet* rätt att föra barnets talan för att fastställa underhållsbidraget eller höja dess belopp, även om barnet inte blivit eller löper fara att bli utan underhåll. Om underhållsstöd betalas till barnet, har *välståndsområdet* även rätt att föra talan för att sänka underhållsbidraget.

Välståndsområdet ska innan en åtgärd som avses i 1 och 2 mom. vidtas ge barnets vårdnadshavare och underhållsskyldige tillfälle att bli hörd.

13 b §

Efter att ha tagit emot de uppgifter från Folkpensionsanstalten som avses i 36 § i lagen om underhållsstöd (580/2008) ska det i 8 § 1 mom. avsedda välståndsområdet vidta åtgärder för att utreda om de förutsättningar för ändring av det fastställda underhållsbidragets belopp som anges i 11 § uppfylls. När välståndsområdet bedömer att förutsättningarna kan vara uppfyllda ska välståndsområdet vidta åtgärder för att ändra avtalet eller domen om underhållsbidrag.

16 a §

Om underhållsbidrag för ett eller flera kalenderår som föregår det innevarande året har förfallit, skall det sammanlagda beloppet av de underhållsbidrag som förfallit under ett kalenderår behandlas som en rat när det bestäms vilken rat den underhållsskyldiges betalning skall anses hänföra sig till. Betalningar som den betalningsskyldige erlagt senare eller medel som genom utsökning drivits in hos den betalningsskyldige skall hänföras till underhållsbidragen för det första kalenderår som indrivningen kan gälla och till dröjsmålsräntan för dem. Samma förfarande tillämpas om det är oklart hur mottagaren av underhållsbidraget riktat tidigare inbetalningar. Om underhållsbidrag som förfallit under tidigare kalenderår inklusive dröjsmålsränta har betalats i sin helhet skall de medel som inflyter anses utgöra betalning i tidsföljd för de obetalda rater som förfallit

16 a §

Gällande lydelse

under det innevarande året och därefter för dröjsmålsräntan för det innevarande året.

I lagen om underhållsstöd (580/2008) bestäms om fördelningen av prestationer mellan den fordran som tillkommer ett barn som är berättigat till underhållsbidrag och Folkpensionsanstaltens regressfordran då förutom underhållsbidrag även underhållsstöd som erlagts till barn är föremål för indrivning.

7 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsstadganden

17 §

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1976.

Närmare bestämmelser om vilka blanketter som ska användas vid avtal om och fastställande av underhållsbidrag utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

Om i lag eller förordning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts av stadgande i denna lag, skall detta i stället tillämpas.

Föreslagen lydelse

—————
I lagen om underhållsstöd bestäms om fördelningen av prestationer mellan den fordran som tillkommer ett barn som är berättigat till underhållsbidrag och Folkpensionsanstaltens regressfordran då förutom underhållsbidrag även underhållsstöd som erlagts till barn är föremål för indrivning.

7 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsstadganden

17 §

(upphävs 2 mom.)

—————
Denna lag träder i kraft den

20 .

3.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om inkomstdatasystemet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om inkomstdatasystemet (53/2018) 13 § 1 mom. 18 punkten, sådan den lyder
i lag 729/2023, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 kap.

Utlämnande av uppgifter ur inkomstdatasystemet

Utlämnande av uppgifter ur inkomstdatasystemet

13 §

13 §

*Uppgiftsanvändares rätt att få uppgifter ur
inkomstdatasystemet*

*Uppgiftsanvändares rätt att få uppgifter ur
inkomstdatasystemet*

Inkomstregisterenheten förmedlar och lämnar ut sådana uppgifter ur inkomstregistret som en uppgiftsanvändare trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter, med stöd av någon annan lag har rätt att få av prestationsbetalaren eller av andra uppgiftsanvändare, som följer:

Inkomstregisterenheten förmedlar och lämnar ut sådana uppgifter ur inkomstregistret som en uppgiftsanvändare trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter, med stöd av någon annan lag har rätt att få av prestationsbetalaren eller av andra uppgiftsanvändare, som följer:

18) till kommuner för bestämmande av de klientavgifter som avses i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), för bestämmande av värdet på de servicesedlar som avses i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009) samt för att tillgodose rätten att få uppgifter enligt lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023),

18) till *välfärdsområden* för bestämmande av de klientavgifter som avses i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), för bestämmande av värdet på de servicesedlar som avses i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009) samt för att tillgodose rätten att få uppgifter enligt lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) *och lagen om underhåll för barn (704/1975);*

Denna lag träder i kraft den

20 .